

ĀRVALSTU IETEKME UZ SABIEDRĪBAS ETNISKĀS INTEGRĀCIJAS PROCESU LATVIJĀ

Rīga 2007

Šīs brošūra ir tapusi ar Eiropas Savienības finansiālu atbalstu. Par šīs brošūras saturu pilnībā atbild Austrumeiropas Politisko Pētījumu centrs, un tas nevar tikt uzskatīts par Eiropas Savienības viedokli.

Austrumeiropas Politisko Pētījumu centrs

Projekta vadītājs: Dr. hist. Ainārs Lerhis

Projekta koordinators: Andis Kudors

Pētījuma autori: Ainārs Lerhis, Andis Kudors, Ivars Indāns

Vāka dizains: Toms Deģis

Makets: Toms Deģis SIA Apgāds Mantojums

(c) Ainārs Lerhis, Andis Kudors, Ivars Indāns (teksts), 2007

(c) Austrumeiropas Politisko Pētījumu centrs, 2007

(c) SIA Apgāds Mantojums (mākslinieciskais noformējums), 2007

ISBN 978-9984-39-356-8

Saturs

Tekstā lietotie saīsinājumi

Ievads

1.Pētījuma mērķis	7
2.Pētījuma pamatojums	7
3.Pētījuma apraksts un metodoloģija	8

A daļa. Rietumvalstu ietekme uz sabiedrības etniskās integrācijas procesu Latvijā

1.Ārvalstu ietekme uz Latvijas likumdošanu integrācijas jautājumos	11
2.Latvijas pievienošanās Eiropas Padomes Vispārējās nacionālo minoritāšu aizsardzības konvencijai	15
3.Ārvalstu atbalsts ar sabiedrības integrāciju saistītajām institūcijām Latvijā	16
3.1.Ārvalstu atbalsts Naturalizācijas pārvaldei	16
3.2.Starptautisko organizāciju atbalsts Naturalizācijas pārvaldei	19
3.3.Latvijas iestāšanās Eiropas Savienībā ietekme uz naturalizācijas gaitu Latvijā	21
3.4.Latviešu valodas apguves valsts aģentūra	22
3.5.Sabiedrības integrācijas fonds	24
3.6.Īpašo uzdevumu ministra sabiedrības integrācijas lietās Sekretariāts	25
4.Latvijas sabiedrības etniskās integrācijas procesa vērtējums ekspertu intervijās. Ārvalstu (neskaitot Krieviju) ietekmes raksturojums	26

B daļa. Krievijas tautiešu politikas ietekme uz sabiedrības etniskās integrācijas procesu Latvijā

1.Krievijas Federācijas valsts institūcijas	31
1.1.Krievijas Federācijas prezidents un Prezidenta administrācija	31
1.2.Krievijas Federācijas Valsts Dome	33
1.3.Krievijas Federācijas valdība	34
1.4.Krievijas Federācijas Ārlietu ministrija	35
1.5.Maskavas Valdība	37
1.6.Fonds „Rossijaņe”	38
1.7.Krievijas tautiešu kongresi	39
1.8.Krievijas nevalstiskās organizācijas (NVO)	40
1.9.Krievijas Pareizticīgo baznīca	42
2.Teorētiski – ideoloģiskie koncepti un to autori	43
2.1.”Krievu pasaule”	43
2.2.”Krievu doktrīna”	44
2.3.”Soft Power”	45
3.Krievijas tautiešu politika Latvijas virzienā	48
3.1.Latvijas vietējo organizāciju piedalīšanās Krievijas ietekmes realizācijas un propagandas pasākumos	49

3.2.Starptautisko struktūru piedalīšanās Krievijas ietekmes realizācijas un propagandas pasākumos	50
4.Krievijas ietekmes vērtējums ekspertu intervijās	51
4.1.Krievijas ārpolitika un ārvalstis dzīvojošo tautiešu atbalsta politika	52
4.2.Dažādas vēstures interpretācijas.	52
4.3.Krievijas masu mediji	53
C daļa. Krievijas TV kanālu auditorija un saturs par Latviju	54
1.Krievijas TV kanālu raksturojums.	55
2.Tēmu raksturojums	57
2.1.Izglītība	58
2.2.Okupācija.	59
2.3."Fašisms" ("nacisms") Latvijā	60
2.4.Tautiešu diskriminācija un cilvēktiesības.	60
2.5.LR–KF divpusējās attiecības	62
2.6.Latvijas ārpolitika	63
2.7.Latvijas iekšpolitika	63
2.8.Citas ziņas	64
3.Sabiedriskā doma	64
Secinājumi un ekspertu rekomendācijas	67
1.Secinājumi	67
2.Ekspertu rekomendācijas	69

Tekstā lietotie saīsinājumi:

ANAP – ANO Attīstības programma
ANO – Apvienoto Nāciju Organizācija
APA (Austria Presse Agentur) – Austrijas preses aģentūra
APPC – Austrumeiropas Politisko Pētījumu centrs
ASV – Amerikas Savienotās Valstis
ĀM – Ārlietu ministrija
BBC – British Broadcasting Corporation (britu TV kanāls)
BJVP – Baltijas jūras valstu Padome
BSZI – Baltijas Sociālo zinātņu institūts
CNN – Cable News Network (amerikāņu TV kanāls)
ECT – Eiropas Cilvēktiesību tiesa
EDSO – Eiropas Drošības un sadarbības organizācija
EK – Eiropas Komisija
EP – Eiropas Padome
EPPA – Eiropas Padomes Parlamentārā asambleja
ES – Eiropas Savienība
ESF – Eiropas Sociālais fonds
EUR – eiro
EUROPE DIRECT – Eiropas informācijas dienests
ITAR-TASS (*Информационное и Телеграфное Агентство России – Телеграфное Агентство Советского Союза; ИТАР-ТАСС*) – Krievijas informācijas un telegrāfa aģentūra
ĪUMSILS – Īpašo uzdevumu ministra sabiedrības integrācijas lietās Sekretariāts
KF – Krievijas Federācija
KSAŠ – Krievu skolu aizstāvības štābs
LED – ĪUMSILS projekts „Latvia – equal in diversity”
LETA – Latvijas ziņu aģentūra
LNT – Latvijas Neatkarīgā Televīzija
LR – Latvijas Republika
LTV1 – Latvijas televīzijas 1. programma
LTV7 – Latvijas televīzijas 7. kanāls
LU – Latvijas Universitāte
LVAVA – Latviešu valodas apguves valsts aģentūra
LVAVP – Latviešu valodas apguves valsts programma
MK – Ministru kabinets
MSRS (*МСПС; Международный совет российских соотечественников*) – Krievijas tautiešu Starptautiskā padome
NATO (*North Atlantic Treaty Organization*) – Ziemeļatlantijas līguma organizācija
NP – Naturalizācijas pārvalde
NTV (*НТВ; Независимое Телевидение*) – Krievijas Neatkarīgā televīzija
NVO – nevalstiskās organizācijas

NVS – Neatkarīgo Valstu Sadraudzība
OKROL (*ОКРОЛ; Объединенный конгресс русских общин Латвии*) – Latvijas Krievu kopienu apvienotais kongress
PBK (*ПБК; Первый Балтийский канал*) – „Pirmais Baltijas kanāls”
PCTVL – „Par cilvēka tiesībām vienotā Latvijā”
PHARE (*Poland and Hungary: Assistance for Restructuring their Economies*) – ES ekonomiskās palīdzības programma, sākotnēji paredzēta Polijai un Ungārijai, vēlāk attiecināta arī uz virkni citu Centrālās un Austrumeiropas valstu ar pārejas perioda ekonomiku
PSRS – Padomju Sociālistisko Republiku Savienība
RTR (*РТР; Российское Телевидение и Радио*) – Krievijas televīzija un radio
SIF – Sabiedrības integrācijas fonds
SKDS – Tirgus un sabiedriskās domas pētījumu centrs SKDS
SPPI – LU Sociālo un politisko pētījumu institūts
TV – televīzija
TV3 – skandināvu raidsabiedrības „TV3” programma latviešu valodā
TV5 – televīzijas programma „TV5”
VDK – Valsts drošības komiteja

МАПРЯЛ (*Международная ассоциация преподавателей русского языка и литературы*) – Starptautiskā Krievu valodas un literatūras pasniedzēju asociācija
МСРС (*Международный совет российских соотечественников*) – Krievijas tautiešu Starptautiskā padome
OKROL (*Объединенный конгресс русских общин Латвии*) – Latvijas Krievu kopienu apvienotais kongress
ОРТ (*Общественное Российское Телевидение*) – Krievijas Sabiedriskā televīzija
РИА Новости (*Российское Информационное Агентство Новости*) – Krievijas Informācijas aģentūra „Novosti”
РОПРЯЛ (*Российское общество преподавателей русского языка и литературы*) – Krievijas Krievu valodas un literatūras pasniedzēju biedrība
РТР (*Российское Телевидение и Радио*) – Krievijas Televīzija un radio
СНГ (*Содружество Независимых Государств*) – Neatkarīgo Valstu Sadraudzība
ССОД (*Союз советских обществ дружбы и культурной связи с зарубежными странами*) – Padomju draudzības un kultūras sakaru ar ārvalstīm biedrību savienība

Ārvalstu ietekme uz sabiedrības etniskās integrācijas procesu Latvijā

Ievads

1. Pētījuma mērķis

Projekta vispārējais mērķis ir veicināt sabiedrības integrācijas procesu, balstoties uz efektīvāku ārvalstu atbalsta orientēšanu un pielietošanu. No tā izriet nepieciešamība izpētīt ārvalstu līdzšinējo ietekmi uz sabiedrības integrācijas procesu Latvijā. Ar ārvalstu ietekmi šī projekta izpratnē ir domāta ārvalstu un starptautisko organizāciju politika, palīdzības programmas, paziņojumi, lēmumi, darbības mediju komunikatīvajā telpā. Pētnieciskā projekta konkrētie mērķi:

- 1) noskaidrot ārvalstu intereses sabiedrības integrācijas procesā;
- 2) apzināt ārvalstu ietekmes veidus un formas uz sabiedrības integrāciju Latvijā;
- 3) identificēt pozitīvo pieredzi, kā arī problēmas, kas radušās sabiedrības integrācijas procesā saistībā ar ārvalstu interesēm un ietekmi;
- 4) izveidot rekomendācijas Latvijas politikas veidotājiem, viedokļa līderiem, nevalstiskajām organizācijām, ārvalstu organizācijām un pārstāvniecībām;
- 5) izplatīt pētījuma rezultātus un rekomendācijas, pievērst sabiedriskās domas uzmanību un rosināt diskusiju par sabiedrības integrācijas procesu.

2. Pētījuma pamatojums

Globalizācijas ietekmē atsevišķu valstu robežas spēlē mazāku lomu nekā, piemēram, pagājušā gadsimta sākumā. Valsts iekšienē notiekošie procesi ir pakļauti lielākai vai mazākai ārvalstu ietekmei. Dažādu valstu informatīvās telpas pārklājas ar televīzijas, preses un interneta palīdzību. Pieejamā informācija veido noteiktu iedzīvotāju attieksmi pret notikumiem, procesiem un faktiem. Sabiedrības etniskās integrācijas jautājums Latvijā nav vairs tikai iekšpolitikas jautājums. Kopš valstiskās neatkarības atjaunošanas sabiedrības integrācijai ir pievērstas salīdzinoši liela starptautiska uzmanība, kas šim jautājumam palielina ārpolitisko nozīmi. Starptautiskā uzmanība ir izpaudusies dažādos veidos, un tā lielā mērā ir ietekmējusi sabiedrības integrācijas procesus un gaitu Latvijā. Šīs izpausmes ir gan starptautisko organizāciju pieņemtajos dokumentos, gan politikas principos, publiskajos paziņojumos, palīdzības programmās.

Liela nozīme ir mediju komunikatīvajai videi, kurā izpaužas attieksmes un viedokļi par ārvalstu lomu sabiedrības integrācijas procesā. Ārvalstu ietekmi veido gan ANO struktūru, ES, NATO loma, gan starptautisko nevalstisko organizāciju, gan atsevišķu ārvalstu (it īpaši Krievijas) darbības sabiedrības integrācijas jomā.

Krievijas Federācijas ārvalstīs dzīvojošo tautiešu atbalsta politika tiek attiecināta arī uz Latviju. Pētījumi liecina, ka liela daļa “krievvalodīgās” Latvijas auditorijas skatās Krievijas TV kanālus, no kuriem gūst informāciju un komentārus par sabiedriski politiskiem procesiem. Starptautiskajā vidē un ārvalstu masu medijos dažkārt izskan ideja veidot Latvijā divkopienu sabiedrību. Minētais ir pretrunā ar Valsts programmā “Sabiedrības integrācija Latvijā” pausto integrācijas mērķi – izveidot demokrātisku, saliedētu pilsonisku sabiedrību, kas balstās uz kopīgām pamatvērtībām. Kā dotā situācija ietekmē sabiedrības etnisko integrāciju? Tas ir viens no jautājumiem, uz kuriem paredzēts rast atbildes dotajā pētījumā. Līdz šim Krievijas un citu ārvalstu ietekme uz sabiedrības etnisko integrāciju kopumā ir maz pētīta un analizēta. Līdz ar to Latvijā trūkst izvērstas analīzes par ārvalstu ietekmi, par vēlamu un problemātisko šajā jomā.

3. Pētījuma apraksts un metodoloģija

Lai izvērtētu ārvalstu ietekmi uz sabiedrības integrācijas procesu, svarīgi ir radīt kritēriju sistēmu, pēc kuras būtu iespējams analizēt korelāciju starp ārvalstu ietekmi un sabiedrības integrāciju. „Austrumeiropas Politisko Pētījumu centra” (APPC) pētnieki strādāja pie ārvalstu oficiālās politikas, nevalstisko organizāciju (NVO), fondu un citu institūciju ietekmes vērtēšanas sistēmas izveides, kā arī izstrādāja kritērijus ārvalstu mediju satura izvērtēšanai.

Pēc kritēriju definēšanas tika uzsākts pētnieciskais darbs, kas paredzēja iepazīšanos ar būtiskākajiem politikas dokumentiem, paziņojumiem, vēstījumiem, līgumiem, darbības plāniem, politiskajām runām. Oficiālo politikas dokumentu analīze bija paredzēta, lai detalizēti iepazītos ar ārvalstu interesēm un darbībām attiecībā uz sabiedrības integrācijas gaitu Latvijā. Lai labāk izvērtētu līdzšinējo integrācijas gaitu un izanalizētu ārvalstu ietekmi, tika veiktas padziļinātās ekspertu intervijas ar LU Sociālo zinātņu fakultātes Komunikācijas zinātņu nodaļas lektori Ilzi Šulmani; LU Sociālo un politisko pētījumu institūta direktoru Nilu Muižnieku, LU Filozofijas un socioloģijas institūta vadošo pētnieci Ilgu Apini; Naturalizācijas pārvaldes priekšnieci Eiženiju Aldermani; Īpašu uzdevumu ministra sabiedrības integrācijas lietās Sekretariāta vadītājas vietnieci etnopolitikas jautājumos, Mazākumtautību lietu departamenta direktori Irinu Vinniku; bijušo Tieslietu ministrijas Sabiedrības integrācijas departamenta direktoru Reini Āboltiņu; Sabiedriskās politikas centra „Providus” pētnieci Mariju Golubevu; Sabiedrības integrācijas fonda sekretariāta direktoru Nilu Saksu.

Sabiedriskās domas pētniecības uzņēmums SKDS veica sabiedriskās domas aptauju par Latvijā pieejamo ārvalstu mediju popularitāti etnisko minoritāšu un nepilsoņu vidū. Tika noteikta respondentu uzticēšanās ārvalstu medijos paustajai informācijai un viedokļiem, kuri var ietekmēt respondentu attieksmi attiecībā uz integrēšanos. Ikvienā politiskā un sabiedriskā procesā liela nozīme ir medijiem. Arī ārvalstu ietekme uz sabiedrības integrācijas procesu tika vērtēta, analizējot mediju

komunikatīvo telpu. It īpaši tas attiecas uz Krievijas medijiem Latvijā, pamatojoties uz iepriekšējiem pētījumiem, kuri liecina, ka liela daļa Latvijas iedzīvotāju – etnisko minoritāšu pārstāvju un nepilsoņu skatās Krievijas televīzijas kanālu raidījumus. Pamatojoties uz dotā pētījuma ietvaros veiktās sabiedriskās domas aptaujā iegūtajiem datiem par respondentu uzticēšanos konkrētiem masu medijiem, tika veikta masu mediju satura analīze – ar mērķi noteikt un analizēt mediju saturu, kas var ietekmēt iedzīvotāju vēlmi integrēties vai radīt pretēju reakciju.

A. Rietumvalstu ietekme uz sabiedrības etniskās integrācijas procesu Latvijā

Kopš valstiskās neatkarības atjaunošanas, Latvija ir nogājusi sarežģītu un grūtu ceļa posmu, risinot etniskās integrācijas, naturalizācijas un valsts valodas jautājumus. Jau kopš 20. gadsimta 90. gadu sākuma minētajiem jautājumiem ir bijusi pievērsta liela starptautiskās sabiedrības uzmanība. Skaidri redzama ir Rietumu institūciju vēlme ne tikai prasīt, bet arī veicināt sabiedrības integrāciju Latvijā. Pozitīvi vērtējams gan starptautisko organizāciju, gan valstu valdību un vēstniecību finansiālais un tehniskais atbalsts Latvijas institūcijām, kuras iesaistītas integrācijas jautājumu risināšanā.

Neskatoties uz to, ka joprojām pastāv problēmas un neatrisināti jautājumi Latvijas sabiedrības etniskās integrācijas jomā, ar gandarījumu jāatzīst, ka Latviju sāk atzīt kā valsti, kura var dalīties pozitīvā pieredzē integrācijas jautājumos ar citām zemēm. LR vēstnieks Eiropas Padomē Pēteris Elferts raksta: „Mēs esam bijuši atvērti gan Eiropas Padomes, gan tās demokrātisko dalībvalstu ekspertu palīdzībai, veidojot Latvijas demokrātiskās institūcijas. Šodien daudzās jomās Latvija ir gatava nodot savu pieredzi valstīm, kas vēl nav tikušas tik tālu savu demokrātiju veidošanā.”¹

2007. gada maijā tika publicēts Eiropas Padomes (EP) cilvēktiesību komisāra Tomasa Hammarberga ziņojums par cilvēktiesību situāciju un sabiedrības integrācijas procesiem Latvijā. Ziņojums par Latviju tika sagatavots pēc komisāra biroja pārstāvju vizītes Latvijā 2006. gada jūnijā. Komisārs tajā atzinīgi novērtēja Latvijas sasniegumus sabiedrības integrācijas jomā. T. Hammarbergs norādīja uz lielo personu skaitu, kas ieguvušas Latvijas pilsonību naturalizācijas ceļā pēdējo gadu laikā. Komentējot mazākumtautības izglītības reformas ieviešanu, komisārs atzinīgi novērtēja Vispārējās izglītības kvalitātes novērtēšanas valsts aģentūras izveidošanu.²

Līdzīgu nostāju pauda arī Eiropas Drošības un sadarbības organizācijas (EDSO) augstais komisārs nacionālo minoritāšu jautājumos Rolfs Ekeuss, tiekoties ar LR Valsts prezidenti Vairu Viķi-Freibergu 2004. gada rudenī. Viņš informēja prezidentu, ka neseno apmeklējumu laikā Kazahstānā, Ukrainā, Kirgizstānā un Uzbekistānā ir izrādīta aktīva interese par Latvijas pieredzi saistībā ar mazākumtautību izglītību un sabiedrības integrācijas procesu.³

Tā kā Latvija 90. gados bija definējusi galvenos ārpolitikas mērķus – iestāties Eiropas Savienībā un NATO, tad Rietumu sabiedrotajiem bija iespēja ietekmēt Latvijas sabiedrības integrācijas procesu, aicinot Latvijas valdību uz reālu rīcību. Sabiedrības integrācijas procesu ir ietekmējušas gan starptautiskās organizācijas – EDSO, Eiropas Padome (EP), Apvienoto Nāciju Organizācija (ANO), gan atsevišķu valstu institūcijas, gan starptautiskās nevalstiskās organizācijas un fondi.

1 Elferts P. K. Desmit gadi Eiropas Padomē. Diena. 2005, 9. februāris, 2. lpp.

2 LR ĀM komentārs par EP cilvēktiesību komisāra ziņojumu par Latviju. <http://www.mfa.gov.lv/lv/belarus/jaunumi/latvijas/template-min/?pg=11922> (LR ĀM mājaslapa; aplūkota 10.07.2007.).

3 Valsts prezidentes tikšanās ar EDSO augsto komisāru nacionālo minoritāšu jautājumos Rolfu Ekeusu <http://www.mfa.gov.lv/>

„Providus” centra pētniece Marija Golubeva starptautisko organizāciju ietekmi apraksta sekojoši: „NATO un EDSO ietekme uz iekšpolitiskiem jautājumiem Latvijā pārsvarā ne tikai nebija kaitīga Latvijas nacionālajām interesēm, bet palīdzēja liberālas un nedaudz labāk integrētas sabiedrības attīstībai, norādot uz cilvēktiesību normativitāti un provocējot politiskās elites konservatīvāko daļu – kas nevarēja neizraisīt diskusijas par iekšpolitikas un ārpolitikas mijiedarbību nākotnē. Ja mēs pieņemam, ka sabiedrības integrācija un politiskās nācijas veidošanās Latvijā ir Latvijas nacionālo interešu sastāvdaļa, tad starptautisko organizāciju ietekmes rezultātus vajag vērtēt pozitīvi.”⁴

Turpmākajā sadaļā tiks analizēta starptautisko organizāciju un Rietumvalstu ietekme uz sabiedrības integrācijas procesu kopumā, kā arī uz atsevišķām sfērām – likumdošanu, naturalizācijas procesu u.c. Tiks apskatīts starptautisko institūciju atbalsts Naturalizācijas pārvaldei, Sabiedrības integrācijas fondam, Latviešu valodas apguves valsts aģentūrai (LVAVA) un Īpašu uzdevumu ministra sabiedrības integrācijas lietās Sekretariātam (ĪUMSILS).

1. Ārvalstu ietekme uz Latvijas likumdošanu integrācijas jautājumos

90. gados Latvijas nospraustie ārpolitikas mērķi – iestāšanās Eiropas Savienībā un NATO, ietekmēja Latvijas likumdošanas procesu. Ārpolitisko mērķu sasniegšanā Latvijas politiķiem nācās rēķināties ar starptautisko partneru rekomendācijām.

Latvija ir ratificējusi vairākus svarīgus cilvēktiesību dokumentus un, gatavojot likumprojektus, konsultējusies ar starptautisko cilvēktiesību ekspertiem. Tas ir palīdzējis panākt Latvijas likumdošanas un prakses atbilstību starptautiskajiem standartiem.⁵ Nebija izņēmums arī ar pilsonību un valsts valodu saistītie likumi.

Pēc Latvijas valstiskās neatkarības atjaunošanas 1991. gadā pilsonības jautājums kļuva par vienu no kaismīgāk apspriestajām politiskajām problēmām.⁶ Lai gan starptautiskajā praksē ir atrodamī piemēri par valstu neatkarības atjaunošanu un pilsonības likumu pieņemšanu līdzīgos gadījumos, tomēr Baltijas valstu neatkarības atjaunošana ir unikāls gadījums.⁷

No vienas puses, neatkarības atjaunošana balstījās uz valsts tiesiskās nepārtrauktības (turpināšanās) principu – PSRS īstenotā Latvijas okupācija nebija izbeigusi Latvijas valsts pastāvēšanu *de iure*.⁸ Latvijas Republikas pastāvēšanu *de iure* apliecināja vairāku desmitu valstu īstenotā okupācijas un aneksijas neatzišanas politika, kā arī LR ārlietu dienesta darbības turpināšanās rietumvalstīs 50 gadu garumā (1940.–1991. gadā) u.c. Starptautiskā prakse liecina, ka, ja valsts paredz turpināt

4 lv/Jaunumi/Latvijas-arlietas/2004/oktobris/11-1/ (LR ĀM mājaslapa; aplūkota 10.07.2007.).

Golubeva M. NATO. www.lato.lv (LATO mājaslapa; aplūkota 15.05.2007.).

5 Integrācijas politika Latvijā: daudzpusīga pieeja. <http://www.mfa.gov.lv/latvia/integracija> (LR ĀM mājaslapa; aplūkota 10.07.2007.).

6 Catlaks G., Ikstens J. Politika un tiesības. Rīga: Zvaigzne ABC, 2003, 14. lpp.

7 Ziemele I. State Continuity and Nationality in International Law: Baltic States and Russia. Past, Present and Future as Defined by International Law. Boston, Laiden: Martinus Nijhoff Publishers, 2005, pp. 132.

8 Catlaks G., Ikstens J. Politika un tiesības. Rīga: Zvaigzne ABC, 2003, 14. lpp.

pastāvēšanu kā starptautiska juridiska persona, tas ir stingrs pamats arī valsts, kuras existence de facto bija pārtraukta, pilsonības atjaunošanai/turpināšanai. Šajās situācijās pilsonības noteikšana tiek definēta, ņemot vērā pēdējo pilsonību reglamentējošo likumu. Iespēja atjaunot valsti paredz arī iespēju atjaunot šīs valsts pilsonību.⁹ Ņemot vērā iepriekšminēto, nebija pamata paplašināt Latvijas Republikas pilsoņu loku.

No otras puses, bija jāreķinās ar ārvalstu prasību paplašināt pilsoņu loku, lai politiski integrētu tos Latvijas iedzīvotājus – nepilsoņus, kuri šeit bija apmetušies uz dzīvi okupācijas periodā. Tika pieņemts lēmums, ka 5. Saeimas vēlēšanas 1993. gadā var piedalīties tikai tās noteiktā kārtībā reģistrējušās personas, kas bija Latvijas Republikas pilsoņi 1940. gadā, un viņu pēcteči, bet Saeimai ir jāpieņem Pilsonības likums, kas paredzētu naturalizācijas iespēju pārējiem iedzīvotājiem.¹⁰

1993. gadā jaunievēlētā 5. Saeima sāka izstrādāt Pilsonības likumu. Lielu interesi izrādīja Krievija un EDSO. 1994. gada 21. jūnijā 5. Saeima pieņēma Pilsonības likumu. Likums paredzēja, ka personām, kurām Latvijas Republikas pilsonība bija līdz 1940. gadam, kā arī viņu pēcnācējiem, pilsonība tika piešķirta automātiski arī pēc 1991. gada. Likums paredzēja naturalizācijas kvotas. Tas tika kritizēts gan pašā Latvijā, gan citās valstīs. Protestēja Krievija, novērtējot likumu kā diskriminējošu. Pret kvotu ideju iebilda EDSO, paredzot, ka Latvijai ar šādu Pilsonības likumu būs apgrūtināta iestāšanās Eiropas Padomē. Lietuva un Igaunija tajā laikā jau bija EP locekles.¹¹

LR Valsts prezidents Guntis Ulmanis neizsludināja likumu un nosūtīja to Saeimā otrreizējai izskatīšanai. 1994. gada 22. jūlijā 5. Saeima ar 58 balsīm atbalstīja Pilsonības likumu bez kvotām. Lai nodrošinātu naturalizācijas procesa pakāpenību, likumā tika noteiktas pretendentu vecuma grupas (sākot ar gados visjaunākajiem un Latvijā dzimušiem cilvēkiem), kuras attiecīgā gadā varētu pretendēt uz pilsonību. Cilvēkiem, kas Latvijā iebraukuši, bet nav šeit dzimuši, neatkarīgi no nodzīvoto gadu skaita, latviešu valodas prasmes un citam prasībām, naturalizācija tika paredzēta tikai nākamajā gadsimtā. Likums stājās spēkā 1994. gada 11. augustā.¹²

1994. gadā pieņemtais Pilsonības likums bez kvotām visumā, tomēr, saskanēja ar Eiropas organizāciju izvirzītajām prasībām. EDSO misija Latvijā to novērtēja pozitīvi. 1995. gada 10. februārī Latvija tika uzņemta Eiropas Padomē.

Minētā likuma grozījumi tika izdarīti trīs reizes. 1997. gadā tika izdarīti daži redakcionāla rakstura grozījumi, kas precizēja likumu. Likums **”Grozījumi Pilsonības likumā”**, kas stājās spēkā 1998. gada 10. novembrī, atcēla t.s. ”naturalizācijas logus” un paredzēja pēc 1991. gada 21. augusta Latvijā dzimušo bezvalstnieku un nepilsoņu bērniem tiesības tikt atzītiem par Latvijas pilsoņiem.¹³

Etnopolitikas speciāliste Ilga Apine savā rakstā „Etnopolitikas analīze”, vērtējot Latvijas politiku rīcību, atzīmē: „Pozitīvās izmaiņas bija epizodiskas un notika nevis pašu Latvijas politiku iniciatīvas rezultātā, bet gan kā reakcija uz jau notikušajiem

9 Ziemeļe I. State Continuity and Nationality in International Law: Baltic States and Russia. Past, Present and Future as Defined by International Law. Boston, Laiden: Martinus Nijhoff Publishers, 2005, pp. 249.

10 Catlaks G., Ikstens J. Politika un tiesības. Rīga: Zvaigzne ABC, 2003, 14. lpp.

11 Apine I. Pilsonība. http://www.politics.lv/psistema/frame_psisistema.htm (Politika Latvijā mājaslapa; aplūkota 10.06.2007.).

12 Turpat.

13 Pilsonības likums. http://www.np.gov.lv/index.php?lv=akti_lv (NP mājaslapa; aplūkota 10.06.2007.).

procesiem vai pakļaujoties Eiropas partneru spiedienam. 5. Saeima, lai Latvija tiktu uzņemta Eiropas Padomē, bija spiesta atteikties no kvotu idejas Pilsonības likumā.”¹⁴

Līdzīgi apskatāmo posmu Latvijas likumu izstrādē savā rakstā „Partijas etnisko mieru neapanāca. Tas iestājās” raksturo arī Helsinku universitātes doktorands Viktors Makarovs: „Politikā ir svarīgi ne tikai paši lēmumi, bet arī tas, kā tie tiek pieņemti. [...] Kad vajadzība pēc mērenākas nostājas ir bijusi acīmredzama un neizbēgama, šīs partijas ļāvušas ārvalstu institūcijām un partneriem vai arī Satversmes tiesai, sevi piespiest. No partiju politiskās izdevības viedokļa tas var būt saprotami un pat loģiski. Taču, ja gribam integrētu un demokrātisku sabiedrību, šāda situācija vērtējama kā slimīga.”¹⁵

Iepriekš citētajiem pētniekiem oponentē Elmārs Vēbers: „Sabiedrības vienotības idejai ir sava priekšvēsture tepat Latvijas zemē, un tai nav jāmeklē ārējs apliecinājums, kā to cenšas uzsvērt tie politiķi, kuri uzskata, ka sabiedrības vienotības ideju mums uzspieda ārvalstis un starptautiskās organizācijas.”¹⁶

1995. gada 28. aprīlī pieņemtajā likumā **”Par to bijušās PSRS pilsoņu statusu, kuriem nav Latvijas vai citas valsts pilsonības”** Latvijā pastāvīgi dzīvojošie nepilsoņi tika atzīti par Latvijas jurisdikcijā esošiem, piederīgiem šai valstij. Tika noteikts, ka viņi nevar tikt izraidīti no Latvijas. Tas uzlaboja nepilsoņu tiesisko stāvokli. 1997. gadā sāka izsniegt LR nepilsoņu pasas.

90. gadu otrajā pusē starptautiskās institūcijas kritizēja Latvijas likumdošanu par tiesību ierobežojumiem nepilsoņiem sociālajā un ekonomiskajā sfērā. Arī lēnā naturalizācijas gaita izpelnījās kritiku. 1996. un 1997. gadā uz pilsonību pretendēja neliels gados jauno un Latvijā dzimušo cilvēku skaits. Ilga Apine raksta, ka „Naturalizāciju kavēja motivācijas trūkums (jauniem cilvēkiem pilsonība vajadzīga mazāk nekā pieaugušiem), nepietiekamās latviešu valodas zināšanas, neinformētība un psiholoģiskā atsvešinātība, kas vairākus gadus ilgstošās neziņas un nedrošā stāvokļa dēļ bija izveidojusies nepilsoņu vidē. Galvenais lēnās naturalizācijas cēlonis slēpās pašā Pilsonības likumā, kas noteica vecuma ierobežojumus.”¹⁷

Eiropas Komisijas atzinumā par Latvijas pieteikumu iestāties Eiropas Savienībā 1997. gada jūlijā bija izvirzīti divi galvenie priekšnoteikumi: atcelt vecuma „logus” Pilsonības likumā un piešķirt pilsonību Latvijā dzimušiem nepilsoņu bērniem.

6. Saeima pirms savu pilnvaru beigām 1998. gada jūnijā nobalsoja par grozījumiem Pilsonības likumā. Pavisam tika pieņemti 17 grozījumi. Galvenie no tiem bija vecuma „logu” atcelšana un pilsonības piešķiršana Latvijā dzimušiem nepilsoņu bērniem. Jautājumu galīgi vajadzēja izšķirt referendumam 1998. gada 3. oktobrī. Referendumā 53% Latvijas vēlētāju atbalstīja grozījumus Pilsonības likumā. Lēmumu ļoti atzinīgi novērtēja daudzi ievērojami pasaules politiķi un analitiķi, saskatot šajā lēmumā tautas brieduma pazīmi un Latvijas gatavību pievienoties mūsdienīgajai

14 Apine I. Etnopolitikas analīze. Rakstu krājums: Pretestība sabiedrības integrācijai: cēloņi un sekas. Rīga: LUFISI/ĪUMSILS, 2007, 21. lpp.

15 Makarovs V. Partijas etnisko mieru neapanāca. Tas iestājās. <http://www.politika.lv/index.php?id> (Politika.lv mājaslapa; aplūkota 15.06.2007.).

16 Vēbers E. Sabiedrības integrācijas procesa analīze un vērtējums. Rakstu krājums Pretestība sabiedrības integrācijai: cēloņi un pārvarēšanas iespējas. Rīga: LU FSI, 2006, 92.–93. lpp.

17 Apine I. Pilsonība. http://www.politics.lv/psistema/frame_psistema.htm (Politika Latvijā mājaslapa; aplūkota 10.06.2007.).

18 Apine I. Pilsonība. http://www.politics.lv/psistema/frame_psistema.htm (Politika Latvijā mājaslapa; aplūkota 10.06.2007.).

demokrātiskajai Eiropai.¹⁸

Statistikas dati uz 2007. gada sākumu liecina, ka 81,2% Latvijas iedzīvotāju ir Latvijas pilsoņi. Kopš naturalizācijas procesa sākuma 1995. gada 1. februārī līdz 2007. gada 15. maijam ar LR Ministru kabineta rīkojumu Latvijas pilsonībā uzņemtas 123 199 personas. 2002. gadā vien naturalizējās 9844 personas, bet 2003. gadā šis skaitlis bija vēl lielāks – 10 049 personas. 2004. gadā naturalizējušās 16 064 personas. 2005. gadā pilsonībā uzņemtas 19 169 personas. 2006. gadā Latvijas pilsonībā uzņemtas 16 439 personas.¹⁹

Noteikta ārvalstu ietekme bija arī uz 1998. gadā pieņemto **Izglītības likumu**. Darba grupā, kas gatavoja likumu, darbojās starptautiski eksperti, mazākumtautību skolu direktori, skolotāji un LR Izglītības un zinātnes ministrijas speciālisti. Izstrādājot likumu tika izmantota citu Eiropas valstu pieredze, kuras ir jau ieviesušas mazākumtautību mācību programmas.²⁰

Izglītības reformu ir apsveicis EDSO Augstais komisārs mazākumtautību jautājumos Rolfs Ekeuss. Komisārs uzsvēra, ka Latvijai ir ne vien tiesības, bet arī pienākums ieviest reformu. Viesojoties Latvijā 2005. gada jūnijā, R. Ekeuss izteica gandarījumu, ka reformas ieviešana līdz šim noritējusi ļoti labi, pozitīvi novērtējot skolu brīvo iespēju pašām noteikt priekšmetus, kuri mācāmi valsts valodā.²¹

Bez iepriekš apskatītajiem tiesību aktiem uz integrācijas sfēru atstāj ietekmi arī 1999. gadā pieņemtais jaunais **Valsts valodas likums**. Tas stājās spēkā 2000. gadā. Minētais likums tika izstrādāts sadarbībā ar ekspertiem no EDSO un Eiropas Padomes, tādējādi nodrošinot tā atbilstību starptautisko cilvēktiesību standartiem. Likums nosaka, ciktāl valsts var iejaukties privātajā sektorā, regulējot valodas pielietojumu, ja netiek ietekmētas sabiedrības likumīgās intereses. Iejaukšanās gadījumā jāņem vērā privātā uzņēmuma tiesības un intereses.²²

Kopš Latvijas uzņemšanas Eiropas Savienībā (ES) 2004. gadā, Latvijai kļuva saistošs ES tiesību kopums, kas paredz ne tikai ekonomiskās, sociālās solidaritātes, saimnieciskās darbības uzlabošanu un vides aizsardzības veicināšanu, bet arī diskriminācijas izskausšanu dzimuma, rases vai etniskās izcelsmes, reliģijas vai pārliecības, invaliditātes, vecuma vai dzimumorientācijas dēļ.²³

2004. un 2005. gados tika pieņemti grozījumi 2001. gada **Darba likumā**, ieviešot ES Padomes 2000. gada 29. jūnija Direktīvas 2000/43/EK, kas nosaka vienādas attieksmes principu pret personām neatkarīgi no rasu vai etniskās piederības, un ES Padomes 2000. gada 27. novembra Direktīvas 2000/78/EK, kas nosaka kopēju sistēmu vienlīdzīgai attieksmei nodarbinātības un profesiju jomās, nosacījumus.²⁴

19 Integrācijas politika Latvijā: daudzpusīga pieeja. <http://www.mfa.gov.lv/latvia/integracija> (LR ĀM mājaslapa; aplūkota 10.07.2007.).

20 Turpat.

21 Mazākumtautību izglītība Latvijā. <http://www.mfa.gov.lv/latvia/integracija/mazakumtautibu-izglitiba/> (LR ĀM mājaslapa; aplūkota 11.07.2007.)

22 Integrācijas politika Latvijā: daudzpusīga pieeja. <http://www.mfa.gov.lv/latvia/integracija> (LR ĀM mājaslapa; aplūkota 10.07.2007.)

23 LR sākotnējais ziņojums par EP Vispārējās konvencijas par nacionālo minoritāšu aizsardzību izpildi Latvijā. www.mk.gov.lv/doc/2005/AMzino_270906.doc (LR MK mājaslapa; aplūkota 13.06.2007.)

24 LR sākotnējais ziņojums par EP Vispārējās konvencijas par nacionālo minoritāšu aizsardzību izpildi Latvijā. www.mk.gov.lv/doc/2005/AMzino_270906.doc (LR MK mājaslapa; aplūkota 13.06.2007.)

2. Latvijas pievienošanās Eiropas Padomes Vispārējās nacionālo minoritāšu aizsardzības konvencijai

Eiropas Padomes Vispārējā konvencija par nacionālo minoritāšu aizsardzību (turpmāk – Konvencija) tika nodota parakstīšanai 1995. gada 1. februārī un stājās spēkā trīs gadus vēlāk, kad to parakstīja 12 Eiropas Savienības valstis. Pašlaik Konvenciju ratificējusi Eiropas Padomes valstu lielākā daļa. Latvijas Saeima Konvenciju ratificēja 2005. gada 26. maijā, pieņemot likumu „Par vispārējo konvenciju par nacionālo minoritāšu aizsardzību”.²⁵

Līdz tam Latvija bija saņēmusi daudz kritikas no Krievijas par konvencijas ratifikācijas novilcināšanu. Lai gan kopumā Latvija praksē jau ievēroja konvencijas nosacījumus, tās ratifikācija bija svarīgs žests Rietumu sabiedrotajiem un Krievijai. Strādājot pie likumprojekta par konvencijas ratifikāciju, tika izvērtēta Latvijas tiesību sistēmas atbilstība Konvencijas prasībām un konstatēts, ka tā atbilst iepriekšminētajām prasībām. Līdz ar to, konvencijas ratifikācija neizraisīja nepieciešamību grozīt vai pieņemt kādus jaunus Latvijas normatīvos aktus.²⁶

Ratificējot konvenciju, Saeima pieņēma arī divas deklarācijas, kurās paziņots, ka konvencijas 10. panta otro daļu un 11. panta trešo daļu, kas reglamentē atsevišķas minoritāšu valodu pielietojuma sfēras, Latvija uzskata par saistošām, ciktāl tas nav pretrunā ar LR Satversmi un citiem Latvijas Republikā spēkā esošiem normatīvajiem aktiem, kas nosaka valsts valodas pielietojumu. Konvencijas ratifikāciju atzinīgi novērtējušas gan augstas EP un EDSO amatpersonas, gan arī citas valstis. Ratifikācijas pozitīvs novērtējums izteikts gan divpusējās sarunās ar ārvalstu pārstāvjiem, gan arī daudzpusēji starptautiskajās organizācijās.²⁷

2005. gada jūnijā, tiekoties ar LR ārlietu ministru Arti Pabriku, EDSO Augstais komisārs nacionālo minoritāšu jautājumos Rolfs Ekeuss apsveica Saeimas lēmumu ratificēt Eiropas Padomes Vispārējo nacionālo mazākumtautību konvenciju. Viņš norādīja, ka Latvijas pieņemtā minoritāšu definīcija ir liberāla un atzinīgi novērtēja Latvijas deklarācijā ietvertās normas, kas ļaus arī nepilsoņiem baudīt Konvencijā paredzētās tiesības saskaņā ar Latvijas likumdošanu.

Jāatzīmē, ka Konvencijas ratifikāciju paātrināja gan Krievijas kritika, gan starptautisko institūciju aicinājumi „pabeigt iesākto”. Viktors Makarovs raksta: „... liela daļa no goda par šo panākumu pienākas starptautiskajām organizācijām, kas faktiski piespieda Latviju konvenciju ratificēt.”²⁸

25 Konvencija. <http://www.integracija.gov.lv/?id=265&top=43&sa=4> (ĪUMSILS mājaslapa; aplūkota 14.06.2007.).

26 LR sākotnējais ziņojums par EP Vispārējās konvencijas par nacionālo minoritāšu aizsardzību izpildi Latvijā. www.mk.gov.lv/doc/2005/AMzino_270906.doc (LR MK mājaslapa; aplūkota 13.06.2007.)

27 Integrācijas politika Latvijā: daudzpusīga pieeja. <http://www.mfa.gov.lv/latvia/integracija> (LR ĀM mājaslapa; aplūkota 10.07.2007.)

28 Makarovs V. Partijas etnisko mieru nepadara. Tas iestājās. <http://www.politika.lv/index.php?id> (Politika.lv mājaslapa; aplūkota 15.06.2007.).

3. Ārvalstu atbalsts sabiedrības integrācijā un institūcijām Latvijā

3.1. Ārvalstu atbalsts Naturalizācijas pārvaldei

Naturalizācijas procesam ir nozīmīga loma sabiedrības integrācijas procesā, naturalizācijas statistika norāda uz vienu vai otru tendenci arī etniskajā integrācijā. Naturalizācijas process ir apskatāms kā viens no mehānismiem, kas ļauj pievienoties Latvijas pilsoņu kopienai un īstenot politiskās līdzdalības iespējas.²⁹

Galvenā atbildība naturalizācijas jautājumu risināšanā Latvijā uzticēta Naturalizācijas pārvaldei (turpmāk – Pārvalde). Tās darbība jau no dibināšanas brīža pelna ārvalstu vēstniecību un institūciju lielu uzmanību. Naturalizācijas pārvalde nodarbojas ar Latvijas pilsonību saistītiem jautājumiem, kā arī savas kompetences ietvaros koordinē Latvijas sabiedrības integrācijas procesu.

Naturalizācijas pārvalde sadarbojas ar daudzu valstu institūcijām, kuru sniegtais atbalsts ir bijis un joprojām ir ļoti nozīmīgs. Pārvalde tika veidota 1994. gada beigās un 1995. gada sākumā. Eiropas Padome tajā laikā rīkoja seminārus, kuros lielu palīdzību Pārvaldei sniedza eksperti no Dānijas, Lielbritānijas, Nīderlandes, Somijas un Šveices.³⁰

Kopš 1995. gada Naturalizācijas pārvaldē ir bijušas vairāk kā 500 dažādas tikšanās ar ārvalstu institūciju un starptautisko organizāciju, kā arī masu mediju pārstāvjiem. ASV, Dānija, Igaunija, Lielbritānija, Nīderlande, Norvēģija, Somija, Šveice, Vācija un Zviedrija ir tās valstis, ar kuru institūcijām Naturalizācijas pārvaldei ir izveidojusies cieša sadarbība. Šo valstu institūcijas ir palīdzējušas Naturalizācijas pārvaldei īstenot dažādus projektus, kā arī rīkojušas mācību un pieredzes apmaiņas braucienus NP darbiniekiem.³¹

Sekojošajā sadaļā tiks apskatītas valstis, kuru institūcijas ir sniegušas nozīmīgu atbalstu Naturalizācijas pārvaldei.

Amerikas Savienotās Valstis

Amerikas Savienotās Valstis (ASV) sāka atbalstīt Naturalizācijas pārvaldes darbu 1996. gadā. Lai veicinātu naturalizācijas un sabiedrības integrēšanās procesu Latvijā, dažādas ASV institūcijas ir sniegušas ievērojamu finansiālu atbalstu vairākiem Naturalizācijas pārvaldes projektiem, kā arī noorganizējušas vairākus Pārvaldes darbinieku braucienus uz ASV.³²

ASV vēstniecība Latvijā, ASV Starptautiskās attīstības aģentūra un ASV nevalstiskā organizācija „Freedom House” ir jo īpaši atbalstījušas Pārvaldes darbu. Daži no atbalsta piemēriem:

- 1999. gadā ASV Starptautiskās attīstības aģentūra piešķīra 46 824 latu latviešu valodas mācību kursu organizēšanai personām, kas vēlas iegūt Latvijas

29 Hanovs D., Viņņika I. Krievvalodīgie Latvijā: diasporas kultūras. Grām.: Robežu paplašināšana: identitātes un kopienas. Rīga: LU/SPPI, 2005, 191. lpp.

30 Naturalizācijas pārvaldes sadarbība ar ārvalstu institūcijām un starptautiskajām organizācijām (1994–2004). Rīga: NP, 2005, 7. lpp.

31 Turpat

32 Naturalizācijas pārvaldes sadarbība ar ārvalstu institūcijām un starptautiskajām organizācijām (1994–2004). Rīga: NP, 2005, 7. lpp.

pilsonību, kā arī lai veicinātu šo personu integrēšanos Latvijas sabiedrībā.

- 2001. gadā ASV valdība un nevalstiskā organizācija „Freedom House” piešķīra 80000 ASV dolāru Naturalizācijas pārvaldes projekta „Sabiedrības informēšanas un izpratnes veicināšanas par pilsonības jautājumiem kampaņa” īstenošanai. (Finanšu līdzekļus šī projekta īstenošanai piešķīra arī Kanāda, Lielbritānija, Norvēģija, Vācija un Zviedrija.)³³

Ziemeļvalstis: Dānija, Norvēģija, Somija un Zviedrija

Atbalsts no **Dānijas** valdības un vēstniecības Latvijā tika saņemts līdz ar pārvaldes izveidošanas pirmajām dienām. Daži no atbalsta piemēriem:

- 1995. gada janvārī Dānijas Ārlietu ministrija un Dānijas Demokrātijas Fonds piešķīra Pārvaldei 100 000 Dānijas kronu darbinieku apmācībai un Pārvaldes informatīvajam nodrošinājumam.
- 1998. gadā Dānijas Ārlietu ministrija piešķīra Pārvaldei 12890 ASV dolāru pētījumu un rīcības programmas „Ceļā uz pilsonisku sabiedrību” īstenošanai.³⁴

Nozīmīgu ieguldījumu naturalizācijas procesa veicināšanā, atbalstot naturalizācijas pārvaldes darbību, ir sniegušas Norvēģijas valdība un vēstniecība Latvijā. Daži no atbalsta piemēriem:

- Ar Norvēģijas Ārlietu ministrijas un vēstniecības Latvijā finansiālo atbalstu (14602 lati) 1996. gadā tika izdota Latvijas pilsonības pretendentiem paredzēta grāmata „Latvijas vēstures pamatjautājumi un valsts konstitucionālie principi”.
- 2003. gadā Norvēģijas valdība piešķīra 1200000 Norvēģijas kronu Pārvaldes izstrādātā projekta „Latviešu valodas intensīvās apmācības programmas ieviešana naturalizācijas procesa veicināšanai Latvijā” īstenošanas turpināšanai.³⁵

Naturalizācijas pārvaldei ir ilgstošas un veiksmīgas sadarbības pieredze ar Somijas institūcijām. Daži no atbalsta piemēriem:

- 1999. gadā Somijas vēstniecība Latvijā kopā ar citu Ziemeļvalstu (Dānijas, Zviedrijas un Norvēģijas) vēstniecībām piešķīra līdzekļus Pārvaldei divu projektu īstenošanai – informatīva bukleta „Latvijas pilsonība” un grāmatas „Latvijas Republikas Naturalizācijas pārvalde 1994–1999” izdošanai.
- 2002. gadā Somijas Ārlietu ministrija piešķīra 29700 eiro projekta „Reģionālo aspektu nozīme pilsonības jautājumu risināšanā” īstenošanai.³⁶

Zviedrijas institūcijas ir sniegušas nozīmīgu ieguldījumu Naturalizācijas pārvaldes darba veicināšanā, pārsvarā atbalstot dažādus pārvaldes informatīvos projektus. Daži no atbalsta piemēriem:

- Pateicoties Zviedrijas vēstniecības Latvijā atbalstam, Zviedru institūts 1998.

³³ Naturalizācijas pārvaldes sadarbība ar ārvalstu institūcijām un starptautiskajām organizācijām (1994–2004). Rīga: NP, 2005, 10. lpp.

³⁴ Turpat, 15. lpp.

³⁵ Turpat, 32. lpp.

³⁶ Naturalizācijas pārvaldes sadarbība ar ārvalstu institūcijām un starptautiskajām organizācijām (1994–2004). Rīga: NP, 2005, 36. lpp.

gadā piešķīra 14000 ASV dolāru Naturalizācijas pārvaldes pētījumu un rīcības programmas „Ceļā uz pilsonisku sabiedrību” trešā posma īstenošanai un 10000 Zviedrijas kronu šīs programmas ceturtnā posma īstenošanai.

- 2003. gadā Zviedrijas valdība piešķīra 100000 ASV dolāru Pārvaldes izstrādātā projekta „Latviešu valodas intensīvās apmācības programmas ieviešana naturalizācijas procesa veicināšanai Latvijā” īstenošanas turpināšanai.³⁷

Lielbritānija

Lielbritānijas un Ziemeļīrijas Apvienotās Karalistes valdība ar Lielbritānijas vēstniecības Latvijā starpniecību ir atbalstījusi Pārvaldes darbu un veicinājusi naturalizācijas procesu jau kopš Pārvaldes dibināšanas. Daži no atbalsta piemēriem:

- 1995. gadā Pārvalde saņēma Lielbritānijas valdības dāvinājumu – 34 datorus.
- 2002. gada jūlijā Pārvaldē divas reizes viesojās Lielbritānijas vēstniecības Latvijā 3. sekretāre Helēna Tizdeila. Tika iesniegts Pārvaldes izstrādātais projekta „Latviešu valodas mācīšana personām, kuras izteikušas vēlēšanos naturalizēties” pieteikums. Šā projekta īstenošanai Lielbritānijas valdība piešķīra 36000 sterliņu mārciņu.³⁸

Nīderlande

Līdzīgi, kā ar Dānijas un Lielbritānijas institūcijām, arī ar Nīderlandes ekspertiem Naturalizācijas pārvaldei ir sekmīga sadarbības vēsture jau kopš Pārvaldes izveidošanas. Daži no atbalsta piemēriem:

- 1995. gada jūnijā Pārvaldē strādāja Eiropas Padomes izveidotā datorekspertu grupa, kuras sastāvā bija arī Nīderlandes Imigrācijas un naturalizācijas direkcijas speciālists Hanss van Dorps. Šā darba rezultātā tika izstrādāts Naturalizācijas pārvaldes datorizācijas projekts „Naturalizācijas procesa nodrošinājuma automatizētas sistēmas izveidošana”.
- 1997. gadā Starpetnisko attiecību fonds Hāgā piešķīra 20201 ASV dolāru informatīva bukleta „Latvijas pilsonība” izdošanai. 1997. gadā fonds finansiāli atbalstīja ar Naturalizācijas pārvaldes pētījumu un rīcības programmas „Ceļā uz pilsonisku sabiedrību” īstenošanu, piešķirot 5000 ASV dolāru.³⁹

Šveice

Nozīmīgu Šveices institūciju atbalstu un palīdzību Naturalizācijas pārvalde saņēma uzreiz pēc Pārvaldes nodibināšanas. Viens no atbalsta piemēriem:

- 2000. gadā Šveices vēstniecība Latvijā finansiāli atbalstīja Naturalizācijas pārvaldes pētījumu un rīcības programmas „Ceļā uz pilsonisku sabiedrību” īstenošanu, piešķirot tai 5000 ASV dolāru. Projekta ietvaros Baltijas Sociālo zinātņu institūts veica pētījumu, kura mērķis bija noskaidrot Latvijas

³⁷ Naturalizācijas pārvaldes sadarbība ar ārvalstu institūcijām un starptautiskajām organizācijām (1994–2004). Rīga: NP, 2005, 40. lpp.

³⁸ Turpat, 25. lpp.

³⁹ Naturalizācijas pārvaldes sadarbība ar ārvalstu institūcijām un starptautiskajām organizācijām (1994–2004). Rīga: NP, 2005, 28. lpp.

iedzīvotāju uzskatus par sabiedrības integrācijas procesu. Finanšu līdzekļus projekta īstenošanai piešķīra arī ANO Attīstības programma, EDSO Augstā komisāra mazākumtautību jautājumos birojs, EDSO misija Latvijā un „Sorosa fonds – Latvija”.⁴⁰

Vācija

Vācijas institūcijas sniegušas nozīmīgu ieguldījumu Pārvaldes darba pilnveidošanā. Daži no atbalsta piemēriem:

- 2001. gadā Vācijas valdība piešķīra 20000 ASV dolāru Pārvaldes projekta „Sabiedrības informēšanas un izpratnes veicināšanas par pilsonības jautājumiem kampaņa” īstenošanai. (Finanšu līdzekļus šī projekta īstenošanai piešķīra arī ASV, Kanāda, Lielbritānija, Norvēģija un Zviedrija.)
- 2002. gadā Vācija atbalstīja projekta „Skolēnu konkurss” „Ceļā uz pilsonisku sabiedrību” īstenošanas turpināšanu. Projekta mērķi – izglītot jauniešus pilsonības, sabiedrības integrācijas, cilvēktiesību, mazākumtautību, Eiropas Savienības u.c. jautājumos.⁴¹

3.2. Starptautisko organizāciju atbalsts Naturalizācijas pārvaldei

Naturalizācijas pārvalde ir saņēmusi lielu palīdzību un atbalstu no daudzām starptautiskajām organizācijām savu uzdevumu sekmīgākai veikšanai, kā arī naturalizācijas procesa un sabiedrības integrācijas veicināšanai. Eiropas Padomes atbalsts Pārvaldei ir bijis ļoti nozīmīgs visus šos gadus. Lai palielinātu Pārvaldes darba efektivitāti, ievērojama palīdzība ir saņemta no ANO, EDSO un Eiropas Savienības institūcijām.⁴²

ANO

Naturalizācijas pārvalde sadarbībā ar ANO pārsvarā ir notikusi ANO Attīstības programmas (ANAP) ietvaros. Daži no atbalsta piemēriem:

- 2001. gadā, pateicoties ANAP atbalstam, kas veicināja ārvalstu finanšu līdzekļu piesaisti, tika uzsākta divu NP projektu īstenošana:
 - 1) „Sabiedrības informēšanas un izpratnes veicināšanas par pilsonības jautājumiem kampaņa”;
 - 2) „Latviešu valodas intensīvās apmācības programmas ieviešana naturalizācijas procesa veicināšanai Latvijā”.⁴³

EDSO

Eiropas Drošības un sadarbības organizācija (EDSO) ir viens no nozīmīgākajiem Naturalizācijas pārvaldes sadarbības partneriem. Pārvaldes vadība un darbinieki

⁴⁰ Naturalizācijas pārvaldes sadarbība ar ārvalstu institūcijām un starptautiskajām organizācijām (1994–2004). Rīga: NP, 2005, 36. lpp.

⁴¹ Turpat, 37. lpp.

⁴² Turpat, 40. lpp.

⁴³ Naturalizācijas pārvaldes sadarbība ar ārvalstu institūcijām un starptautiskajām organizācijām (1994–2004). Rīga: NP, 2005, 41. lpp.

ir vairākkārt tikušies ar EDSO misijas Latvijā vadītājiem un citiem pārstāvjiem. Kādreizējais EDSO Augstais komisārs mazākumtautību jautājumos Makss van der Stūls bija apmeklējis Naturalizācijas pārvaldi divpadsmit reizi.⁴⁴

Daži no atbalsta piemēriem:

- EDSO misija vairākkārt ir palīdzējusi Pārvaldei rast finansiālo atbalstu dažādu projektu īstenošanai, lai informētu sabiedrību par naturalizāciju un sabiedrības integrāciju. Pēc EDSO ieteikuma Starptautisko attiecību fonds Hāgā finansēja informatīvā bukleta „Latvijas pilsonība” izdošanu 1997. gadā.
- 2000. gada septembrī sakarā ar EDSO misijas uzaicinājumu Pārvaldē notika vairāku starptautisko organizāciju pārstāvniecību un ārvalstu vēstniecību Latvijā pārstāvju tikšanās, kuras laikā klātesošie tika iepazīstināti ar Pārvaldes projektu „Valsts valodas apmācības sistēmas izveidošana personām, kuras vēlas iegūt Latvijas pilsonību”. EDSO misija uzsvēra šā projekta nozīmīgumu naturalizācijas procesa veicināšanā un kopā ar Pārvaldi lūdza starptautisko organizāciju un ārvalstu vēstniecību pārstāvjus apsvērt iespējas atbalstīt šā projekta īstenošanu.⁴⁵

Eiropas Padome

Eiropas Padomes (EP) atbalsts Naturalizācijas pārvaldei ir bijis īpaši liels un nozīmīgs jau kopš Pārvaldes dibināšanas. Pārvalde uztur regulārus sakarus ar dažādām EP struktūrvienībām: Politisko lietu ģenerāldirekciju, Ģenerāldirekciju I „Juridiskās lietas” u.c. Daži no atbalsta piemēriem:

No 1994. gada līdz 1998. gadam EP ir noorganizējusi 16 seminārus Naturalizācijas pārvaldē ar ārvalstu ekspertu piedalīšanos, lai tā tiktu izveidota, ievērojot Eiropas demokrātisko valstu pieredzi pilsonības iegūšanas un ar to saistīto zināšanu pārbaužu jautājumu risināšanā.

EP ir finansiāli atbalstījusi Pārvaldes darbinieku mācību braucienus uz daudzām Eiropas valstīm.

1999. gadā, pateicoties EP finansiālajam atbalstam, tika izdots divvalodu (latviešu un krievu) izdevums „Metodiskie noteikumi Latvijas pilsonības pretendentiem, gatavojoties Latvijas Republikas Satversmes pamatnoteikumu, valsts himnas teksta un Latvijas vēstures zināšanu pārbaudei.”⁴⁶

Eiropas Savienība

Starp Naturalizācijas pārvaldi un dažādām Eiropas Savienības (ES) struktūrvienībām ir izveidojusies cieša sadarbība. Pārvaldes darbinieki un vadība ir vairākkārt tikušies ar Eiropas Komisijas pārstāvniecības Latvijā amatpersonām.⁴⁷

Eiropas Savienības Eiropas Komisija (EK) atbalstīja Pārvaldes projektu

44 Naturalizācijas pārvaldes sadarbība ar ārvalstu institūcijām un starptautiskajām organizācijām (1994–2004). Rīga: NP, 2005., 43. lpp.

45 Turpat, 44. lpp.

46 Naturalizācijas pārvaldes sadarbība ar ārvalstu institūcijām un starptautiskajām organizācijām (1994–2004). Rīga: NP, 2005., 49. lpp.

47 Turpat, 51. lpp.

„Naturalizācijas procesa nodrošinājuma automatizētās sistēmas izveidošana” ES programmas PHARE ietvaros. 1999. gadā EK piešķīra 200 000 eiro datortehnikas un datorprogrammu iegādei.⁴⁸

EK atbalstīja projekta „Sabiedrības integrēšana ar informēšanas un izglītošanas palīdzību: atbalsts Naturalizācijas pārvaldei” īstenošanu PHARE ietvaros. 2000. gadā tika saņemts Latvijas valdības atbalsts, un PHARE piešķīra 500 000 eiro projekta īstenošanai. Šā projekta ietvaros tika labiekārtots NP Informācijas centrs, pilnveidota bibliotēka, sagatavoti un izdoti vairāki informatīvie materiāli par NP un sabiedrības integrāciju, īstenoti vairāki apakšprojekti.⁴⁹

3.3. Latvijas iestāšanās Eiropas Savienībā ietekme uz naturalizācijas gaitu Latvijā

Jau labu laiku pirms Latvijas iestāšanās Eiropas Savienībā, mūsu valsts pievienošanās NATO un Eiropas Savienībai tika noteiktas par Latvijas ārpolitikas prioritātēm. Vairākus gadus norisinājās sarunas ar ES institūcijām par pievienošanos, notika likumdošanas pielāgošana ES prasībām. Sakarā ar sarunām par Latvijas iestāšanos ES arvien biežāk Eiropas Savienības amatpersonas pievērsa uzmanību naturalizācijas gaitai Latvijā un uzsvēra nepieciešamību to veicināt valdības līmenī.⁵⁰

Baltijas Sociālo zinātņu institūts 2001. gadā veica „Jaunpilsoņu aptauju”. Pētījuma atskaitē teikts, ka aptaujas rezultāti apstiprina viedokli, ka Latviju pievilcīgāku nelatviešu skatījumā darīja tās paredzamā iestāšanās Eiropas Savienībā. To apliecina arī tas, ka 65% no jaunpilsoņiem atbalstīja Latvijas iestāšanos ES (no pilsoņiem – 53%, no nepilsoņiem – 55%)⁵¹. Uz jautājumu, kādi apstākļi paver iespējas nākotnē kļūt par Eiropas Savienības pilsoni, puse no respondentiem kā pirmo atbildi tika minējuši – „Latvijas pilsonība”, kas liecina par to, ka jaunpilsoņi izprata perspektīvo saikni starp Latvijas un Eiropas Savienības pilsonību.⁵²

Jaunpilsoņu aptauja liecināja, ka nupat Latvijas pilsonību ieguvušajiem Eiropas Savienības konteksts nostrādāja kā Latvijas pievilcīgumu veicinošs faktors. Tomēr jāatzīmē, ka tas nebija galvenais naturalizēšanās motīvs.

2003. gada rudenī pēc referendumā par iestāšanos Eiropas Savienībā kļuva skaidrs, ka Latvijas uzņemšana ES 2004. gada 1. maijā tiešām notiks. Sākot ar 2003. gada septembri naturalizācijas iesniegumu skaits dubultojās (2422 iesniegumi laika posmā no 2002. gada septembra līdz decembrim; 5159 iesniegums tai pašā laika posmā 2003. gadā). 2004. gada novembrī tika saņemti 2440 naturalizācijas iesniegumi. Iesniegumu skaits saglabājās ļoti augsts arī 2005. gadā, par ko liecināja astoņu mēnešu laikā saņemtie 13 783 iesniegumi, tajā skaitā jūlijā saņemti 969 un augustā 1111 iesniegumi. No pilsonības pretendentiem vislielāko īpatsvaru, proti, 68,1% veido-

48 Naturalizācijas pārvaldes sadarbība ar ārvalstu institūcijām un starptautiskajām organizācijām (1994–2004). Rīga: NP, 2005.

49 Turpat, 52. lpp.

50 Turpat.

51 BSPI. Jaunpilsoņu aptauja. <http://www.politika.lv/index.php?id=3969> (Politika.LV mājaslapa; aplūkota 20.06.2007.).

52 Turpat.

ja krievu tautības iedzīvotāji. Pateicoties naturalizācijas procesam, 2004. gadā pirmo reizi krievu tautības pilsoņu skaits pārsniedza krievu tautības nepilsoņu skaitu.⁵³

Lai noskaidrotu iemeslus, kas pamudinājuši iedzīvotājus uzsākt naturalizācijas procesu 2003. gada rudenī, Naturalizācijas pārvalde veica pētījumu „Pilsonības pretendentu aptauja”, kura ietvaros notika pilsonības pretendentu anketēšana visā Latvijā. Sešu nedēļu garumā – no 24. oktobra līdz 8. decembrim – Pārvaldes reģionālajās nodaļās tika aptaujāti 994 pilsonības pretendenti brīdī, kad viņi iesniedza naturalizācijas iesniegumu.⁵⁴

„Pilsonības pretendentu aptaujas” rezultātos var redzēt tālāk tekstā minētos iemeslus, kas pamudināja izvēlēties Latvijas pilsonību. Visvairāk aptaujāto jeb 55,8% Latvijas pilsonību vēlējušies iegūt tādēļ, ka vēlas būt piederīgi Latvijai un kļūt par pilntiesīgiem sabiedrības locekļiem. Kā otrs svarīgākais iemesls pilsonības iegūšanai minēta praktiska nepieciešamība – darbs, ceļošana, utt., bet kā trešo svarīgāko iemeslu, jeb 22,5% gadījumu respondenti savu izvēli motivē ar to, ka Latvija kļūs par Eiropas Savienības dalībvalsti.⁵⁵

Viens no pētījuma „Pilsonības pretendentu aptauja” autoru secinājumiem bija: „Pozitīvais referenduma par Latvijas iestāšanos Eiropas Savienībā rezultāts ir bijis pamudinājums katram ceturtajam pretendētājam uzsākt naturalizācijas procesu.”⁵⁶

3.4. Latviešu valodas apguves valsts aģentūra

1994. gadā Latvijas valdība vērsās pie Apvienoto Nāciju Attīstības programmas (ANAP), lūdzot izveidot un vadīt ekspertu misiju, lai palīdzētu izstrādāt Latviešu valodas apguves valsts programmas projektu.⁵⁷ 1995. gadā valdība izveidoja Latviešu valodas apguves valsts programmu (LVAVP; kopš 2004. gada 12. oktobra Latviešu valodas apguves valsts aģentūra – LVAVA), kuru var uzskatīt par vienu no veiksmīgākajiem ar sabiedrības integrāciju saistītiem projektiem.⁵⁸

Ar starptautisko atbalstītāju nepārtrauktu palīdzību LVAVA piedāvā bezmaksas valodas kursus dažādu specialitāšu darbiniekiem, kuriem latviešu valodas zināšanas ir nepieciešamas darba pienākumu veikšanai, piemēram, policijas un medicīnas darbiniekiem. Kopš dibināšanas LVAVA ir nodrošinājusi latviešu valodas kursus gandrīz 82 000 personu.⁵⁹

Sākumgados galveno rūpi par LVAVP uzņēmās starptautisko finansiālo donoru loks. Pirmos četrus programmas darbības gadus LVAVP darbojās Apvienoto Nāciju

53 Integrācijas politika Latvijā: daudzpusīga pieeja. <http://www.mfa.gov.lv/latvia/integracija> (LR ĀM mājaslapa; aplūkota 10.07.2007.).

54 NP. Pilsonības pretendentu aptauja. www.np.gov.lv/faili_lv/Pecreferenduma_aptauja.doc (Naturalizācijas pārvaldes mājaslapa; aplūkota 20.06.2007.).

55 Turpat

56 Turpat

57 Latviešu valodas apguves valsts aģentūra. http://www.lvavp.lv/pages/about_us/business.php?lang (LVAVA mājaslapa; aplūkota 21.06.2007.).

58 Integrācijas politika Latvijā: daudzpusīga pieeja. <http://www.mfa.gov.lv/latvia/integracija> (LR ĀM mājaslapa; aplūkota 10.07.2007.).

59 Turpat.

Attīstības programmas gādībā, izmantojot tās plašo pieredzi, lielu programmu administrēšanas tradīcijas un profesionālās iemaņas.⁶⁰

Kopš 2001. gada janvāra LR Izglītības un zinātnes ministrija pilnībā ir pārņēmusi administratīvo pārraudzību, iezīmējot jaunu posmu LVAVP vēsturē, kurā turpmāk visu atbildību par programmas mērķu īstenošanu uzņemas Latvijas valdība. Tas ietver arī rūpes un atbildību par ES PHARE programmas un valsts budžeta naudas sekmīgu piesaisti un izlietojumu visos nākamajos programmas darbības gados. Apvienoto Nāciju Attīstības programma turpmākajā LVAVA darbības posmā ir piekritusi koordinēt starptautisko donoru finansējumu.⁶¹

Sekojošā tabula ataino starptautisko finanšu donoru atbalstu LVAVA.

Starptautisko donoru atbalsts 1996.–2004. gadā⁶²

Valsts/Finanšu avots	Kopā (USD)
Dānijas valdība	814 757
Somijas valdība	856 015
Francijas valdība	17 847
Nīderlandes valdība	840 709
Norvēģijas valdība	767 998
Zviedrijas valdība	2 446 665
Šveices valdība	7 849
Kanādas valdība	663 466
Apvienotā karaliste	231 194
ASV	370 000
ANO Attīstības programma	765 819
Kopā	7 590 149
Eiropas komisija	EUR
PHARE programma 1996-2002	3 706 348.40

LVAVA darbība arī pēc 2004. gada finansiāli tiek atbalstīta PHARE programmas ietvaros, turpinot PHARE programmas 2002./2003. gadam realizāciju atbilstoši projekta mērķiem.⁶³

Pateicoties valodas politikai un izglītības reformai, latviešu valodas zināšanas sabiedrībā ir uzlabojušās. Baltijas Sociālo Zinātņu institūta veiktie ikgadējie pētījumi „Valoda” liecina, ka 90. gadu beigās apmēram 40% respondentu ir atbildējuši, ka viņu latviešu valodas zināšanas ir labas, salīdzinoši 2004. gadā jau 65% respondentu uzskatīja, ka latviešu valoda ir apgūta labā līmenī.⁶⁴

59 Integrācijas politika Latvijā: daudzpusīga pieeja. <http://www.mfa.gov.lv/latvia/integracija> (LR ĀM mājaslapa; aplūkota 10.07.2007.).

60 Latviešu valodas apguves valsts aģentūra. http://www.lvavp.lv/pages/about_us/business.php?lang (LVAVA mājaslapa; aplūkota 21.06.2007.).

61 Turpat.

62 Turpat.

63 Latviešu valodas apguves valsts aģentūra. http://www.lvavp.lv/pages/about_us/business.php?lang (LVAVA mājaslapa; aplūkota 21.06.2007.).

64 Turpat.

3.5. Sabiedrības integrācijas fonds

2001. gada 5. jūlijā Saeima pieņēma un 2001. gada 1. septembrī stājās spēkā Likums par Sabiedrības integrācijas fondu (turpmāk – Fonds). Fonda darbību pārrauga Padome, kas sastāv no ministriem, kuriem ir zināmi pienākumi par sabiedrības integrāciju, pieciem pašvaldību pārstāvjiem un pieciem pārstāvjiem no NVO.⁶⁵ Fonda misija ir īstenot valsts programmas „Sabiedrības integrācija Latvijā” mērķus, atbalstot iniciatīvas, kuras veicina Latvijas sabiedrības etnisko un sociālo integrāciju.⁶⁶

Fonds atbalsta projektus sabiedrības integrācijas jomā, apsaimniekojot gan valsts budžeta, gan ārvalstu – ES PHARE, ESF, EUROPE DIRECT, Eiropas ekonomikas zonas finanšu instrumenta un Norvēģijas valdības divpusējā finanšu instrumenta – līdzekļus.⁶⁷

Sabiedrības integrācijas fonds 2003. gadā ieguva tiesības administrēt PHARE grantu programmas atbilstoši decentralizētajai ieviešanas sistēmai, bet 2004. gadā, pēc Eiropas Komisijas organizēta akreditācijas audita, tā pieņēma lēmumu par PHARE ietvaros paredzētās palīdzības vadības nodošanu Sabiedrības integrācijas fondam, kas deva Fondam plašākas tiesības pieņemt patstāvīgi lēmumus saistībā ar šo programmu īstenošanu.⁶⁸

2004. gadā Fonds ieguva tiesības administrēt arī Eiropas Savienības struktūrfondu grantu programmas un šobrīd veic piecu Eiropas Sociālā fonda līdzfinansētu grantu programmu ieviešanu.⁶⁹

PHARE programmas tika ieviestas pēc grantu shēmu metodes. Tas nozīmē, ka programma piešķir finansējumu pašas sabiedrības piedāvātajiem projektiem. Tas savukārt norāda, ka pati sabiedrība – sabiedriskās organizācijas, pašvaldības un izglītības iestādes – iesniedza savus priekšlikumus, viņuprāt, nepieciešamo darbu veikšanai.⁷⁰

Laika posmā no 2002. līdz 2006. gadam Fonds ir administrējis valsts budžeta programmas etniskās integrācijas jomā: “Atbalsts NVO projektiem etniskās integrācijas jomā”, “Skolēnu apmaiņa un sadarbība”, “Atbalsts mazākumtautību kultūras biedrībām un asociācijām”, “Masu informācijas līdzekļi sabiedrības saliedētības veicināšanai”, “Latviešu valodas apguve pieaugušajiem”, u.c.

Fonda administrētajā Eiropas Savienības PHARE programmā “Sabiedrības integrācijas veicināšana Latvijā” ir realizēts liels skaits projektu. 80% no projektu izmaksām ir finansējusi Eiropas Savienība, 10% ieguldījusi Latvijas valsts un vēl 10% – projektu īstenotāji.

Tā, piemēram, 2003. gada PHARE nacionālās programmas „Sabiedrības integrācijas veicināšana Latvijā” 49 projektu ietvaros tika īstenotas dažādas aktivitātes:

65 Integrācijas politika Latvijā: daudzpusīga pieeja. <http://www.mfa.gov.lv/latvia/integracija> (LR ĀM mājaslapa; aplūkota 10.07.2007.).

66 Sabiedrības integrācijas fonds. <http://www.lsif.lv/iv/ieklapas/parmums> (SIF mājaslapa; aplūkota 10.07.2007.).

67 Turpat.

68 Turpat.

69 Turpat.

70 SIF PHARE 2002. g. nac. programmas projektu „Sabiedrības integrācijas veicināšana Latvijā” un „Pilsoniskās sabiedrības attīstība un stiprināšana Latvijā” noslēguma konferences izdevums. Rīga: SIF, 2005, 7. lpp.

128 dažādi semināri un konferences; 60 diskusijas, 56 kultūras pasākumi; izdoti 52 informatīvi materiāli, tai skaitā grāmatas; noorganizētas 12 aktivitātes latviešu valodas apguves veicināšanai; noorganizēti 7 kursi, lai sagatavotos naturalizācijai; noorganizētas 12 informācijas dienas; veikti 8 pētnieciska rakstura darbi; izveidoti 27 TV raidījumi un sižeti; izstrādātas 9 izglītības programmas un 6 mācību metodiskie materiāli; izveidoti 19 pagastu laikraksti; ierīkotas 11 piemiņas vietas; izveidots 1 muzejs; nodibināta 1 mazākumtautību kultūras biedrība, u.c.⁷¹

2007. gadā tiek īstenoti 2006. gadā Sabiedrības integrācijas fonda izsludinātie projektu konkursi. Pieejamais finansējums ES Pārejas programmas grantu shēmas „Sabiedrības integrācijas veicināšana Latvijā” – 2 000 000 EUR.

3.6. Īpašu uzdevumu ministra sabiedrības integrācijas lietās Sekretariāts

2002. gada novembrī tika nodibināts LR Īpašu uzdevumu ministra sabiedrības integrācijas lietās amats. Ministra lietvedību tika uzdots pārzināt un darbību materiāltehnikiski nodrošināt LR Tieslietu ministrijai. Savukārt 2002. gada 27. decembrī tika izveidots Īpašu uzdevumu ministra sabiedrības integrācijas lietās Sekretariāts (ĪUMSILS). ĪUMSILS ir sabiedrības integrācijas nozares vadošā valsts pārvaldes iestāde. Sekretariāts ir tieši pakļauts īpašu uzdevumu ministram sabiedrības integrācijas lietās.⁷² Sekretariāta dibināšana atspoguļoja tā laika valdības jauno nostāju integrācijas jautājumos.

Vērtējot ārvalstu ietekmi uz ĪUMSILS darbību, jāsecina, ka Sekretariāts nav saņēmis sevišķu ārvalstu finansiālu vai tehnisku atbalstu. Arī ĪUMSILS dibināšana drīzāk bija Latvijas politiķu un integrācijas ekspertu iniciatīva, nevis ārvalstu ietekmes tiešs rezultāts.

Kā veiksmīgi Eiropas Komisijas līdzekļu piesaistes piemēri jāmin diskriminācijas (tai skaitā – etniskās) mazināšanas projekti, kas attiecināmi uz sabiedrības etnisko integrāciju tikai daļēji. 2006. gadā Eiropas Komisija apstiprināja Sekretariāta projektu „Latvija – vienlīdzība dažādībā I” (LED I), kurš ir jau veiksmīgi noslēdzies. Tā kopējā summa bija 89 751 eiro.⁷³ 80% no kopējās summas bija piešķīrusi EK, bet 20% sedza ĪUMSILS. Projekts tika īstenots laikā no 2005. gada novembra līdz 2006. gada 30. septembrim.⁷⁴

2006. gada 27. septembrī Eiropas Komisija deva apstiprinājumu ĪUMSILS iesniegtajam projektam „Latvija – vienlīdzība dažādībā II” (LED II jeb Latvia – equal in diversity II). LED II ir otrais Latvijā izveidotais projekts, kas piesaista Eiropas Komisijas līdzekļus valsts pārvaldes iestāžu un nevalstisko organizāciju

71 SIF PHARE 2002. g. nac. programmas projektu „Sabiedrības integrācijas veicināšana Latvijā” un „Pilsoniskās sabiedrības attīstībā un stiprināšana Latvijā” noslēguma konferences izdevums. Rīga: SIF, 2005., 11. lpp.

72 ĪUMSILS nolikums. <http://www.integracija.gov.lv/?id=59&sa=59&top=46&lang=> (ĪUMSILS mājaslapa; aplūkota 10.07.2007.).

73 Eiropas Komisijas projekti. <http://www.integracija.gov.lv/index.php?id=280&top=43> (ĪUMSILS mājaslapa; aplūkota 10.07.2007.).

74 LR sākotnējais ziņojums par EP Vispārējās konvencijas par nacionālo minoritāšu aizsardzību izpildi Latvijā. www.mk.gov.lv/doc/2005/AMzino_270906.doc (LR MK mājaslapa; aplūkota 13.06.2007.).

partnertīklu aktivitātēm diskriminācijas mazināšanai, iecietības veicināšanai un sabiedrības informēšanai par Eiropas Savienības (ES) pretdiskriminācijas politikas prioritātēm.⁷⁵

ĪUMSILS savas pastāvēšanas salīdzinoši īsajā laikā ir veicis nozīmīgu darbu mazākumtautību etniskās identitātes saglabāšanas centienu atbalstīšanā. Analizējot integrācijas sfērā paveikto, Viktors Makarovs raksta: „Pēdējo četru gadu svarīgākais panākums ir Īpašu uzdevumu ministra sabiedrības integrācijas lietās sekretariāta dibināšana 2002. gadā un tā darbība. Kopš šī laika, etniskā integrācija vairs nav tikai politisko debašu objekts, bet ir politikas nozare, par kuru atbildīga valsts pārvalde un no kuras tiek gaidīta pragmatiska rīcība.”⁷⁶

4. Latvijas sabiedrības etniskās integrācijas procesa vērtējums ekspertu intervijās. Ārvalstu (neskaitot Krieviju) ietekmes raksturojums.

Intervēto ekspertu viedokļi par sabiedrības integrācijas procesu kopumā radikāli neatšķiras. Integrācijas process kopumā tiek vērtēts kā mēreni veiksmīgs. Pozitīvais un negatīvais vērtējums tika sniegts par noteiktām sfērām, procesiem un noteiktu institūciju darbību. Kā integrācijas galvenie sasniegumi visbiežāk tika nosaukti integrācijas institucionālā attīstība – ĪUMSILS un Sabiedrības integrācijas fonda izveide, kā arī Naturalizācijas pārvaldes darbība. Kā pozitīva tika vērtēta Latviešu valodas apguves valsts aģentūras (LVAVA) izveide un darbība. Eksperti atzīmēja, ka valstī ir uzlabojušās latviešu valodas zināšanas mazākumtautību pārstāvju vidū.

Kā integrācijas problēmas visbiežāk tika minētas politiskās gribas trūkums, masu mediju negatīvā loma sabiedrības attieksmju veidošanā, etnopolitikas attīstības īpatnības. Tika norādīts arī uz nepieciešamību aktualizēt un pārstrādāt atbilstoši laikam Sabiedrības integrācijas programmu. Trešajā daļā atbilžu par integrācijas problēmām tika norādīts uz nepietiekamu uzmanību Latvijas krievu inteliģencei, kā iespējamai integrācijas veicināšanai. Valdošā elite esot atgrūduši krievu inteliģences lojālo daļu ar retoriku par „melnajiem spēkiem”, ar vispārinājumiem par „visiem” krieviem utml.

Divās atbildēs tika izvirzīta doma par starpministriju darbības koordinēšanas nepieciešamību integrācijas uzdevumu veikšanai. Piebilstot, ka tas strādātu praksē tikai tad, ja tiktu atbalstīts visaugstākajā politiskajā līmenī. Par izglītības reformu izskanēja pretēji viedokļi, gan kā par integrācijas veiksmi, gan neveiksmi.

Divās atbildēs izskanēja doma par vienas patiesības idealizēšanu, kā mantojumu no padomju laikiem. Sabiedrībā trūkstot tolerances pret dažādām idejām un viedokļiem. Daļā atbilžu norādīts, ka, lai gan latviešu valodas pozīcijas pirms dažiem gadiem krietni uzlabojās, pēdējā laikā tā zaudē savas pozīcijas starpnacionālajā komunikācijā.

75 Eiropas Komisijas projekti. <http://www.integracija.gov.lv/index.php?id=280&top=43> (ĪUMSILS mājaslapa; aplūkota 10.07.2007.).

76 Makarovs V. Partijas etnisko mieru nepanāca. Tas iestājās. <http://www.politika.lv/index.php?id> (Politika.lv mājaslapa; aplūkota 15.06.2007.).

Atbilžu piemēri:

Sasniegumi

Ilga Apine: „Par integrācijas sasniegumu var uzskatīt Naturalizācijas pārvaldes un ĪUMSILS darbību. Krievi uzticas abām minētajām institūcijām. Naturalizācijas pārvalde un ĪUMSILS ir iekarojuši arī krievu nevalstisko organizāciju uzticību. Pozitīvi vērtējams arī tas, ka mazākumtautību kultūrbiedrības gūst finansiālu atbalstu no Sabiedrības integrācijas fonda un ĪUMSILS.”

Nils Sakss: „Pozitīvs rādītājs ir etnisko konfliktu neesamība sadzīves līmenī. Vērojama latviešu un krievu mierīga līdzāspastāvēšana sadzīviskā līmenī. Drīzāk pastāv etnopolitiska spriedze. Ir kopīgas īstās problēmas – ekonomiskās. Mums nav pirmskonflikta situācijas. Integrācijas mērķis – nav konflikta.”

Irina Vinnika: „Par sasniegumiem var uzskatīt sekojošos faktorus: valsts politiskajā diskursā pēdējos gados ir parādījies termins „etnopolitika”; ir ratificēta EP Vispārējā nacionālo minoritāšu aizsardzības konvencija; notiek dialogs starp valsti un mazākumtautību grupām Latvijā; ir izveidojusies mazākumtautību grupu uzticēšanās valstij. Kopš 2003. gada, ĪUMSILS darbības rezultātā, ir noticis pozitīvs izrāviens dialoga uzturēšanā ar mazākumtautību grupām Latvijā, minēto grupu vajadzību apzināšanā etniskās identitātes saglabāšanas sfērā, kā arī šo vajadzību apmierināšanā ĪUMSILS iespēju robežās.”

Trūkumi

Marija Golubeva: „Integrācijas procesa grūtības ir mērķa grupu noteikšana. Visa sabiedrība nav noteikta, kā mērķa grupa. Starpkultūru izglītība diemžēl notiek tikai mazākumtautību skolās, bet ne latviešu. Vēl viena problēma ir tā, ka reālā politika nesakrīt ar Sabiedrības integrācijas programmu.”

Nils Sakss: „Trūkums: Latvijas krievu mediji sevi neasociē sevi ar Latviju. Skatās uz valsti kā no malas. Šī distancēšanās ietekmē sabiedrību. No neatkarības atgūšanas jau liels laiks pagājis, bet tas turpinās.”

Ilze Šulmane: „Nevar sašaurināt jautājumu uz etnisko integrāciju – ir problēma – atšķirīgi domājošie. Piemēram, vēstures dažādā interpretācija, valodas lietošana. Etniskie jautājumi nav galvenie. Arī medijos nav etniskā pretnostatīšana, bet vairāk politiskā. Konfliktēšana notiek nevis etniskajā telpā, bet politiskajā un mediju telpā. Vienas etniskās grupas ietvaros īstenībā konflikti ir lielāki (starp latviešiem politiskajos jautājumos).”

Nils Muižnieks: „Viena no sabiedrības integrācijas problēmām – nepareizi sākotnējie uzstādījumi. Piemēram, – veidot vienotu informācijas telpu. Tas nav reāli.

Veicināt nacionālas valsts attīstību un veicināt nacionālo minoritāšu identitātes saglabāšanu, arī šeit ir pretrunas. Turklāt sabiedrībā nav bijis vienprātības par integrāciju.”

Reinis Āboltniņš: *„Trūkst ideoloģiskā pamata, kas aptvertu valsts lielāko sabiedrības daļu. Netiek kultivēta ideja par drošu, labklājīgu nākotni katram šajā valstī. Mediji kā nekritiski rupori darbojas, atskaņo jebko, ko dzirdējuši. Trūkst kvalitatīvas žurnālistikas.”*

Eiženija Aldermane: *„Nav aktualizēta Sabiedrības integrācijas programma kopš 2000. gada. ĪŪMSILS nevar veikt visu veidu integrāciju – etnisko, sociālo, reģionālo. Tā nasta ir par smagu. Tai vajadzētu būt arī ministriju atbildībai.”*

Sadaļā par ārvalstu un starptautisko organizāciju ietekmi uz integrācijas gaitu Latvijā ekspertiem tika uzdoti jautājumi par ietekmi uz likumdošanas procesu un atbalstu integrācijā iesaistītajām institūcijām.

100% visi respondenti atzina Rietumvalstu un starptautisko organizāciju ietekmi kā etnisko integrāciju veicinošu faktoru. Ietekme tika raksturota kā „laba” un „ļoti laba”. Tika atzīmēts, ka ANO Attīstības programma lobēja integrācijas ideju. Eiropas Padome, ES un EDSO aicināja Latvijas varas iestādes rīkoties, lai samazinātu nepilsoņu skaitu, īstenotu integrācijas pasākumus. EDSO ir palīdzējusi piesaistīt finanses Naturalizācijas pārvaldes darbības atbalstam.

Rietumu ietekme tiek vērtēta, kā liberāli demokrātiska ietekme, kas veicinājusi ar pilsonību saistīto likumdošanas liberalizāciju. Gandrīz visās atbildēs tiek uzsvērts, ka Rietumu ietekmē Latvijas politika kļūva mērenāka un prognozējamāka.

Atbildēs tiek atzīts, ka Eiropas finansējums Naturalizācijas pārvaldei, Sabiedrības integrācijas fondam un citām institūcijām tieši un netieši ir palielinājis stabilitāti valstī un arī starpetniskajās attiecībās.

Nākamās pēc krieviem skaitliski lielākās mazākumtautības Latvijā ir baltkrievi, ukraiņi, poļi, lietuvieši un ebreji.⁷⁷ Ekspertu atbildēs tika atzīmēts, ka no minētajām visorganizētākās ir ebreju, lietuviešu un poļu grupas. Diasporu organizētību ietekmējot etniskās dzimtenes pastāvīgs atbalsts un mērķu skaidrība. Lai gan pēdējā laikā NVS valstis sākot aktualizēt sadarbību ar diasporām ārvalstīs, tomēr, par Ukrainas un Baltkrievijas ietekmi uz saviem tautiešiem Latvijā (tādējādi arī uz etnisko integrāciju) esot pārāgri spriest.

Atbilžu piemēri:

Ilze Šulmane: *„Rietumu spiediens integrācijas un naturalizācijas jautājumos ir stimulējis risināt politiskos jautājumus, kas artos saistīti. Tas ir ietekmējis arī likumdošanu.”*

⁷⁷ Mazākumtautību nevalstiskās organizācijas Latvijā. Rīga, 2006, ĪŪMSILS, 1. lpp.

Ilga Apine: „Rietumu ietekme vērtējama kā pozitīva. Liberāli – demokrātiskā ietekme no Latvijas neatkarības atjaunošanas pirmās dienas. Van der Stūls dažus kaitināja, bet, tomēr, darīja noderīgu darbu. Ietekmēja likuma maiņu 1997. gadā. Pilsonības likums nedarbojās, naturalizācija stāvēja uz vietas. Rietumi ne tikai uzrādīja nepilnības, bet spieda liberalizēt politiku. Pašlaik uzraudzība turpinās, bet vairs nav pamata iejaukties.”

Marija Golubeva: „Rietumu ietekme vērtējama kā laba. Caur prasību izvirzīšanu pilsoniskās sabiedrības veidošanai, ES un EDSO palīdzēja vairāk, nekā ar naudas došanu. Rietumi ir ietekmējuši labvēlīgi sabiedrības integrāciju arī netiešā veidā – ārvalstu palīdzība tika sniegta sociālo zinātņu attīstībai Latvijā. Jaunie pētnieki sāka runāt par demokrātiskām vērtībām, tas ietekmēja sabiedrisko domu kopumā.”

Nils Sakss: „Labais ir tas, ka varam dabūt naudu, ko Latvija pati nespētu novirzīt integrācijas vajadzībām. 1 – 2 miljoni EUR gadā tieši etniskajai integrācijai. ES nediktē, kā to izmantot. Pati Latvija nosaka, ko darīs ar to. Četrus gadus darbojas programma SIF vadībā – „Sabiedrības integrācijas veicināšana Latvijā”. 2007. gads ir pēdējais, kad SIF realizē šo programmu, jo PHARE finansējums tam beidzas. Bet integrācijas projektu atbalsts turpināsies caur citām NVO atbalsta programmām.”

Nils Muižnieks: „Rietumu ietekme – kopumā pozitīva, bet ne milzīga, padarīja politiku mērenāku, racionālāku, prognozējamāku. Tas pavēra ceļu Latvijai uz ES un NATO.”

Reinis Āboltiņš: „Rietumi neļāva dominēt galēji labējām idejām. Finansiālā palīdzība pozitīvi vērtējama. NATO un ES piespieda valdības mainīt rīcību, lai nerastos nopietnas problēmas attiecībās starp NATO, ES un Krieviju. Uzņemot jaunās dalībvalstis, viņi negribēja uzņemt nopietnas problēmas.”

Irina Vinnika: „Kopējā Eiropas Savienības ietekme uz etniskās integrācijas procesu Latvijā ir laba un konstruktīva”.

B. Krievijas tautiešu politikas ietekme uz sabiedrības etniskās integrācijas procesu Latvijā

Analizējot Latvijas sabiedrības integrācijas procesus, atsevišķa uzmanība ir pievēršama jautājumam par ārvalstīs dzīvojošo Krievijas tautiešu atbalsta politikas ietekmi uz sabiedrības etniskās integrācijas procesu Latvijā. Šo ietekmi nosaka Krievijas ambīcijas atjaunot globālas lielvalsts statusu un politisko, ekonomisko, kultūras, informācijas iespēju mobilizēšana šī statusa sasniegšanai. Krievijas Federācija jau kopš 1992. gada cenšas ietekmēt Latvijas, tāpat kā virkni citu postpadomju telpas valstu politiku t. s. „krievu” jeb „krievvalodīgo” jautājumā.

Kopš neatkarības atjaunošanas Latvija, tāpat kā citas neatkarību atjaunojušās vai ieguvušās valstis bijušās PSRS (postpadomju) telpā, uzsāka titulnāciju kultūras, valodas u.c. tiesību atjaunošanas procesu, kas PSRS okupācijas laikā bija ierobežota krievu valodas dominācijas dēļ. Līdz ar to loģiski iznāca, ka tika likvidētas PSRS perioda vairāku simtu tūkstošu iebraucēju privilēģijas un, piemēram, varas iestāžu uzsāktais kurss uz titulnācijas agrāko valodas pozīciju atjaunošanu automātiski nozīmēja krievu valodas ietekmes samazināšanu republikās. Krievi savu privilēģiju zudumu uztvēra ļoti saasināti – kā lielas nācijas pazemošanu.

Pēc 1991. gada Latvijā palika ievērojams daudzums Krievijas militāro pensionāru, militārpersonu un viņu ģimenes locekļu. 20. gs. 90. gadu pirmajā pusē Krievija mēģināja saistīt bijušās PSRS karaspēka (kas 1992. g. 28. janvārī nonāca Krievijas jurisdikcijā) izvešanas jautājumu ar nacionālo minoritāšu tiesību ievērošanas jautājumu. Pretēji pasaules praksei, gan mēneša laikā kopš PSRS sabrukuma līdz karaspēka pārejai Krievijas jurisdikcijā (1991. g. 25. decembris – 1992. g. 28. janvāris), gan vēlāk Krievija Latvijā uz vietas izformēja daudzas karaspēka daļas, kuru militāro personālu demobilizēja tepat Latvijā. Atšķirībā no Krievijas karaspēka izvešanas no Centrālās un Austrumeiropas valstīm, Krievija postpadomju telpā – Baltijas valstīs atstāja lielu daļu militāro pensionāru pašos spēka gados. Vēlāk Krievijas ārpolitiskā vadība domāja, ka izdosies aizkavēt Baltijas valstu iestāšanos ES un NATO, cerot uz to, ka tās neuzņems šajās organizācijās ar „neatrisinātām krievu minoritātes problēmām, cilvēktiesību pārkāpumiem un robežjautājumiem”.

Politologs Nils Muižnieks rakstu krājumā par Latvijas – Krievijas attiecību vietējo un starptautisko dimensiju atzīmē, ka kopš 1992. gada līdz šodienai Krievija aktualizē „tautiešu jautājumu” visu lielāko reģionālo un starptautisko organizāciju dienaskārtībā, ieskaitot Apvienoto Nāciju Organizāciju (ANO), Eiropas Drošības un sadarbības organizāciju (EDSO), Eiropas Padomi, Baltijas jūras valstu Padomi (BJVP), Eiropas Savienību (ES) un Ziemeļatlantijas līguma organizāciju (NATO), turklāt vairumā gadījumu Krievijas pārstāvji ir neobjektīvi dramatizējuši tautiešu situāciju Latvijā. Izteiktākais pārspilējuma piemērs bija 1998. gadā, kad Maskavas mērs Jurijs Lužkovs apsūdzēja Latvijas varas iestādes „genocīdā” un salīdzināja Lat-

viju ar Kambodžu Pola Pota režīma laikā.⁷⁸

PSRS tiesību mantiniece un tiesību turpinātāja – Krievijas Federācija jau 1992. gadā sāka tautiešu jeb krievvalodīgo aizstāvības politiku. Krievija pakāpeniski sāka īstenot ārpolitisko stratēģiju, kuras pamattēzes 1992. gada 6. oktobrī Maskavā formulēja KF prezidenta padomnieks Sergejs Karaganovs. Tēzes bija sekojošas: bijušās PSRS telpa ir Krievijas īpašu interešu un pilnvaru reģions, Krievijai ir tiesības lietot spēku reģiona ietvaros “likumīgās robežās”, jāīsteno reintegrācijas politika, palielinot savu ietekmi bijušajās PSRS republikās; lai īstenotu šo stratēģiju, Krievijai nepieciešams: 1) nevis veicināt “krievvalodīgo” iedzīvotāju atgriešanos Krievijā, bet viņu obligātu palikšanu bijušajās PSRS republikās ar nolūku izmantot viņus kā Krievijas ilgtermiņa interešu realizēšanas sviru; 2) attīstīt Krievijas investīciju ekspansiju kā politiskā iespaida pamatu; 3) lietot ekonomiskas sankcijas un citus spēka veidus pret “nepaklausīgajām” bijušās PSRS republikām; 4) izvirzīt cilvēktiesību un visu etnisko minoritāšu tiesību pārkāpumu tematiku par galveno ieroci attiecībās ar bijušās PSRS republikām; 5) cīnīties par “nulles variantu” bijušās PSRS republiku pilsonības likumos. Tēzes vēlāk ieguva „Karaganova doktrīnas” nosaukumu. Lai gan tas nebija oficiāls dokuments, jo atklāja vairāk, nekā parasti oficiālos dokumentos pieņemts formulēt, tomēr KF ārpolitiskās darbības postpadomju telpā turpmākajos gados lielā mērā apliecināja vadišanos pēc šīm tēzēm.

1. Krievijas Federācijas valsts institūcijas

Par ārvalstīs dzīvojošo tautiešu atbalsta politikas nozīmīgumu var spriest, redzot, cik plašs valsts institūciju loks ir iesaistīts tās izstrādē un realizēšanā. Kopš 90. gadu vidus Krievijā ir ievērojami aktivizējusies institūciju izveide tautiešu jautājuma risināšanai. Šim nolūkam tika izveidotas vairākas Krievijas valsts pārvaldes institūcijas, tika pārveidotas daļa esošo struktūru, kā arī radītas jaunas apakšstruktūras. Šajā pētījuma sadaļā tiks apskatīta valsts institūciju uzbūve un darbība, kuras iesaistītas „tautiešu jautājuma” risināšanā.

1.1. Krievijas Federācijas prezidents un Prezidenta administrācija

Ārvalstīs dzīvojošo Krievijas tautiešu atbalsta politikas sākums meklējams Krievijas pirmā prezidenta Borisa Jeļcina prezidentūras laikā. B. Jeļcins uzsvēra ārvalstīs dzīvojošo tautiešu jautājumu 1994. gada 24. februāra vēstījumā Federālajai Sapulcei „Par Krievijas valsts nostiprināšanu (Iekšējās un ārējās politikas galvenie virzieni)”.⁷⁹ Tā paša gada 11. augustā Krievijas prezidents izdeva rīkojumu Nr. 1681 „Par Krievijas Federācijas valsts politikas galvenajiem virzieniem attiecībā uz

⁷⁸ Muižnieks N. Russian Foreign Policy Towards „Compatriots” in Latvia // Latvian – Russian Relations: Domestic and International Dimensions / Ed. N. Muižnieks. Rīga, 2006, pp. 121–122.

⁷⁹ Докучаева А. Россия и россияне-соотечественники за рубежом: политико-правовые аспекты проблемы. <http://www.zatulin.ru/institute/sbornik/023/13.shtml> (NVS valstu institūta mājaslapa; aplūkota 22.08.2007.).

ārvalstīs dzīvojošiem tautiešiem”. 1995. gadā tam sekoja KF prezidenta rīkojums „Par KF stratēģiskā kursa noteikšanu attiecībā ar NVS valstīm”.

1996. gada 15. jūnijā Krievijas prezidents B. Jeļcins apstiprināja KF Nacionālās politikas koncepciju, kurā tika uzsvērts Krievijas atbalsts etniskajiem krieviem Baltijas valstīs. 1997. gada februārī B. Jeļcins parakstīja dokumentu par ilgtermiņa stratēģiju attiecībā uz Baltijas valstīm. Lai gan tajā bija norādīts, ka Krievija vēlas veidot konstruktīvas attiecības ar Baltijas valstīm, vienlaikus tika uzsvērtā neapmierinātība ar “krievvalodīgo” jautājuma risināšanu un tas sasaistīts ar attiecību veidošanu citās jomās.

Pēc Vladimira Putina ievēlēšanas Krievijas prezidenta amatā (2000.g.) tautiešu jautājumam tiek veltīta arvien lielāka uzmanība, to skaitā pakāpeniski pārvarot „pārpalikuma principu” Krievijas valsts budžeta finansējumā tautiešiem ārvalstīs. V. Putins ir vairākkārt uzsvēris domu, ka diaspora ir jāuzskata nevis par problēmu, bet par resursu.⁸⁰

Krievijas politiku „tautiešu jautājumā” vada KF Prezidenta administrācija, politiskās pieejas izstrādāšanu ietekmē Kremļa grupējumi, kuriem ir atšķirīgas politiskās un ekonomiskās intereses. Ar KF prezidenta rīkojumu 2002. gada augustā tika radīta KF Prezidenta administrācijas Nodaļa darbam ar tautiešiem ārvalstīs. Vēlāk ar KF prezidenta 2005. gada 22. februāra dekrētu KF Prezidenta administrācijas sastāvā tā tika reorganizēta par pārvaldi – „Pārvalde starpreģionālajiem un kultūras sakariem ar ārvalstīm” (Управление по межрегиональному и культурному сотрудничеству с зарубежными странами).⁸¹ Lai gan jaunais nosaukums to neataino, pārvalde aktīvi darbojas ārvalstīs dzīvojošo tautiešu jomā.

Pārvalde tika nodibināta ar mērķi nodrošināt KF prezidenta darbību Krievijas starptautisko sakaru attīstībā. Pārvaldes uzdevums – attīstīt humanitāros un kultūras sakarus starp Krieviju un pasauli, sadarbības atbalsts ar ārvalstīm starpreģionālā līmenī. Nostiprināt sakarus ar tautiešiem, īpaši bijušajā PSRS telpā. 2005. gada 22. martā prezidents iecēla politikas konsultantu un filozofu Modestu Koļerovu par jaunās pārvaldes priekšnieku.⁸²

2006. gada 22. jūnijā KF prezidents V. Putins izdeva rīkojumu „Par atbalsta sniegšanu ārvalstīs dzīvojošo tautiešu brīvprātīgai pārceļošanai uz Krievijas Federāciju”. 2006. gada 22. jūnijā ar KF prezidenta dekrētu tika apstiprināta programma tautiešu brīvprātīgas pārceļošanas uz Krievijas Federāciju atbalstam. Tādējādi 2006. gada dokumenti liecina arī par jaunu mērķu deklarēšanu – Krievijas diasporas pārstāvju aicināšanu pārcelties uz dzīvi Krievijā. Ar KF prezidenta dekrētu 2007. gads ir pasludināts par krievu valodas gadu Krievijā un pasaulē.

80 Минаев С. Малоинформированное ожидание. Полоскова Т.: Общественное мнение пора скорректировать. <http://www.moskvaimir.mos.ru/dms/publications/1347.html> (Maskavas Valdības mājaslapa; aplūkota 21.07.2007.).

81 Минаев С. Малоинформированное ожидание. Полоскова Т.: Общественное мнение пора скорректировать. <http://www.moskvaimir.mos.ru/dms/publications/1347.html> (Maskavas Valdības mājaslapa; aplūkota 21.07.2007.).

82 Владимир Путин назначил бархатного контрреволюционера. (23.03.2005) <http://www.kommersant.ru/doc.aspx?DocID=556859> (Kommersant.ru mājaslapa; aplūkota 22.07.2007.).

1.2. Krievijas Federācijas Valsts Dome

1995. gada 6. jūlijā Krievijas ārvalstu tautiešu kongresā (Съезд соотечественников) ievēlēja „Tautiešu padomi” (Совет соотечественников) pie KF Valsts Domes, tomēr tā aktīvi savu darbību neizvērsa. 2006. gadā Krievijas Valsts Domes deputāts no frakcijas „Jedinaja Rossija” K. Zatuļins ir aicinājis Padomi atjaunot savu darbību. K. Zatuļins Krievijā ir viens no galvenajiem „tautiešu jautājuma” ideologiem, vairākas reizes ir viesojies arī Latvijā, piedaloties „Baltijas forumā”, sveicot Latvijas krievu skolu kongresu utt.

KF Valsts Domē pašlaik darbojas NVS lietu un ārvalstīs dzīvojošo tautiešu sakaru komiteja (Комитет по делам СНГ и связям с соотечественниками Государственной Думы Федерального Собрания Российской Федерации). Ar tautiešu jautājumiem nodarbojas arī: KF Federālās sapulces Valsts Domes Starptautisko lietu komiteja (Комитет по международным делам Государственной Думы Федерального Собрания Российской Федерации) un KF Federālās sapulces Federācijas Padomes Starptautisko lietu komiteja (Комитет по международным делам Совета Федерации Федерального Собрания Российской Федерации), KF Sabiedriskās palātas Starptautiskās sadarbības un sabiedriskās diplomātijas komisija (Общественная палата, Комиссия по международному сотрудничеству и общественной дипломатии).

2005. gada 27. maijā KF Valsts Dome pieņēma lēmumu par parlamenta apakšpalātas komisijas izveidošanu cilvēka tiesību un galveno brīvību nodrošināšanas prakses izpētei, kontrolei pār to nodrošināšanu ārvalstīs. Par komisijas priekšsēdētāju tika ievēlēta Natālija Naročņicka (partija „Rodina”). To valstu vidū, kurām komisijai jāvēlti īpaša uzmanība, bija ASV, Baltijas valstis (īpaši Latvija), Gruzija, Ukraina, Moldova, Turcija.⁸³

KF Federālās sapulces un Valsts Domes NVS lietu komitejas eksperts Valērijs Žuravļovs 2006. gada februāra sākumā paziņoja, ka pastāv potenciāls Krievijas politikas efektivitātes palielināšanai postpadomju telpā, to skaitā darbā ar tautiešiem. Potenciālu sastāda: Krievijas biznesa ekonomiskais potenciāls, pašas Krievijas un Krievijas tautiešu intelektuālais potenciāls, Krievijas valsts politiskais potenciāls, starptautiski tiesiskā bāze un KF likumdošana.⁸⁴ 2007. gada 28. februārī KF Valsts Domē notika paziņojuma parakstīšana par konsultatīvas institūcijas – Domē pārstāvēto Krievijas politisko partiju Starppartiju apspriedes ārpolitikas jautājumos (Межпартийное совещание по внешней политике) izveidošanu.⁸⁵

Gandrīz visas populārākās politiskās partijas Krievijā ir paudušas savu nostāju ārvalstīs dzīvojošo tautiešu jomā. Ja sākotnēji galveno uzmanību „tautiešu jautājumam” pievērsa galvenokārt nacionālistiski noskaņotie opozīcijas pārstāvji,

83 Русские не будут изгоями: Госдума принимает вызов США, Прибалтики, Грузии, Украины, Молдавии, Турции; <http://www.regnum.ru/news/461361.html> (REGNUM; mājaslapa aplūkota 22.08.2007.).

84 Журавлев В. Потенциал имеется. Необходим переход на серьезную информационно-аналитическую основу. 06.02.2006. <http://www.russkie.org/index.php?module=printnews&id=9184> (Russkie.org mājaslapa; aplūkota 22.07.2007.).

85 Демурин М. Межпартийное совещание по внешней политике имеет шанс правильно выстроить коммуникации с властной системой. <http://www.regnum.ru/news/790117.html> (REGNUM mājaslapa; aplūkota 22.07.2007.).

taid vēlāk tam pastiprināti pievērsās arī pozīcijas parlamentārieši, dažādas Krievijas parlamentārās struktūras. Ar „tautiešu jautājumu” aktīvi nodarbojas partija „Jednaja Rossija” („Vienotā Krievija”). KF Valsts Domē pie šīs partijas frakcijas darbotas Sabiedriskā padome darbam ar tautiešiem (Общественный совет по работе с переселенцами и соотечественниками за рубежом). „Tautiešu jautājuma” aktualizēšana tradicionāli ir gan pozīcijas, gan īpaši opozīcijas spēku priekšvēlēšanu kampaņas sastāvdaļa (ievērojamākie pārstāvji – Vladimirs Žirinovskis, Dmitrijs Rogozins, Mihails Demurins u.c.).

1.3. Krievijas Federācijas valdība

1994. gadā ar KF prezidenta rīkojumu tika izveidota Valdības komisija ārvalstīs dzīvojošo tautiešu jautājumos (Правительственная комиссия по делам соотечественников за рубежом), kas saskaņo ieinteresēto federālo izpildvaras iestāžu darbību tautiešu jomā. Komisija ir centrālā institūcija, kurā pārstāvētas visas struktūras, kuras atbild par darbu ar tautiešiem: izpildvara (KF Ārlietu, Finanšu u.c. ministrijas), likumdevēji (Federālā sapulce), reģioni (KF subjekti). Galvenā palīdzība tautiešiem tiek realizēta ar minētās komisijas programmu palīdzību. Komisiju vada KF ārlietu ministrs Sergejs Lavrovs. Komisija koordinē izpildvaras institūciju darbu tautiešu atbalstam, sagatavo rekomendācijas valsts institūcijām.

Kopš 21. gadsimta sākuma ievērojami ir pieaudzis Krievijas valsts budžeta programmu finansējums tautiešu atbalsta jomā. 2000. gadā tas sastādīja 50 miljonu rubļu. 2005. gadā bija 304,2 miljoni rubļu. 2006. gadā programmu finansējums sasniedza 323,568 miljonus rubļu. 2007. gadam plānots 356,701 milj. rubļu.⁸⁶

Krievijas valdības iesaiste tautiešu atbalsta politikā redzama, aplūkojot sekojošās aprakstītās programmas. 1996. gada 17. maijā KF valdība pieņēma „Pasākumu programmu tautiešu atbalstam ārvalstīs”.⁸⁷ Tomēr 90. gados ne viss no programmā deklarētā tika īstenots. 2002. gada 28. novembrī KF valdība ar rīkojumu apstiprināja dokumentu „Galvenie virzieni Krievijas Federācijas atbalstam tautiešiem ārvalstīs 2002.–2005. gadam”. Dokumenta ievadā bija pasvītrots, ka atbalsts tautiešiem paredz izmantot visu tās rīcībā esošo politiski diplomātiskā, ekonomiskā, kultūras, humanitārā un informatīvā rakstura mehānismu un metožu arsenālu ar mērķi nodrošināt Krievijas Federācijas nacionālo interešu nodrošināšanu.⁸⁸

Tika pieņemta Federālā mērķprogramma „Krievu valoda” 2002.–2005. gadam. Saskaņā ar to KF iestādes ārvalstīs vāca informāciju par krievu valodas stāvokli, uzturēja kontaktus ar rusistikas un slāvistikas katedrām, krievvalodīgajiem mediji-

86 Докучаева А. Госдума приняла в первом чтении бюджет на следующие три года. <http://www.materik.ru/index.php?section=analitics&bulid=120&bulsectionid=11940> («Материк» mājaslapa; aplūkota 23.07.2007.).

87 Хлюпин В., Фадеев С. Россия и россияне-соотечественники за рубежом: политико-правовые аспекты проблемы. <http://www.zatulin.ru/institute/sbornik/023/13.shtml> (NVS valstu institūta mājaslapa; aplūkota 24.07.2007.).

88 Основные направления поддержки Российской Федерацией соотечественников за рубежом на 2002—2005 годы. Утверждены распоряжением Правительства РФ от 28 ноября 2002 г. http://www.mosds.ru/Dokum/dokum_rosOsn2005.shtml (Maskavas tautiešu nama mājaslapa; aplūkota 22.07.2007.).

em un diasporas organizācijām u.c.⁸⁹ 2005. gada 29. decembrī ar KF valdības lēmumu tika pieņemta jauna Federālā mērķprogramma „Krievu valoda” 2006.–2010. gadam.

Ar KF valdības 2006. gada 2. oktobra rīkojumu Nr. 1370-r tika apstiprināta „Programma darbam ar tautiešiem ārzemēs 2006.–2008. gadam”. Programma paredz KF likumdošanas tautiešu jomā pilnveidošanu, dažādu starptautisku pasākumu (to skaitā tautiešu kongresa, konferenču, semināru, kursu) rīkošanu, tautiešu organizāciju koordinējošo struktūru (gan starptautisko, gan mītnes zemēs) veidošanu un darbības atbalstīšanu, sadarbības starp tautiešu organizācijām un KF valsts struktūrām sekmēšanu, pasākumu tautiešiem mītnes zemēs organizēšanu, tautiešu informatīvā atbalsta nodrošināšanu (veidot un atbalstīt interneta portālus, preses izdevumus, TV un radio programmas tautiešiem, sadarbību ar krievvalodīgajiem masu medijiem mītnes zemēs), tautiešu tiesību aizsardzību (to skaitā mītnes zemes tiesās), sadarbībai ar tautiešu jauniešu organizācijām u.c.

1.4. Krievijas Federācijas Ārlietu ministrija

KF Ārlietu ministriju (ĀM) var uzskatīt par koordinējošo struktūru „tautiešu jautājumā”, kas realizē Prezidenta administrācijas plānus. Ministrija tautiešu jautājumā atbalsta krievvalodīgos Krievijas divpusējās un daudzpusējās attiecībās pa diplomātiskiem kanāliem, kā arī īsteno kontaktus ar KF resoriem, iestādēm un sabiedriskajām organizācijām – Izglītības, Kultūras, Preses u.c. ministrijām, A.Puškina Valsts krievu valodas institūtu, Starptautisko Krievu valodas un literatūras pasniedzēju asociāciju (МАПРЯЛ), Krievijas Krievu valodas un literatūras pasniedzēju biedrību (РОПРЯЛ) u.c.⁹⁰

KF Ārlietu ministrijā ir izveidots atsevišķs departaments sadarbībai ar ārvalstīs dzīvojošajiem tautiešiem (Департамент по работе с переселенцами и соотечественниками за рубежом). 2006. gada martā KF ĀM Departamenta direktors **Aleksandrs Čepurins** paziņoja, ka Krievija uzskata par prioritāru uzdevumu atbalstīt tautiešus tuvajās un tālajās ārzemēs, lai viņi kļūtu par pilntiesīgiem mītnes zemju pilsoņiem. Šiem cilvēkiem jāsauglabā sava etniskā savdabība un jābūt par autoritatīvu Krievijas intelektuālo, ekonomisko un garīgi kulturālo resursu pasaules politikā.⁹¹ Latvijā dzīvojošo Krievijas tautiešu jautājumus apskata arī ĀM Otrā Eiropas politiskā departamenta Latvijas nodaļa. Krievijas pozīciju „tautiešu jautājumā” regulāri pauž Krievijas ĀM pārstāvji starptautiskajās organizācijās.

KF Ārlietu ministrijas pakļautībā 1994. gada 8. aprīlī tika izveidots Krievijas starptautiskās zinātnes un kultūras sadarbības centrs („Roszarubežcentr”; Росзарубежцентр), kas ir reorganizēta PSRS laiku struktūra – tās priekštece bija Pa-

89 Потеева Е. Социо-культурная интеграция на постсоветском пространстве (11 апреля 2007) http://www.ia-centr.ru/public_details.php?id=480 („Информационно-аналитический Центр по изучению общественно-политических процессов на постсоветском пространстве” mājaslapa; aplūkota 19.07.2007.)

90 Потеева Е. Социо-культурная интеграция на постсоветском пространстве (11 апреля 2007) http://www.ia-centr.ru/public_details.php?id=480 („Информационно-аналитический Центр по изучению общественно-политических процессов на постсоветском пространстве” mājaslapa; aplūkota 19.07.2007.)

91 Россия своих не забудет 09.03.2006. www.rian.ru. (РИА Новости mājaslapa; aplūkota 15.07.2007.)

domju draudzības un kultūras sakaru ar ārvalstīm biedrību savienība (Союз советских обществ дружбы и культурной связи с зарубежными странами; ССОД). „Roszarubežcentr” struktūrā ietilpst Pārvalde darbam ar tautiešiem NVS un Baltijas valstīs (Управление по работе с соотечественниками и странами СНГ и Балтии).

„Roszarubežcentr” ir KF ĀM sastāvdaļa un vadās no ĀM konceptuālām un programmatiskām nostādnēm. Turklāt centrs ir specifisks ĀM instruments, kas funkcionē galvenokārt „trešā sektora”, resp. NVO sfērā.⁹² „Roszarubežcentr” tradicionālās darbības sfēras ir: informatīvi – propagandistiskais darbs, Krievijas pozitīva tēla veidošana, krievu valodas un kultūras popularizēšana. KF ārlietu ministru vietniece, „Roszarubežcentr” vadītāja Eleonora Mitrofanova savā ziņojumā „Roszarubežcentr” pārstāvju apspriedē (2004. gada vasarā) pieļāva iespēju, ka NVS un Baltijas valstis var iebilst, ka tautiešu problemātika it kā politizē Krievijas zinātnes un kultūras centru darbību. Viņa uzsvēra, ka minēto centru darbība jāorientē uz Krievijas diasporu.⁹³

Savā ziņojumā E. Mitrofanova aicināja ņemt vērā pasaules politikas tendenci, kas saistīta ar kultūras – informatīvā faktora ievērojamu pieaugumu kā Krievijas valsts konkurētspējas pozīcijas nodrošināšanas instrumentu starptautiskajā arēnā, resp. – par Krievijas „informatīvās un kultūras klātbūtnes” nodrošināšanas ceļiem pasaulē un Krievijas kultūras, zinātnes un izglītības milzīgā potenciāla atdeves palielināšanu valsts interesēs. E. Mitrofanova pasvītvoja, ka ievērojama loma šajā lietā pieder „Roszarubežcentram”, jo tā rīcībā ir daudzās pasaules valstīs izveidots pārstāvniecību tīkls šāda pastāvīga darba veikšanai ar mērķauditorijām – politiskajām elitēm, masu informācijas līdzekļu pārstāvjiem, sabiedrību, jaunatni u.c.⁹⁴

E. Mitrofanova norādīja, ka „Roszarubežcentr” rīcībā ir izveidots ievērojams diskusiju laukums aktuālo jautājumu apspriešanai ar dažādām pilsoniskās sabiedrības struktūrām. Uz Krievijas zinātnes un kultūras centru bāzes darbojas „diskusiju klubi”.⁹⁵ 2003. gada decembrī KF ārlietu ministra vietniece E. Mitrofanova paziņoja, ka Krievija aicina NVS un Baltijas valstis piešķirt krievu valodai starpnacionālās saziņas vai oficiālas valodas statusu, un ka Krievijas ĀM aktīvi centīsies nostiprināt krievu valodas pozīcijas ārzemēs, pirmām kārtām bijušās PSRS teritorijā. Vēlāk E. Mitrofanova kļuva par „Roszarubežcentr” vadītāju. „Roszarubežcentr” sadarbojas ar Krievijas Pareizticīgo baznīcas Maskavas patriarhiju. Kopīgi tiek koordinēta kultūras – apgaismības, izglītības, informatīvo un citu starptautisko sadarbība sakaru attīstīšanā ar tautiešiem tuvajās un tālajās ārzemēs.⁹⁶ Līdzīgs līgums „Roszarubežcentr” ir arī ar Maskavas mēriju par sadarbību 2006.–2008. gadā.⁹⁷

92 Roszarubežcentr усиливает работу с российскими соотечественниками http://www.karelia-zs.ru/themes/yer/mats_index.asp?folder=1642&FoundId=1873&pNo=7 (Karēlijas Republikas Likumdevēju sapulces mājaslapa:aplūkota 07.07.2007.).

93 Roszarubežcentr усиливает работу с российскими соотечественниками http://www.karelia-zs.ru/themes/yer/mats_index.asp?folder=1642&FoundId=1873&pNo=7 (Karēlijas Republikas Likumdevēju sapulces mājaslapa:aplūkota 07.07.2007.).

94 Turpat.

95 Roszarubežcentr и Московский Патриархат будут оказывать поддержку соотечественникам за рубежом <http://www.pravoslavie.ru/news/060222162536> (Pravoslavie.ru mājaslapa: aplūkota 21.07.2007.).

96 Roszarubežcentr и Правительство Москвы объединяют зарубежные ресурсы (Латвия) 17 Марта 2006 <http://www.msrs.ru/news/553.html> (Международный совет российских соотечественников (МСРС) mājaslapa: aplūkota 21.07.2007.).

97 Roszarubežcentr и Правительство Москвы объединяют зарубежные ресурсы (Латвия) 17 Марта 2006 <http://www.msrs.ru/news/553.html> (Международный совет российских соотечественников (МСРС) mājaslapa: aplūkota 21.07.2007.).

1.5. Maskavas Valdība

90. gadu pirmajā pusē Maskavas administrācija faktiski agrāk nekā citas Krievijas valsts iestādes sāka nodarboties ar Krievijas tautiešu jautājumu. 1999. gadā Maskavas pilsētas padome nodibināja stipendijas diasporas studentiem, kas tautā ieguva nosaukumu „Lužkova stipendijas”. Maskavas valdība īsteno vairākas programmas, atbalstot izglītību krievu valodā NVS un Baltijas valstīs. Skolas saņem simtiem tūkstošu mācību grāmatu.⁹⁸

2001. gada 18. septembrī tika izdots Maskavas valdības rīkojums Nr. 844-PP „Par ārvalstīs dzīvojošo tautiešu atbalsta darbības galvenajiem virzieniem”. Tika izstrādāta Kompleksa vidēja termiņa mērķprogramma tautiešu ārzemēs atbalstam laika posmā no 2003.–2005. gadam. Maskavas valdība 2003. gada 29. janvārī izdeva rīkojumu Nr. 115-RP „Par Maskavas pilsētas valsts iestādes „Humanitārās un biznesa sadarbības centrs ar tautiešiem ārzemēs – Maskavas Tautiešu nams” izveidošanu”. (Московский дом соотечественника). 2004. gadā Maskavas valdība savas aktivitātes vēl vairāk intensificēja.⁹⁹ Ar Maskavas mēra 2004. gada 11. maija rīkojumu Nr. 122-RM tika nodibināta Maskavas Tautiešu nama Aizbildniecības padome (Попечительский совет Московского дома соотечественника).¹⁰⁰

Maskavas valdība 2002. gada janvārī nodibināja Starpinstitūciju komisiju darbam ar tautiešiem ārvalstīs (Межведомственная комиссия по работе с соотечественниками за рубежом). Aktīvu darbību tautiešu atbalsta jomā veic Maskavas pilsētas Starptautisko sakaru departaments (Maskavas mērijas sastāvā). Tika uzsākta Maskavas namu nodibināšana postpadomju valstīs, kā vienā no pirmajām valstu galvaspilsētām šāds nams tika izveidots arī Rīgā. 2002. gada 1. jūnijā tika nodibināts un 2004. gada 28. maijā Rīgā pašreizējā ēkā tika atvērta „Maskavas nams”, taču Rīga adekvātu namu Maskavā sava kultūras centra vajadzībām neieguva. Pēdējos gados Krievija aktivizē centienus atvērt Latvijā vēl vairākus izglītības un kultūras centrus.

2005. gada 6. septembrī Maskavas valdība pieņēma rīkojumu Nr. 679-PP „Par komplekso vidustermiņa programmu ārvalstīs dzīvojošo tautiešu valsts politikas īstenošanai”, bet 2006. gadā – rīkojumu Nr. 115-RP „Par rīcības plāna apstiprināšanu ārvalstīs dzīvojošo tautiešu valsts politikas īstenošanai 2006. gadā”.¹⁰¹ Maskavas valdības izstrādātā Kompleksā mērķprogramma tautiešu ārvalstīs atbalstam 2006.–2008. gadam paredz tautiešu ārvalstīs finansiālajam atbalstam izlietot 440 miljonus rubļu. Tās līdzekļi izmantoti tautiešu tiesību aizsardzībai (to skaitā Latvijas tiesās un Eiropas Cilvēktiesību tiesā), tautiešu organizāciju un apvienību atbalstam (no šiem līdzekļiem tiek finansēti pētījumi un dažādi pasākumi: 8. marts, 9. maijs, dažādas konferences un „apaļā galda” diskusijas u.c.), sociāls atbalsts (medicīniskie pakal-

98 Потева Е. Социо-культурная интеграция на постсоветском пространстве (11 апреля 2007) http://www.ia-centr.ru/public_details.php?id=480 („Информационно-аналитический Центр по изучению общественно-политических процессов на постсоветском пространстве” mājaslapa; aplūkota 19.07.2007.).

99 Потева Е. Социо-культурная интеграция на постсоветском пространстве (11 апреля 2007) http://www.ia-centr.ru/public_details.php?id=480 („Информационно-аналитический Центр по изучению общественно-политических процессов на постсоветском пространстве” mājaslapa; aplūkota 19.07.2007.).

100 Turpat.

101 Turpat.

pojumi, materiālā palīdzība „Lielā Tēvijas kara” veterāniem u.c.), krievu kultūras un izglītības atbalsts (grāmatas skolām), informatīvais atbalsts (krievvalodīgā prese ārvalstīs) u.c.

Maskavas administrācijas ietekmē atrodas šādas organizācijas: 1) „Maskavas Tautiešu nams” (Московский дом соотечественника), 2) „Krievijas tautiešu Starptautiskā padome” (Международный совет российских соотечественников; dibināta 2003. gadā; viens no padomes oficiālajiem dibinātājiem bija „Latvijas Krievijas tautiešu savienība”; Союз Российских соотечественников Латвии), 3) „Krievijas tautiešu jaunatnes organizāciju Starptautiskā asociācija” (Международная Ассоциация молодежных организаций российских соотечественников; dibināta 2004. gadā).

1.6. Fonds „Rossijaņe”

Aktīva loma sadarbībā ar Krievijas tautiešu organizācijām ārvalstīs ir fondam „Rossijaņe” (Turpmāk – Fonds). Sākotnējais Fonda nosaukums bija „Moskva – Rossijaņe”. Fonds 2000.–2001. gadā izveidoja Tautiešu tiesiskās palīdzības centru (Центр по оказанию юридической помощи соотечественникам за рубежом), kurš istenoja veterānu (V. Kononova, N. Tesa, M. Farbtuha u.c.) tiesību juridisko aizstāvību tiesu procesos Latvijas un Strasbūras tiesās. (Latvijas tiesu uzskatā viņi bija apsūdzēti par noziegumiem pret cilvēci.) Pie fonda darbojas Koordinācijas padome no NVS un Baltijas valstu juristiem un advokātiem.¹⁰²

2006. gadā ar KF prezidenta V.Putina dekrētu fonds „Rossijaņe” tika reorganizēts, izveidojot Starptautisku fondu sadarbībai ar diasporām ārvalstīs – „Rossijaņe”. Ar Fondu aktīvi sadarbojas: KF Prezidenta Pārvalde starpreģionālajos un kultūras sakaru jautājumos ar ārvalstīm, KF Ārlietu ministrija, KF Valsts Domes un Federācijas Padomes NVS lietu un sakaru ar tautiešiem komiteja, KF ĀM Diplomātiskā akadēmija, „Roszarubežcentr”, kā arī KF Sabiedriskās palātas Sociālās attīstības jautājumu komisija un Starptautiskās sadarbības un sabiedriskās diplomātijas jautājumu komisija.¹⁰³

Fonds „Rossijaņe” uzvarēja konkursā par tiesībām veikt tautiešu stāvokļa monitoringu NVS un Baltijas valstīs, lēmumu par ko pirmo reizi pēc PSRS sabrukuma 2003. gadā pieņēma Valdības tautiešu lietu komisija, bet pasūtītājs bija KF Ārlietu ministrija. Fonds 2004. gadā izdeva pētījumu „Krievijas diaspora NVS un Baltijas valstīs. Stāvoklis un perspektīvas”, kuru augstu novērtēja KF Valsts Domes profilējošā komiteja. Pie fonda „Rossijaņe” tika radīts Mūsdienu diasporu institūts.¹⁰⁴

Liela uzmanība ir vērojama arī Krievijas ekspertu analītiskajā un zinātniskajā darbībā, kas attiecas uz diasporu un „krievu aizrobežas” (русское зарубежье) jautājumiem. Par to liecina speciālu institūciju izveide. Ar KF valdības 1997. gada 31. decembra lēmumu Nr. 1674 un 2000. gada 17. janvāra lēmumu Nr. 41 tika izveidota valdības

102 О реорганизации фонда 17.05.2006. <http://www.russiane.org/news/606.html> (Russiane fonda mājaslapa; aplūkota 21.07.2007.).

103 Turpat.

104 Turpat.

Krievu valodas jautājumu padome (Совет по русскому языку). 2002. gadā šīs padomes darbība tika atjaunota. Tā nodarbojas arī ar krievu valodas jautājumiem ārvalstīs.¹⁰⁵

2002. gadā tika izveidota **Nacionālā pilsoniskā padome starptautiskajās lietās** (Национальный гражданский совет по международным делам). Padomes struktūra atgādina jau pastāvošo Padomi ārpolitikas un aizsardzības politikas jautājumos (Совет по внешней и оборонной политике). Nacionālajā pilsoniskajā padomē ietilpst ĀM, Federācijas Padomes un Valsts Domes ārpolitisko komiteju pārstāvji, kā arī politoloģijas eksperti.

Aktīvu analītisko un semināru rīkošanas darbu veic „**Mūsdienu Diasporu institūts**”. Institūts tika dibināts uz kolektīva bāzes, kas pēc KF Ārlietu ministrijas pasūtījuma, izpildot KF valdības ārvalstīs dzīvojošo tautiešu komisijas lēmumu, 2003. gadā nodarbojās ar jau minēto NVS un Baltijas valstu krievu diasporas stāvokļa monitoringu, un publicēja pētījuma rezultātus 2004. gadā. Galvenie institūta uzdevumi ir palīdzība Krievijas ārvalstīs dzīvojošo tautiešu politikas izstrādē un realizācijā, ņemot vērā Krievijas ģeopolitiskās intereses.

1.7. Krievijas tautiešu kongresi

Pirmais ārvalstīs dzīvojošo Krievijas tautiešu kongress notika 2001. gada oktobrī Maskavā.¹⁰⁶ Uz nozīmi, ko Krievijas varas iestādes pievērš tautiešu politikai, norāda arī to amatpersonu rangs, kuras piedalās tautiešu kongresos un citos pasākumos. 2006. gada 24.–25. oktobrī Sanktpēterburgā notikušajā II Vispasaules Krievijas tautiešu kongresā piedalījās KF prezidents V. Putins. Kongress apsprieda tautiešu organizāciju sadarbības paplašināšanu, krievu valodas un kultūras saglabāšanu ārvalstīs, krievvalodīgo iedzīvotāju tiesību un interešu aizstāvēšanu.

Kongresā tika pieņemts lēmums apvienot Krievijas tautiešu organizācijas, koordinēt šo organizāciju politiku. Pašlaik Krievijas tautiešu diaspora ārvalstīs jau ir apvienojusies lielā skaitā nevalstisko organizāciju daudzās pasaules valstīs. Kongress uzsāka tautiešu organizāciju apvienošanu, tajā tika pieņemts lēmums par Vispasaules Krievijas tautiešu koordinācijas padomes izveidošanu pie Krievijas Ārlietu ministrijas. Krievijas tautiešu koordinācijas padomes (Координационный совет российских соотечественников) pirmā sanāksme notika 2007. gada 19.–21. martā Maskavā. Koordinācijas padomes sastāvu (20 locekļi) apstiprināja Krievijas valdības Komisija tautiešu lietās. No Latvijas šajā koordinācijas padomē ietilpst divi pārstāvji – Tatjana Ždanoka un Jurijs Sokolovskis.

Atbilstoši Maskavā izstrādātam darbības programmas virzienam, daudzās valstīs, arī Latvijā, intensīvi notiek tautiešu semināri un konferences. Pie KF vēstniecībām ārvalstīs tiek dibinātas Tautiešu padomes (koordinācijas padomes). Eiropas un arī citu

¹⁰⁶ Ларюэль М. «Русская диаспора» и «российские соотечественники» (08.09.2006.); <http://www.polit.ru/research/2006/09/08/diaspora.html> (Polit.ru mājaslapa; aplūkota 28.07.2007.).

¹⁰⁵ Потеева Е. Социо-культурная интеграция на постсоветском пространстве (11 апреля 2007) http://www.ia-centr.ru/public_details.php?id=480 („Информационно-аналитический Центр по изучению общественно-политических процессов на постсоветском пространстве” mājaslapa; aplūkota 19.07.2007.).

kontinentu valstīs, kurās ir krievu diasporas, norisinās tautiešu centrālo jeb „jumta organizāciju” veidošanās, kas apvieno un pārstāv Krievijas tautiešus attiecīgajās valstīs. Līdzšinējā haosa, saskaldītības vietā norisinās sagrupēšanās, strukturēšanās procesi. Šo 2006. gadā sākušos konsolidācijas procesu Krievijas valsts struktūras ārvalstīs cenšas vadīt un veicināt. 2007. gada 9. augustā pie KF vēstniecības Latvijā tika izveidota Tautiešu koordinācijas padome (Координационный совет организаций российских соотечественников) arī Latvijā.

1.8. Krievijas nevalstiskās organizācijas (NVO)

“Krāsaino revolūciju” vilnis, kas virzījās Gruzijā 2003. gadā, Ukrainā 2004. gadā un Kirgīzijā 2005. gadā, izraisīja krievu tiesību aizstāvju satraukumu Krievijas tuvējās ārvalstīs. Tāpat arī noteiktās Krievijas aprindās jebkura Krievijas dominējošās lomas pārskatīšana postpadomju telpā tiek uzskatīta par tautiešu stāvokļa pasliktināšanos un Krievijas interešu diskrimināciju. ASV un Eiropas Savienības ietekme šajā reģionā tiek uzskatīta par negatīvu. ES tiek turēta aizdomās par to, ka tā dod priekšroku jaunajām valstīm uz Krievijas interešu rēķina, un dara visu, lai neuzlabotu krievu minoritātes stāvokli, īpaši Baltijas valstīs. Tiek izdarītas apsūdzības par to, it kā attiecībā pret Krieviju tiek izmantota „dubulto standartu” politika.¹⁰⁷

Krievijas Ārlietu ministrijas sagatavotajā Krievijas ārpolitikas apskatā (2007. g. 27. marts) ir minēti vairāki Krievijas ietekmes ārvalstīs „humanitārās dimensijas” instrumentāriji, kuru darbības pastiprināšana (to skaitā pretdarbība citu valstu interesēm) ir sagaidāma nākotnē: humanitārās tehnoloģijas, informatīvā ietekme, ietekmes veidošana ar NVO palīdzību, finansēšana, Krievijas Pareizticīgo baznīcas piesaiste, informatīvie kontakti, masu mediju loma.

ĀM dokumentā tiek uzsvērts, ka cilvēktiesības ir viena no trim ANO prioritātēm, blakus drošības un attīstības jautājumiem. Pasaulē pastiprinās starptautiskās monitoringa funkcijas cilvēktiesību jautājumā. Krievijai ir nepieciešams saglabāt uzbrūkošu pozīciju tādos specifiski svarīgos virzienos, kā tautiešu tiesību aizsardzība un cīņa ar neofašisma izpaudumiem atsevišķās Eiropas valstīs (ieskaitot bijušo esesiešu heroizācijas mēģinājumus), kā arī mērķtiecīgi vairot savu aktivitāti starptautiskajā cilvēktiesību darbībā, iesaistot tajā Krievijas NVO un parlamentāro diplomātiju.¹⁰⁸ Stratēģiskais mērķis ir panākt, lai tautieši, nostiprinot savu etnokulturālo savdabību, uzstātos kā autoritatīvs intelektuālais, ekonomiskais un kulturāli garīgais Krievijas partneris starptautiskajā politikā. 2006. gada Vispasaules tautiešu kongresā izveidotā Krievijas tautiešu koordinācijas padome ir aicināta kļūt par Krievijas valdības komisijas tautiešu lietās partneri.

107 Ларюэль М. «Русская диаспора» и «российские соотечественники» (08.09.2006.); <http://www.polit.ru/research/2006/09/08/diaspora.html> (Polit.ru mājaslapa; aplūkota 28.07.2007.).

108 ОБЗОР ВНЕШНЕЙ ПОЛИТИКИ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ; http://www.un.int/russia/new/MainRootrus/docs/off_news/270307/newru1.htm (KF ĀM mājaslapa; aplūkota 21.07.2007.).

Runājot par KF ārpolitikas nodrošināšanu ar resursiem, KF ĀM pasvītro nepieciešamību kāpināt ārpolitikas resursu nodrošinājumu, diversificēt ārpolitisko instrumentāriju. KF ĀM atzīst, ka mūsdienu pasaulē pieaug parlamentārās diplomātijas un pilsoniskās sabiedrības institūtu starptautiskās darbības loma – tie ir svarīgi Krievijas ārpolitiskās darbības resursi, īpaši publiskās diplomātijas jomā. ĀM rekomendē koncentrēties uz vēlēšanu procesa un cilvēktiesību situācijas monitoringa sistēmas izstrādāšanu, to skaitā attiecībā uz ES dalībvalstīm. Krievijas valdība uzskata, ka liela loma mūsdienu diplomātijā ir „maigās varas” faktoriem, ieskaitot spēju iedarboties uz citu valstu uzvedību ar savas valsts kultūras – civilizācijas, humanitāri – zinātnisko, ārpolitisko un citu pievilcību, t. s. „sabiedriskās diplomātijas tīklu sistēmu”, kas ir viena no visdinamiskāk augošām un ietekmīgām pasaules politikas sfērām.

„Roszarubežcentr” vadītājas E. Mitrofanovas uzruna konferencē „Krievijas un aizrobežu nevalstisko organizāciju pierobežas sadarbība Krievijas Federācijas Ziemeļrietumos” (Petrozavodskā, 2005. g. 18. janvārī) jau pirms vairākiem gadiem ietvēra vairākas konceptuālas nostādnes par NVO izmantošanu Krievijas ārpolitikas interesēs. E. Mitrofanova konstatēja, ka lielais NVO skaita pieaugums pasaulē dod pamatu runāt ne tikai par informatīvās – tīklu sabiedrības, bet arī NVO laikmeta sākumu. Viņa uzsvēra, ka NVO var akumulēt lielu intelektuālo, kultūras, garīgo, zinātnisko potenciālu.¹⁰⁹ E. Mitrofanova uzskata, ka ir amorfā „tautas diplomācija” ir jānomaina ar stingri nostādītu „NVO-diplomātiju”. NVS un Baltijas valstīs „Roszarubežcentr” izmanto savu „informatīvo – tīkla atbalsta punktu” (информационно – сетевые пункты) organizācijas „moduļu” sistēmu uz aizrobežu partneru „diskusiju laukumu” bāzes ar mērķi izplatīt Krievijas kultūru un atbalstīt krievu valodu.¹¹⁰ (Krievijā pēdējos gados ir ticis radīts un plaši tiek izmantots termins „diskusiju laukums”; дискуссионная площадка.)

E. Mitrofanova norāda, ka viens no galvenajiem resursiem „Roszarubežcentr” darbā ārvalstīs ir tautiešu NVO un Krievijas/padomju augstskolu ārvalstu absolventu asociācijas. Par aktuālu uzskata Krievijas NVO un tautiešu NVO partnerības humanitāro programmu atbalstīšanu. „Roszarubežcentr” orientējas uz tiešu sakaru, „NVO-tiltu” izveidošanu starp Krieviju un ārvalstīm. „Roszarubežcentr” mērķis – caur NVO-kanāliem izveidot neformālu savstarpējas sadarbības infrastruktūru ar Krievijas un ārvalstu NVO-sabiedrību uz „humanitārās dimensijas” principu pamata.¹¹¹

K. Zatuļins 1996. gadā nodibināja arī **NVS valstu, diasporas un integrācijas institūtu** (Институт стран СНГ, диаспоры и интеграции), lai veiktu jauno valstu politisko un sabiedrisko procesu pētījumus, kā arī, lai sniegtu juridisko, politisko un kultūras atbalstu tautiešiem ārvalstīs.

1998. gadā tika nodibināta **Krievijas krievu valodas un literatūras pasniedzēju biedrība**. 1999. gadā tika izveidots **Krievu valodas attīstības centrs**, kas rīko starptau-

¹⁰⁹ Росзарубежцентр усиливает работу с российскими соотечественниками http://www.karelia-zs.ru/themes/yer/mats_in dex.asp?folder=1642&FoundId=1873&pNo=7 (Karēlijas Republikas Likumdevēju Sapulces mājaslapa; aplūkota 07.07.2007.).

¹¹⁰ Turpat.

¹¹¹ Turpat.

tiskus konkursus NVS un Baltijas valstu vispārīzglītojošo skolu absolventiem, u.c.¹¹²

Krievijas tautiešu Starptautiskā padome (MSRS) ir ietekmīga Krievijas sabiedriskā organizācija, kas apvieno krievu diasporas pārstāvjus, tāpēc tai ir ievērojama loma tautiešu atbalsta aktivitātēs. Padome arī veic lielu darbu ārvalstu diasporas apvienojošās darbības pieredzes apkopošanā.¹¹³

Kā atbilde uz „krāsaino revolūciju” vilni, Krievijā tika izveidotas vairākas „anti-oranžās” Kremļa atbalstītas organizācijas. Piemēram, proprezidentiskā jaunatnes kustība „**Naši**” bauda Kremļa un lielā biznesa labvēlību. Kremlis atbalsta vēl vienu jauniešu kustību – „**Mestnije**” („Vietējie”). Viņu konsultants ir bijušais Krievijas deputāta Dmitrija Rogozina palīgs Aleksandrs Kazakovs. Krievijas masu informācijas līdzekļos apgalvots, ka „Naši” bija iecerēts kā liels intelektuāls projekts, „**Molodaja Gvardija**” – kā līdzeklis, lai mobilizētu partijas „Jedinaja Rossija” jauniešu elektorātu, bet „Mestnije” ir jauniešu kustība, kura ļauj sapulcināt cilvēkus konkrētai akcijai.

1.9. Krievijas Pareizticīgo baznīca

Krievijas Pareizticīgo baznīca (Русская Православная Церковь) sadarbojas ar KF prezidentu un viņa administrāciju, KF valdību un ministrijām, Valsts Domi, Federācijas Padomi, tiesu varu, reģionālajām iestādēm. Juridiski Pareizticīgo baznīca ir viena no četrām Krievijas tradicionālajām konfesijām – kopā ar islāmu, budismu un jūdaismu. Likums nedod Pareizticīgo baznīcai kādas priekšrocības, tomēr reālajā dzīvē Pareizticīgo baznīca tās saņem.¹¹⁴

Krievijas Pareizticīgo baznīcas un Krievu Aizrobežu Pareizticīgo baznīcas (Русская Православная Церковь Заграницей) apvienošanās 2007. gada 17. maijā nozīmēja arī resursu apvienošanu. Mūsdienu Krievijas ideologi sagaida, ka Pareizticīgo baznīca spēlēs „krievu pasaules” konsolidējošo lomu. Kā ārvalstīs dzīvojošo tautiešu atbalstītājs ir jāmin Pareizticīgo labdarības fonds „Peresvet”, kura līdzpriekšsēdētājs ir KF Prezidenta Lietu pārvaldnieks Vladimirs Kožins.¹¹⁵ Politiskajai pareizticības stratēģijai jābūt – sasniegt vispār nacionālu politisku konsensu uz pareizticības pamata. Tiek norādīts, ka ir nepieciešams izstrādāt priekšstatu par pareizticību kā krievu civilizācijas un pasaules pareizticīgo civilizācijas garīgo, kultūras, sociālo, organizatorisko, psiholoģisko pamatu. Politiskās pareizticības pirmais mērķis ir panākt, lai sabiedrība kopumā pieņemtu pareizticīgo identitāti kā nācijas pamata identitāti.¹¹⁶

112 Потеева Е. Социо-культурная интеграция на постсоветском пространстве (11 апреля 2007) http://www.ia-centr.ru/public_details.php?id=480 („Информационно-аналитический Центр по изучению общественно-политических процессов на постсоветском пространстве” mājaslapa; aplūkota 19.07.2007.).

113 Международный совет российских соотечественников. <http://www.msrs.ru/about/> (MSRS mājaslapa; aplūkota 15.07.2007.).

114 Николай Митрохин о взаимоотношениях РПЦ с государством. <http://religion.sova-center.ru/discussions/18BAA14/18FA5E9/42E79C4> («Сова» mājaslapa; aplūkota 28.07.2007.).

115 Фестиваль “Неделя русского языка” должен стать ежегодным грандиозным культурным событием: интервью сопредседателя православного благотворительного фонда “Пересвет”, управляющего делами Президента РФ Владимира Кожина; <http://www.regnum.ru/news/792898.html> (REGNUM mājaslapa; aplūkota 21.07.2007.).

116 Холмогоров Е. Политическое Православие (09.06.2005.); <http://www.apn.ru/publications/article1429.htm> (АПН mājaslapa; aplūkota 28.07.2007.).

2. Teorētiski – ideoloģiskie koncepti un to autori

2.1. „Krievu pasaule”

21. gs. pirmajos gados ir attīstījies jauns koncepts – „krievu pasaule” (русский мир).¹¹⁷ „Krievu pasaules” koncepciju izstrādāja tādi Krievijas politologi kā Vitālijs Skriņņiks, Tatjana Poloskova u.c., kuri darbojās tuvu Krievijas varas centriem. Balstoties uz šīm iestrādēm, KF prezidents V. Putins izvirzīja „krievu pasaules” kā neatņemamas mūsdienu civilizācijas sastāvdaļas ideju.¹¹⁸ Ir parādījusies „krievu pasaules” kā kultūras fenomena ideja, kas apvienotu visus krieviski runājošus cilvēkus.¹¹⁹ Par šī termina priekšrocību tiek uzskatīts, ka tas bez juridiskām sekām apvieno visus dažādos laikos no Krievijas emigrējušo tautiešu emigrācijas viļņus, kā arī pēc 1991. gada ārpus Krievijas robežām izrādījušos krievus.¹²⁰ Sevišķas cerības tiek liktas uz finansiālu atbalstu īpaši attiecībā uz tautiešiem „tuvējā aizrobežā”.¹²¹ Acīmredzot, tas tāpēc, ka vairākās postpadomju valstīs krievu biznesam ir spēcīgākas pozīcijas, salīdzinājumā ar „tālo aizrobežu”.

Igaunijas krievu kopienas pārstāvis, Vispasaules Krievijas tautiešu koordinācijas padomes loceklis, Igaunijas antifašistiskās komitejas sekretārs Andrejs Zarenkovs secinājis, ka „krievu pasaules” vienotības atjaunošana jau kļūst par objektīvu realitāti. Pareizticīgo baznīca, sākot Maskavas Patriarhijas un Krievu Aizrobežu Pareizticīgo baznīcas apvienošanu, pirmā esot apzinājusies ne tikai iespējamību, bet arī skaidru nepieciešamību atjaunot „krievu civilizāciju”.¹²²

2004. gada 18.–19. novembrī Sanktpēterburgā notika Starptautiskās asociācijas „**Russkaja kultūra**”, Krievijas tautiešu Starptautiskās padomes un Mūsdienu diasporu institūta rīkota II starptautiskā konference „Krievu pasaule – problēmas un perspektīvas”. Tika apspriesti pašreizējās situācijas un nākotnes etnokulturālās sabiedrības – „krievu pasaules” dažādi aspekti.

Konferencē tika uzsvērts, ka dažiem diasporas pārstāvjiem ir augsts sociālais statuss mītnes valstī un lielas ekonomiskas iespējas. Tas savienojas ar krievu diasporu skaidri izteiktiem centieniem saglabāt savu uzturēšanos Krievijas kultūras laukā. „Krievu pasaules” programma ir tieši saistīta ar fondu „Rossijaņe” un Tautiešu koordinācijas padomi. „Krievu pasaules” informatīvais resurss ir interneta portāls „www.russmir.org”.

2007. gada 21. jūnijā KF prezidents V. Putins parakstīja dekrētu par Fonda „Russkij mir” nodibināšanu, kas paredzēts krievu kultūras un valodas atbalstam pasaulē. „Krievu pasaule” ir attīstībā esoša programma, kas aptver arvien vairāk

117 Ларюэль М. «Русская diaspora» и «российские соотечественники» (08.09.2006.); <http://www.polit.ru/research/2006/09/08/diaspora.html> (Polit.ru mājaslapa; aplūkota 28.07.2007.).

118 О реорганизации фонда 17.05.2006. <http://www.russiane.org/news/606.html> (Russiane fonda mājaslapa; aplūkota 21.07.2007.).

119 Попова С. Диаспора – это шагреневая кожа. <http://izvestia.com/russia/article18676/> (Mājaslapa aplūkota 21.08.2007.).

120 Ларюэль М. «Русская diaspora» и «российские соотечественники» (08.09.2006.); <http://www.polit.ru/research/2006/09/08/diaspora.html> (Polit.ru mājaslapa; aplūkota 28.08.2007.).

121 Турпат.

122 Заренков А. Мы – русские (“Delfi”, Эстония). Русская цивилизация разбилась, сегодня ее сменил санитарный кордон государств, проводящих политику ограничения русскости любыми способами <http://www.inosmi.ru/translation/233649.html> (Inosmi.ru mājaslapa; aplūkota 20.08.2007.).

darbības sfēru un virzienu. Kā var secināt no „krievu pasaules” portāla informācijas, programmas izstrāde un papildināšana tiek turpināta.

Krievijas Zinātņu akadēmijas (ZA) Etnoloģijas un antropoloģijas institūta direktors, KF Sabiedriskās palātas Tolerances un sirdsapziņas brīvības jautājumu komisijas priekšsēdētājs **Valērijs Tiškovs**, kurš tiek uzskatīts par vienu no autoritatīvākajiem speciālistiem Krievijā etnoloģijas nozarē un bauda ietekmi uz Krievijas oficiālā viedokļa veidošanu, piedaloties „apaļā galda” diskusijā „Krievu pasaule: Krievijas būtība un stratēģija” 2007. gada 28. maijā Maskavā, ir paudis savu viedokli par krievu diasporas stāvokli. V. Tiškovs uzskata, ka no Krievijas (PSRS) aizbraukušie emigranti, kuri lieto krievu valodu, ir uzskatāmi par „krievu pasaules” sastāvdaļu, pat ja viņi pēc savas etniskās izcelšanās nav krievi. Tieši krievu valoda un krievvalodīgā Krievijas vai padomju kultūra līdz ar vēsturisko atmiņu apvieno un konstruē „krievu pasauli”. Saikne ar Krieviju lojalitātes izpratnē ir svarīga „krievu pasaules” iezīme. V. Tiškovs uzskata, ka ir trīs iezīmes, kuras raksturo piederību „krievu pasaulei”: krievu valoda, krievvalodīga kultūra un demonstrēta interese pret Krieviju kā dzimteni.

V. Tiškovs uzskata, ka krievu valodai ir jāpiešķir oficiālas valodas statuss valstīs, kur vismaz trešdaļa iedzīvotāju tā ir dzimtā valoda. Zinātnieks aizstāv uzskatu, ka Krievija nedrīkst noņemt jautājumu par oficiālu divvalodību virknē bijušās PSRS valstu (Kazahstānā, Ukrainā, Latvijā, Moldovā, Kirgīzijā): ja vienādu statusu krieviem neatzīs, tad Krievijai esot jāatbalsta divas iekšējās pašnoteikšanās formas: etnoteritoriālā (ar vairāku postpadomju valstu federalizāciju, kurās ir vairāk vai mazāk viendabīgi krievu apdzīvoti areāli) vai eksteritoriālu kultūras autonomiju.¹²³ Jāsecina, ka V. Tiškova atbalsts oficiālai divvalodībai Latvijā ir pilnīgā pretrunā ar Latvijas integrācijas programmas atbalstu latviešu valodai kā vienīgajai valsts valodai.

Ir iezīmējusies jauna pieeja „krievu pasaules” konsolidācijā un KF ietekmes veidošanā – jaunā pieeja paredz mērķauditorijas audzināšanu kā metodi. Ja līdz šim dažāda mēroga ieinteresētās KF valstiskās un nevalstiskās organizācijas vairāk tieši finansiāli atbalstīja sev „izdevīgos” politiskos līderus vai partijas, šobrīd ir vērojama tendence iesaistīt diasporu valodas, kultūras, izglītības un reliģijas (pareizticības) projektos un audzināt diasporu KF interešu skatījumā (informācijas laukā, kas atspoguļo KF pozīcijas). Šāda jaunā pieeja pirmām kārtām tiks realizēta KF interešu zonās – NVS un Baltijas valstīs.

2.2. „Krievu doktrīna”

Pēdējos gados ir izstrādāta arī „krievu doktrīnas” ideja (nesajaukt ar t. s. „krievu ideju”, kuras vēsture ir vairākus gadsimtus gara), tās publiska apspriešana Krievijā norisinās kopš 2005. gada. Doktrīnu radīja salīdzinoši liels autoru skaits, tās radīšanu koordinēja žurnāla „Ekspert” redakcijas darbinieki. Apspriešanās ir iesaistījušies arī

¹²³ Доклад Валерия Тишкова, председателя комиссии Общественной палаты РФ по вопросам толерантности и свободы совести на заседании 'круглого стола' по теме 'Русский мир: смысл и стратегия России', организованного Фондом 'Единство во имя России' и журналом 'Стратегия России' 28 мая 2007 г.; <http://www.eawarn.ru/bin/view/Main/RussianWorld> (EAWARN mājaslapa; aplūkota 23.08.2007.).

Krievijas tautieši postpadomju valstīs. Doktrīnas autori norāda, kāda ir ideālā Krievijas valsts iekārta, kura atbilst Krievijas tradīcijām. Krievija tiek uzskatīta par pasaules stūrakmeni, kas līdzsvaro pasauli. PSRS sabrukums parādīja, kas notiek ar pasauli, ja šis stūrakmens tiek kustināts. Doktrīnas autori uzskata, ka PSRS bija vēsturiskā Krievija. Doktrīnas aizstāvji nodibinājuši interneta portālu „www.rusdoctrina.ru”.

„Krievu doktrīnas” autori ir prezentējuši šīs doktrīnas ideju arī pasākumā 2006. gada 8. septembrī Rīgā. Arī „krievu doktrīna” ir attīstībā esoša programma, kas aptver arvien vairāk darbības sfēru un virzienu. Kā var secināt no „krievu doktrīnas” portāla informācijas, arī šīs doktrīnas izstrāde un papildināšana tiek turpināta. Zīmīgi, ka viens no doktrīnas prezentētājiem Rīgā – **Kirils Frolovs** (NVS valstu institūta pārstāvis) uz jautājumu par Latviju un Igauniju, atbildēja, ka minētajām valstīm ir jāatgriežas Krievijas sastāvā „dabiskā veidā” (?) atbilstoši cariskās Krievijas robežām.

Pastāv arī „Eirāzijas doktrīna” (autori – Aleksandrs Dugins u.c.), kas uzsver Krievijai paredzēto vadošo lomu un civilizējošo misiju šajā pasaules daļā.

2.3. „Soft Power”

Pēdējos gados, atsaucoties uz pasaules valstu, īpaši lielvalstu, praksi, Krievijas tautiešu atbalsta politikā tiek mainīti akcenti. Pastāv uzskats, ka tas notiek kopš M. Koļerova iecelšanas KF Prezidenta administrācijas Pārvaldes starpreģionālajiem un kultūras sakariem ar ārvalstīm priekšnieka amatā.

Politologs un politiskais konsultants **Vladimirs Frolovs** vienā no savām publikācijām norādījis, ka minētās pārvaldes mērķis ir paaugstināt Maskavas centrienu efektivitāti saglabāt un nostiprināt savu ietekmi bijušajā Padomju Savienības teritorijā. V. Frolovs uzskata, ka Krievijā pirmo reizi pareizi ir izvēlēts instrumentārijs, ar kura palīdzību Krievija iedarbosies uz procesiem kaimiņvalstīs – kultūras un humanitārā sadarbība, vai, pēc amerikāņu politologa Džozefa Naja (Nye) termina, soft power („maigā vara”).

Pie V. Frolova raksta ir vērts pakavēties sīkāk. V. Frolovs dod priekšroku šim instrumentārijam tāpēc, ka Krievijas izglītības un kultūras projekti esot vieni no nedaudzajiem Krievijas ietekmes instrumentiem ārvalstīs, kuri neizsaucot apsūdzības Krievijai par impēriskām ambīcijām. NVS valstu intelektuālā un radošā elite pagaidām vēl esot diezgan pozitīvi noskaņota pret „maigiem”, neuzbāzīgiem Maskavas kultūras ietekmes impulsiem. V. Frolovs izsaka cerību, ka M. Koļerovs redz savu uzdevumu plašāk – radīt principiāli jaunus Krievijas ietekmes instrumentus postpadomju telpā, kas būtu praktiski neievainojami politiskās konjunktūras izmaiņām kaimiņvalstīs.

V. Frolovs uzskata, ka, lai tas notiktu, būtu nepieciešams ievērot sekojošus pamatprincipus:

- 1) Radīt darbotiespējīgu Krievijas humanitārās ietekmes infrastruktūru ilgstošai perspektīvai. Izvairīties no īslaicīgiem projektiem Maskavai nepieciešamā elektorālā rezultāta sasniegšanai kalendāri tuvākajās vēlēšanu kampaņās. Galvenais uzsvars ir jāliek uz kopīgas humanitārās un kultūras telpas saglabāšanu.

2) Iztulkot humanitāro sadarbību politiski plašāk, t. sk. cilvēktiesību ievērošanas kontekstā. Pārvaldes fokusēšanās uz maigās humanitārās ietekmes sviru radīšanu un izeja uz tiesību aizsardzības sfēru dos iespēju jaunajai struktūrai spēlēt īpašu vadošo lomu Krievijas politikas veidošanā postpadomju telpā. Svarīgi ir apvienot Krievijas kultūras ietekmes integrācijas uzdevumus postpadomju valstīs ar citiem Krievijas – kaimiņvalstu attiecību aspektiem, ieskaitot ekonomisko sadarbību.

3) Vienādi stingri cīnīties pret krievu skolu slēgšanu visās postpadomju valstīs.

4) Radīt noturīgus Krievijas humanitārās ietekmes valstiskus un nevalstiskus laukumus. Atvērt Krievijas kultūras centrus pie visām Krievijas vēstniecībām postpadomju valstīs, kur tas vēl nav izdarīts.

5) Uzsākt privāto krievu skolu un universitāšu finansēšanu, Krievijas TV kanālu iekļaušanu vietējo kabeļtelevīzijas un satelīttelevīzijas operatoru piedāvātajās paketēs.

6) Apstādināt krievu elites histēriju. Nepieļaut, lai prokrievisko spēku lokālie zaudējumi postpadomju valstu vēlēšanās novestu pie politiskām varas krīzēm Krievijā.¹²⁴

Humanitāro jautājumu akcentēšanas nozīmīgumam turpmākajā Krievijas ietekmes politikā piekrit tādi Krievijas politologi kā M. Koļerovs, T. Poloskova u.c. Uzsvars tiek pārnesti uz izglītības un kultūras izmantošanu Krievijas ietekmes veidošanā citās valstīs, īpaši – postpadomju valstīs, kurās dzīvojošie tautieši tiek uzskatīti par potenciālu resursu šīs darbības atbalstīšanai. Ir secināts, ka daudzas valstis darbā ar diasporu dod priekšroku nevis diplomātiem, bet sabiedrisko struktūru pārstāvjiem. Tika izvirzīts uzdevums attīstīt aktīvu darbu ar ikvienas diasporas vietējā sabiedrībā adaptējušos daļu – biznesmeņiem, politiķiem un zinātniekiem u.c. Ir ticis secināts, ka Krievijā līdz šim mazāk runāts un rakstīts par krievu iedzīvotāju sociāli adaptējušos daļu.¹²⁵

M. Koļerovs uzskata, ka Krievijas likumi paredz uzskatīt tautiešus bez kādām etniskām, valodas vai citām atšķirībām, kā visus bez izņēmuma bijušās Padomju Savienības vai pat Krievijas impērijas iedzīvotājus. Šajā izteikumā Krievijas pārstāvis ir centies monopolizēt Krievijas tiesības uz visiem bijušās PSRS iedzīvotājiem. M. Koļerovs pārstāv uzskatu, ka Krievijas ģeopolitiskās intereses pieprasa aizstāvēt savas intereses postpadomju telpā.¹²⁶ Viņa ierocis būs „kultūra un garīgums”. Krievu valoda esot starptautiska vērtība, tāpēc Krievijai vajagot atbalstīt tās nesējus.¹²⁷

M. Koļerovs kopā ar **Efektīvās politikas institūta** prezidentu un KF Prezidenta administrācijas vadītāja padomnieku **Gļebu Pavlovski** pirms dažiem gadiem izveidoja „**Projektu komiteju**” (Проектный комитет), kas apvienoja Krievijas politologus (Ņikita Ivanovs u.c.).¹²⁸ Komiteja bija paredzēta, lai izstrādātu un novadītu idejas

124 Фролов В. Новое управление: Принципы мягкой силы (08.04.2005.); <http://www.vedomosti.ru/newspaper> (“Ведомости” mājaslapa; aplūkota 21.07.2007.).

125 Минаев С. Малоинформированное ожидание. Полоскова Т.: Общественное мнение пора скорректировать. <http://www.moskvaimir.mos.ru/dms/publications/1347.html> (Maskavas Valdības mājaslapa; aplūkota 21.07.2007.).

126 Владимир Путин назначил бархатного контрреволюционера. (23.03.2005) <http://www.kommersant.ru/doc.aspx?DocsID=556859> (Kommersant.ru mājaslapa; aplūkota 22.07.2007.).

127 Turpat.

128 Turpat.

līdz Krievijas valsts varas centriem. Projektu komiteja savā memorandā formulēja, ka Krievijas nacionālo interešu vidū Baltijas reģionā ir: visu to iedzīvotāju, kuri privātajā, biznesa vai sabiedriskajā dzīvē orientējas uz Krieviju vai ir lojāli Krievijai, civilizēto tiesību aizsardzība; politiskais, tiesiskais un kultūras atbalsts Krievijas diasporai, visiem bijušās PSRS pilsoņiem – tas darāms sakarā ar Krievijas kā PSRS tiesību mantinieces statusu.¹²⁹

Maskavas izdevniecības „Prosveščenijs” ģenerāldirektors Aleksandrs Kondakovs, runājot par Krievijas kulturāli politiskās ietekmes atjaunošanu postpadomju telpā, paudis uzskatu, ka vajag nodibināt tiešu sadarbību ar tiem tautiešu mītnes valstu sabiedrības slāņiem un grupām, kas ir ieinteresēti Krievijas klātbūtnē, savstarpējos kontaktos ar Krieviju.¹³⁰

Tas nozīmē, ka spēka un administratīvā spiediena vietā vajag iedarbināt dažādu iedzīvotāju slāņu un grupu lobēšanas, iesaistīšanas un ieinteresēšanas mehānismus. Šādas iesaistīšanas iespējas nosaka liela daudzuma „problēmu laukumu” esamība, kuros līdz ar Krievijas „aiziešanu” cilvēku stāvoklis, iespējas un pašsajūta bija pasliktinājušies.¹³¹ Par šādiem „laukumiem” uzskatīti: krievvalodīgo iedzīvotāju tiesību, brīvību un kultūras (to skaitā valodas) patstāvība, darbaspēka migrācijas iespējas ar statusa paaugstināšanu un sekojošu legalizāciju, karjeras un sociālās kāpnes pāri mītnes zemes iespēju robežām, kultūras, izglītības un zinātnes vides paplašināšana.¹³²

Pēdējos gados Krievijas valsts struktūrās pieaugusi izpratne par to, ka ir jānovērš līdzšinējā daudzu tautiešu organizāciju konkurence savā starpā. Ir konstatēts, ka, atbalstot konkrētas organizācijas, diasporu nevar konsolidēt, bet drīzāk sašķelt. Tāpēc tagad tiek uzsvērts, ka ir jāpārņem citu valstu pieredze, kad nauda tiek piešķirta nevis organizācijai, bet konkrētam projektam. Tas tiek uzskatīts par veidu, kādā noskaidrot, kuras organizācijas un personas ir ietekmīgas un darbotiespējīgas, bet kuras ir centušās uz tautiešu atbalsta tēmas pamata vienkārši nopelnīt.¹³³

2000. gada 1. martā Krievijas tautiešu starptautiskās zinātniski praktiskās konferences „Maskava un Krievijas tautieši: no atbalsta uz sadarbību” laikā citu rekomendāciju vidū tika pieņemta ideja par kopīgu KF izglītības telpu ar NVS un Baltijas valstīm, lai attīstītu integrācijas procesus postpadomju telpā.¹³⁴

Varam piebilst, ka viens no softpower uzdevumiem ir “cīnīties par mērķauditorijas sirdīm”, panākt, lai cilvēks „kļūtu par savējo”, tad vieglāk būs pārliecināt iesaistītos cilvēkus par savas taisnības viennozīmīgumu – jo auditorija uzticēsies teiktajam, pat ja tā teiktais būtu nepatiesība, atklāta faktu sagrozīšana.

129 Меморандум Проектного КОМИТЕТА. Эффективно ли защищает правительство России национальные интересы? Необходимость и потенциал активных действий в Прибалтике (Никита Иванов, Модест Колеров, Глеб Павловский); 17.03.2003. www.regnum.ru/news/96738.html (REGNUM mājaslapa; aplūkota 28.08.2007.).

130 Александр Кондаков: Нужно трансформировать „содружество независимых государств в „союз взаимозависимых наций” (31.10.2005.); http://www.rol.ru/news/misc/newssng/05/10/31_058.htm (Mājaslapa aplūkota 21.07.2007.).

131 Turpat.

132 Turpat.

133 Минаев С. Малоинформированное ожидание. Полоскова Т.: Общественное мнение пора скорректировать. <http://www.moskvaimir.mos.ru/dms/publications/1347.html> (Maskavas Valdības mājaslapa; aplūkota 21.07.2007.).

134 Рекомендации круглого стола “Проблемы образования и сохранения русского языка за рубежом” 1 марта 2000 г. http://www.mosds.ru/Final/ht_start.htm (Maskavas tautiešu nama mājaslapa; aplūkota 22.07.2007.).

3. Krievijas tautiešu politika Latvijas virzienā

„Rossijskaja gazeta” 2002. gada 27. septembra rakstā tika pausts viedoklis, ka tikai ar ekonomiskām svirām, bet ne ideoloģizētu retoriku, var tikt aizstāvētas Krievijas stratēģiskās intereses Latvijā.¹³⁵ Balstoties uz mūsdienu tirgus mehānismiem un interešu balansu, būtu iespējams atjaunot Krievijas pozīcijas un ietekmi tajās valstīs, kur „mūs vēl nesen sauca par okupantiem”.¹³⁶ Viens no Krievijas politikas pakāpeniskiem uzdevumiem esot „krievu aizrobežas” problēmas noņemšana, no kuras atrisināšanas lielā mērā ir atkarīga vienota Krievijas etnosa pašsajūta, ekonomikas un pat – visa Krievijas valstiskuma stāvoklis.¹³⁷

Ir izveidojusies Krievijas masu mediju grupa, kas tiek izmantoti Latvijas diskreditācijai vai Latvijas notikumu atspoguļošanai Krievijai nepieciešamā interpretācijā – ziņas Krievijas valsts federālo telekanālu „Rossija” un „Pervij kanal” (bijušais ORT) eksporta versijās „RTR-Plaņeta” un „Pervij Baltijskij kanal” plaši atspoguļo promaskavisko spēku aktivitātes Latvijā. KF Ārlietu ministrijas un citu Krievijas valsts institūciju paziņojumus un izteikumus ataino ziņu aģentūras ITAR-TASS un „Interfax”. Tālāk to pārpublicē Latvijas krievu valodā iznākošās avīzes „Čas” un „Vesti segodņa”.

Regulāri tiek izteiktas pārspīlētas emocionālas apsūdzības Latvijai it kā par „aparteīdu”, „etnisko tīrīšanu”, „ne-pamatiedzīvotāju izdzīšanu no valsts”, „nepilsoņu lielo skaitu”, „aizliegumiem runāt dzimtajā valodā”, „krievu skolu izglītības sistēmas iznīcināšanu”, „fašismu (nacismu)”, „leģionāru heroizāciju”, „vēstures pārrakstīšanu”, „Otrā pasaules kara rezultātu pārskatīšanu”, „politiskām prāvām pret antifāšistu veterāniem” u.tml. Turklāt raksturīgi, ka par to runā skaitliski lielākās nacionālās minoritātes pārstāvji, kuru etniskā identitāte, kultūras un informācijas iespējas Latvijā nepavisam nav apdraudētas un nebūt neatrodas uz izzušanas robežas. Krievija ir ieinteresēta Latvijā uzturēt atsevišķu informatīvo lauku paralēli latviešu valodā esošajam informatīvajam laukam. Turklāt izpaužas ieinteresētība neveicināt krievvalodīgo iedzīvotāju integrāciju latviskā vidē un latviešu valodas informatīvajā laukā, lai latviešu valodas nezināšanas dēļ saglabātos iespēja manipulēt ar viņiem, pasniedzot vienpusīgu informāciju.

Krievijas ĀM Diplomātiskās akadēmijas profesore, KF ĀM „Roszarubežcentra” Pārvaldes darbam ar tautiešiem un NVS un Baltijas valstīm priekšiece Tatjana Poloskova secinājusi, ka Krievijas politikā pret Latviju krievu diasporas jautājumā uzsvars jāpārliet no sadarbības ar opozīcijas spēkiem uz sadarbību ar pozīcijas spēkiem.¹³⁸ T. Poloskova 2003. gadā apgalvoja, ka nekādu sevišķu aktīvu politisku soļu Krievijas

135 Федоров В. Интересы делового сообщества - новый фундамент постсоветского пространства. <http://www.ancentr.ru/portal/page-3-180.html> (Krievijas Politiskās konjunktūras centra mājaslapa; aplūkota 29.07.2007.).

136 Turpat.

137 Хлюпин В. Фадеев С. Россия и россияне-соотечественники за рубежом: политико-правовые аспекты проблемы. <http://www.zatulin.ru/institute/sbornik/023/13.shtml> (NVS valstu institūta mājaslapa; aplūkota 24.07.2007.).

138 Отношения между Латвией и Россией нельзя отдавать на откуп посредникам Совместный проект редакций газет “Киевские Ведомости” и “Телеграф” (Латвия); № 3 пятница, 16 мая 2003 г.; http://old.kv.com.ua/index.php?rub=225&number_old=2907 (“Киевские Ведомости” mājaslapa; aplūkota 21.08.2007.).

ārpolitikas īstenošanā tautiešu jautājumā tobrīd neesot.¹³⁹ T. Poloskova pauž domu, ka krievvalodīgie tiek skatīti KF ārpolitisko interešu realizācijas aspektā. (Piebildīsim – nevis runa būtu, piemēram, par sadarbību ar diasporas organizācijām etnosa atbalstam, lai tas neiznīktu – tas būtu lieki teikts pie tik liela krievu procentuālā sastāva Latvijā.) T. Poloskova norāda, ka Krievija strādā ar krievu diasporas Latvijā integrēto daļu.¹⁴⁰ Tradicionāli tiek sludinātas bažas par krievu kopienas neintegrēto daļu un tās tiesībām, taču efektivitāte prasa strādāt tieši ar krieviem, kuri ir Latvijas pilsoņi, jo tie ir tuvāk politiskajiem procesiem nekā nepilsoņi.

Bijušais Krievijas vēstniecības Latvijā padomnieks, Krievijas ĀM departamenta direktors un partijas „Spravedļivaja Rossija” Starptautiskās pārvaldes vadītājs **M. Demurins** paudis uzskatu, ka Krievijas politika attiecībā pret Baltijas valstīm ir viens no galvenajiem Krievijas vienlaicīgi kā jaunas, postpadomju un demokrātiskas valsts un vecās valsts PSRS turpinātājas un Krievijas impērijas labākā mantojuma glabātājas – pašnoteikšanās jautājumiem. Šādā kvalitātē Krievija nevar nestādīt uzdevumu par ietekmes saglabāšanu Igaunijā, Latvijā un Lietuvā.¹⁴¹

M. Demurins atklāti pasaka, ka Krievijai ir jāklūst par reālu NVS integrācijas centru, pastiprināt savu ietekmi uz sabiedriskajiem, politiskajiem un ekonomiskajiem procesiem šajā reģionā.¹⁴² Daudzos Krievijas dokumentos un politiķu izteikumos tiek minētas tikai NVS valstis, bet arī šajos gadījumos ir skaidrs, ka tautiešu jautājuma risinājumā līdzās ir domātas arī Baltijas valstis, jo par postpadomju republikām tiek uzskatītas visas bijušās PSRS republikas.

3.1. Latvijas vietējo organizāciju piedalīšanās Krievijas ietekmes realizācijas un propagandas pasākumos

Atbilstoši savām deklarētajām mērķprogrammām, Krievija savu mērķu īstenošanai izmanto Latvijas „krievvalodīgo” organizācijas. Šīs organizācijas nodrošina Krievijai nepieciešamo informatīvo fonu. Piemēram, tiek rīkoti dažādi pasākumi (mītiņi, konferences u.c.) un akcijas (piketi pie vēstniecībām u.c.), parakstu vākšanas un vēstuļu sūtīšanas starptautiskajām institūcijām un ES valstu valdībām ar aicinājumiem, piemēram, nepieļaut, viņuprāt, „nacisma atdzimšanu” un „nacionālo minoritāšu diskrimināciju” Latvijā.

Organizāciju galvenās grupas ir: Latvijas promaskaviskās politiskās partijas („Saskaņas centrs” un PCTVL) un visdažādākā veida NVO – nacionālās kultūras biedrības un centri (piemēram, „Nellija”), dažādas apvienības (kara veterānu, Ļeņingradas blokādes dalībnieku u.c.). Veidojas arī organizāciju apvienības,

139 Отношения между Латвией и Россией нельзя отдавать на откуп посредникам Совместный проект редакций газет “Киевские Ведомости” и “Телеграф” (Латвия); № 3 пятница, 16 мая 2003 г.; http://old.kv.com.ua/index.php?rub=225&number_old=2907 (“Киевские Ведомости” mājaslapa; aplūkota 21.08.2007.).

140 Turpat.

141 Михаил Демурин: “Межпартийное совещание по внешней политике имеет шанс правильно выстроить коммуникации с властной системой” <http://www.regnum.ru/news/790117.html> (REGNUM mājaslapa; aplūkota 22.08.2007.).

142 Turpat.

piemēram, Latvijas krievu kopienu apvienotais kongress (Объединенный конгресс русских общин Латвии; ОКРОЛ). Pastāv atsevišķa Krievijas pilsoņu Latvijā asociācija un „Latvijas Krievijas tautiešu savienība”. Krievijas interesēs darbojas arī jau agrāk minētais „Maskavas nams”, kas ir Maskavas administrācijas izveidots humanitārās un darījumu sadarbības ar tautiešiem ārvalstīs centrs. Organizāciju spektrā ir pārstāvētas arī radikālas jauniešu organizācijas, vairākas no kurām faktiski ir Krievijas radikālo politisko partiju un organizāciju filiāles Latvijā.

3.2. Starptautisko struktūru piedalīšanās Krievijas ietekmes realizācijas un propagandas pasākumos

Sakarā ar Baltijas valstu iestāšanos Eiropas Savienībā Krievija ir intensificējusi aktivitātes, lai ar sev labvēlīgu struktūru un pārstāvju Baltijas valstīs starpniecību panāktu lielāku ietekmi Eiropas Savienībā. Tiek uzskatīts, ka jāizstrādā efektīvs instrumentārijs Krievijas interešu īstenošanai šajā reģionā. Tiek lēsts, ka patlaban ES valstīs dzīvo 6–7 miljoni krievvalodīgo iedzīvotāju. Tāpēc tiek veidotas starptautiskas Krievijai lojālas tautiešu struktūras Eiropas valstīs, lielā mērā balstoties uz Baltijas valstu un sevišķi Latvijas krievvalodīgo organizāciju resursiem.

2004. gada 4. decembrī konference Briselē akceptēja **Eiropas Krievu partijas** nodibināšanas ideju.¹⁴³ Savulaik Krievija it kā bija piesardzīgi neitrāla pret Baltijas valstu iestāšanos ES, bet tagad izmanto Baltijas valstu iestājas sniegtās iespējas savas ietekmes izplatīšanai Eiropas Savienībā ar Baltijas krievvalodīgo kopienas un „krievvalodīgo jautājuma” palīdzību. Starptautiskā konferencē 2005. gada jūnijā Briselē tika nodibināta **Eiropas Savienības krievu partiju federācija** (Федерация русских партий Европейского Союза). Tās dibinātājas bija četras partijas – Latvijas „Par cilvēka tiesībām vienotā Latvijā” (PCTVL), Igaunijas krievu partija, Lietuvas krievu savienība, un Francijas krievu valodas atbalstīšanas partija. Par federācijas prezidenti tika ievēlēta Tatjana Ždanoka (PCTVL).

Lai būtu iespējams organiski un dabiski izmantot šo resursu, vienlaicīgi ar krievu partiju federāciju minētajā konferencē tika izveidota „**Eiropas krievu alianse**” (Европейский русский альянс), kas apvieno nevis politiskās, bet sabiedriskās organizācijas, politiķus, žurnālistus un citus aktīvistus. Krievu sabiedriskās organizācijas Eiropas Savienības valstīs apvienojas galvenokārt balstoties uz interesēm, kas saistītas ar krievu kultūru un valodu. Par alianse vadītāju tika ievēlēts Mirosļavs Miťrofanovs (PCTVL). Alianse apvieno 23 valstu krievu sabiedriskās organizācijas, to skaitā Alianse ir izveidojusi interneta portālu „www.eursa.org”.

Alianses pārstāvji no Latvijas ir: Ksenija Zagorovska, Tatjana Ždanoka, Valērijs Kravcovs, Mirosļavs Miťrofanovs, Alla Petropavlovskā, Natālija Sevidova, Jurijs Sokolovskis, Natālija Harlamova, Andrejs Jakovļevs, Latvijas krievvalodīgie mediji: „Čas”, „Vesti segodņa”, „Telegraf”, „Rakurs”, „Obrazovaņije i karjera”, kā arī parti-

¹⁴³ Конференция в Брюсселе поддержала проект общеевропейской русской партии. <http://www.etnosfera.ru/ecentr.php?onewnd=ecenter&list=projects&prjid=5088id=8> (Etnosfera.ru mājaslapa; aplūkota 21.07.2007.).

ja PCTVL, „Krievu skolu aizstāvības štābs”, „Krievu kopiena Latvijā” (Русское общество Латвии) u.c.

2006. gada 8.–9. septembrī Rīgā notika Eiropas Krievu alianses starptautiska konference „Kultūras autonomija nacionālajām minoritātēm: pieredze un perspektīvas”. Konferencē faktiski runāja tikai par krievu minoritāti.

Konferencē tika izteiktas bažas, ka gadījumā, ja valsts nacionālajai minoritātei atļautu zināmus līdzekļus to kultūras autonomijām, tad kultūras autonomiju varētu pieprasīt arī citas nacionālās minoritātes, kas objektīvi ir krievvalodīgās kopienas daļa, reģistrēt paralēlas struktūras pie valsts. Netieši tika pausta doma, ka tas varētu saskaldīt krievvalodīgo kopienas.¹⁴⁴ Šeit izpaužas bažas, ka krievi varētu pazaudēt savu monopolu uz krievvalodīgo iedzīvotāju tiesību aizstāvību, to skaitā – pretendēšanā uz kultūras autonomijas tiesībām.

Igaunijas krievu pārstāvis A. Zarenkovs ir paudis uzskatu, ka Eiropas Savienības sistēmā galvenais spēles laukums tuvākajos gadu desmitos būs Eiropas Parlaments. Krievijai radusies unikāla iespēja, neesot pārstāvētai Eiropas Parlamentā, ievest tur vairākus deputātus no Krievijas tautiešu vidus, kuri dzīvo ārvalstīs. Šo balsu nozīmi Krievijas aizsardzībai un atbalstam esot grūti pārvērtēt.¹⁴⁵

4. Krievijas ietekmes vērtējums ekspertu intervijās.

Interviju sadaļā par Krievijas ietekmi uz etniskās integrācijas procesu Latvijā ekspertiem tika uzdoti jautājumi par Latvijā raidīto masu mediju, ārvalstīs dzīvojošo Krievijas tautiešu atbalsta iniciatīvu un vēstures dažādās interpretācijas ietekmi uz integrācijas mērķa grupām Latvijā.

Krievijas ietekme uz sabiedrības etniskās integrācijas procesu Latvijā tiek vērtēta dažādi. Dažās atbildēs tiek norādīts uz Latvijas politiku līdzvainīgumu retorikas domstarpībās ar Krieviju. Mūsu politiķi ar nepārdomātiem izteikumiem un rīcību „palīdzot” Krievijas politiķiem ar materiālu, par ko kritizēt Latviju.

Krievijas tautiešu politika tiek vērtēta dažādi. Pārsvarā dominē uzskats, ka tā īsti neko sliktu integrācijai nav nodarījusi. Dažu ekspertu atbildēs izskan bažas, ka tas varētu notikt nākotnē. Tiek atzīmēts, ka trūkst nepieciešamo tautiešu atbalsta politikas ietekmes vērtēšanas indikatoru. Trūkstot informācijas par Krievijas tādu vai citādu ietekmi uz tautiešiem Latvijā. Toties Krievijas masu mediji lielākajā daļā atbilžu tiek apzīmēti kā integrācijas kavētāji. Tiek norādīts uz vēstures dažādo interpretāciju masu medijos kā integrācijai traucējošu faktoru.

144 Русские Европы обсудили в Риге проблемы культурной автономии (Латвия); 09.09.2006.; www.regnum.ru/news/702408.html (REGNUM mājaslapa; aplūkota 21.07.2007.).

145 Заренков А., Мы – русские (“Delfi”, Эстония). Русская цивилизация разбилась, сегодня ее сменил санитарный кордон государств, проводящих политику ограничения русскости любыми способами <http://www.inosmi.ru/translation/233649.html> (Inosmi.ru mājaslapa; aplūkota 20.07.2007.).

4.1. Krievijas ārpolitika un ārvalstīs dzīvojošo tautiešu atbalsta politika

Eiženijs Aldermane: „Krievijas vēstniecības pārstāvji nāk runāt kā draugi, lai iegūtu informāciju par naturalizācijas gaitu, bet nepalīdz NP darbībai, piemēram, latviešu valodas apmācībai. Krievija izmanto mūsu atsevišķu politiku izteikumus. Politikā abās valstīs apmainās ar aizskarošiem izteikumiem. Nereti mēs Krievijas attieksmi provocējam, dodami barību negatīvai reakcijai. Tas ir divpusējs process. Diemžēl rezultātā naidis jau ir pat inteligences pārstāvju starpā abās pusēs.”

.. „Krievijā izskan tautiešus aizstāvošas runas, bet ne tik daudz īstas darbības. Maskavā runā, ka Latvijā dzīvojošie krievi ir svarīgi, bet īsts atbalsts neseko.”

Nils Muižnieks: „Krievija ietekmē netiešā veidā. Diez vai starptautiskās organizācijas – EDSO, EP, EK būtu tik lielu uzmanību pievēršušas Latvijai, ja Krievija nebūtu uz to aicinājusi. Tiešā veidā – signāli, kas raidīti no Krievijas par viņu mērķiem, ir kavējuši integrāciju tādā veidā, ka deva cerību LR nepilsoņiem, ka Latvijas likumdošana, kas nosaka naturalizācijas kārtību un valodas politiku, tiks mainīta.”

.. „Tautiešu politika ir ietekmējusi integrācijas gaitu Latvijā minimāli. Līdz 1999. gadam atbalsts tautiešiem bija tikai retorikas līmenī. Pēc tam sākās Maskavas mēra Lužkova stipendijas un programmas. Atsvešināšanās, dažādā vēstures izpratne jau bija nostiprinājušās, pirms KF sāka savu tautiešu politiku 1999.–2000. gados.”

Ilga Apine: „Krievija ir dažāda, un intereses ir dažādas. Arī tautiešu atbalsta kustībā Krievijā ir dažādas strāvas. Tautiešu sadarbība ir pozitīva lieta. Daudzu krievu skatīšanos uz Krieviju nevar likvidēt, jo trimdas latvieši arī taču skatās uz Latviju.”

Nils Sakss: „Skatoties uz valstīm, kur pastāv etniskie konflikti, mums ir salīdzinoši laba situācija. Vēl jo vairāk ņemot vērā, ka blakus atrodas Krievija, kura cenšas ietekmēt situāciju Latvijā. KF ir ieinteresēta uzturēt spriedzi, lai varētu ietekmēt iekšpolitiskos procesus”.

Irina Vinnika: „Krievijas ietekmi uz Latvijā dzīvojošajiem tautiešiem un viņu integrāciju pagaidām ir grūti vērtēt, jo trūkst nepieciešamās informācijas. Krievijas atbalsts ārvalstīs dzīvojošajiem tautiešiem līdz šim ir bijis haotisks, grūti identificējams. Trūkst redzamu indikatoru, lai to analizētu.”

4.2. Dažādas vēstures interpretācijas

Ilga Apine: „Krievijas propaganda ietekmē integrāciju Latvijā caur attieksmi pret vēsturi. Tomēr mēs nevaram pierunāt krievus raudzīties uz vēsturi citādāk. 9. maijs – Uzvaras svētki, ja tos atņems, krievu identitātei maz kas paliks. Nevajadzētu šo ideju censties iznīdēt no ģimenēm. Drīzāk jāsamierinās. Bez minētā, Krievija cenšas reabilitēt arī Krievijas Impērijas vēsturi.”

4.3. Krievijas masu mediji

Ilze Šulmane: „Krievijas TV ir ietekme uz integrācijas gaitu Latvijā. Jāpēta, kāds ir reālais masu mediju patēriņš Latvijā. Daudzi krievvalodīgie par politiku Latvijā spriež no citas valsts perspektīvas. TV vispār spēlē lielu lomu vērtību veidošanas procesā. Cilvēki daudz ko uzsūc automātiski.”

Marija Golubeva: „Nevajadzētu pārspilēt Krievijas ietekmi. Ne vienmēr nāk mērķtiecīga darbība no Krievijas puses. No Krievijas nāk politiskais signāls krieviem Latvijā – jūs esat vajadzīgi! Tiek likts uzsvars uz vispārcilvēciskām vērtībām. Tas tiek darīts caur Krievijas TV kanāliem, viņi uzsver nevis nacionālās, bet vispārcilvēciskās vērtības. Latvijā tas nenotiek. Šeit mediju ziņas vēsta vairāk par faktiem, atdarinot Rietumu ziņu modeli.”

Reinis Āboltiņš: „Drošība un identitāte ir svarīgi jēdzieni. Draudus nacionālajai identitātei cilvēki uztver kā drošības apdraudējumu. Kremlis ar to manipulē, sūtot ziņu Latvijas krieviem: „Jūs zaudēsiet identitāti, jūs asimilēs!” Ja kāds TV kanāls turpina tā raidīt, tad krievi var sajusties, kā latvieši astoņdesmitajos gados. Tāpēc ir svarīgi domāt, kā neitralizēt šīs tendences.”

C. Krievijas TV kanālu auditorija un saturs par Latviju

Izvēloties pētāmos ārvalstu plašsaziņas līdzekļus, sākotnēji metodoloģiski tika ņemti vērā dati no Baltijas Sociālo zinātņu institūta veiktā pētījuma „Etnopolitiskā spriedze Latvijā: Konflikta risinājuma meklējumi” (Rīga, 2005. g.). „Balstoties uz aptauju datiem, ir redzams, ka visaktuālākā šī situācija ir attiecībā uz televīziju, jo lielākā daļa krieviski runājošo Latvijas iedzīvotāju patērē Krievijā raidīto mediju pārraides, un televīzija kā medijs aptver visplašākos iedzīvotāju slāņus. Līdz ar to daudzu krieviski runājošo iedzīvotāju attieksmes ir tuvākas šajos plašsaziņas līdzekļos paustajām attieksmēm, nevis blakus esošo iedzīvotāju un valsts, kurā dzīvo, oficiālajam viedoklim.” („Etnopolitiskā spriedze Latvijā: Konflikta risinājuma meklējumi”, Rīga: Baltijas Sociālo zinātņu institūts, 2005.). Televīzijas satura analīzes veikšanai paredzētie mediji tika noteikti pēc SKDS īpaši veiktas sabiedriskās domas aptaujas rādītājiem. Minētās aptaujas rezultātā tika iegūta informācija, kas liecina par respondentu uzticēšanos ārvalstu masu medijiem un ietekmi uz etniskās integrācijas procesu Latvijā.

Informatīvo raidījumu populārākie televīzijas kanāli:

	Visi respondenti (n=2005)		Sarunvaloda ģimenē					
	Nesvērts skaits	Kol%	Latviešu (n=1168)		Krievu (n=827)		Cita (n=10)	
			Nesvērts skaits	Kol%	Nesvērts skaits	Kol%	Nesvērts skaits	Kol%
LTV1	988	48.1%	824	69.8%	159	18.8%	5	48.5%
LTV7	423	21.0%	246	20.9%	177	21.4%	0	0.0%
LNT	1208	60.0%	912	78.3%	291	35.4%	5	51.6%
TV3	927	46.2%	712	61.5%	210	25.6%	5	48.5%
TV5	409	20.6%	182	16.0%	224	26.8%	3	30.0%
Pirmais Baltijas kanāls	601	30.6%	106	9.0%	493	59.9%	2	19.1%
NTV mir RTR	307	15.7%	56	4.7%	250	30.5%	1	14.0%
planēta	358	18.1%	66	5.5%	291	35.1%	1	14.0%
TV centrs	139	7.1%	19	1.6%	119	14.4%	1	14.0%
Ren TV								
Baltik	168	8.7%	23	2.0%	144	17.8%	1	11.0%
EuroNews	134	6.9%	53	4.7%	81	10.0%	0	0.0%
BBC	56	2.9%	27	2.4%	26	3.3%	3	27.5%
CNN	51	2.7%	24	2.2%	25	3.2%	2	16.5%
Citā TV kanālā	58	2.9%	23	2.0%	35	4.2%	0	0%
Ziņas/ politiski analitiskus raidījumus neskatos	113	5.7%	23	3.2%	74	9.1%	1	9.7%
Grūti pateikt/ NA	29	1.5%	14	1.2%	14	1.7%	1	11.2%

Skatītāko televīzijas kanālu informatīvo raidījumu uzticamība

Kuriem no televīzijas kanāliem Jūs uzticaties – uzskatāt, ka tajos pārraidītā informācija ir objektīva?

	Visi respondenti (n=2005)		Sarunvaloda ģimenē					
	Nesvērts skaits	Kol%	Latviešu (n=1168)		Krievu (n=827)		Cita (n=10)	
Nesvērts skaits			Kol%	Nesvērts skaits	Kol%	Nesvērts skaits	Kol%	Nesvērts skaits
LTV1	592	28.6%	513	43.2%	76	8.9%	3	29.4%
LTV7	119	6.0%	51	4.3%	68	8.3%	0	0.0%
LNT	635	31.5%	497	42.7%	135	16.4%	3	27.6%
TV3	398	20.0%	308	26.8%	87	10.6%	3	29.4%
TV5	131	6.6%	37	3.2%	92	10.9%	2	19.1%
Pirmais Baltijas kanāls	335	17.1%	34	2.9%	299	36.1%	2	0.0%
NTV mir RTR	111	5.7%	13	1.1%	98	12.1%	0	0.0%
planēta	134	6.8%	12	1.0%	122	14.6%	0	14.0%
TV centrs Ren TV	39	1.9%	5	0.4%	33	3.9%	1	0.0%
Baltik	50	2.6%	6	0.5%	44	5.5%	0	0.0%
EuroNews	58	2.9%	22	1.9%	36	4.4%	0	0.0%
BBC	28	1.4%	17	1.5%	8	1.0%	3	27.5%
CNN	21	1.1%	14	1.2%	5	0.7%	2	16.5%
Citā TV kanālā	10	0.5%	4	0.3%	6	0.7%	0	0%
Ziņas/politiski analītiskus raidījumus neskatos	97	4.9%	33	2.8%	63	7.8%	1	9.7%
Grūti pateikt/ NA	353	17.9%	187	16.3%	165	20.1%	1	11.2%

1. Krievijas TV kanālu raksturojums

Latvijas krievvalodīgo iedzīvotāju auditorija visvairāk skatās “Pirmo Baltijas Kanālu” (PBK). Šim kanālam ir arī visaugstākais auditorijas uzticamības reitings. PBK veido Latvijas ziņas, kas veicina kanāla popularitāti. 2004.–2006. gadā PBK ziņās dominēja izglītības reformas kritika, Latvijas vēstures interpretācija Maskavas interesēs, kā arī valstu divpusējo attiecību kritika par tautiešu diskrimināciju un fašisma popularizēšanu.

Otrs populārākais Krievijas TV kanāls Latvijā ir RTR-Planēta. Līdzīgi kā PBK arī RTR-Planēta ziņās 2004.–2006. gadā dominēja izglītības reformas kritika, Latvijas vēstures interpretācija Maskavas interesēs, kā arī informatīvie uzbrukumi Latvijai par tautiešu diskrimināciju un fašisma popularizēšanu.

Trešais populārākais Krievijas TV kanāls Latvijā ir NTV-Mir. Šo kanālu raksturo tas pats proporcionālais ziņu saturs par Latviju, kas minēts PBK un RTR-Planēta gadījumā, tomēr sižetu tēmas salīdzinoši vairāk pārklājas. NTV-Mir atšķirībā

no pārējiem kanāliem visvairāk uzmanības ir veltījis ar politiku un kritizējošo interpretāciju nesaistītu tematu atspoguļojumam. Līdz ar to tieši šajā kanālā ir salīdzinoši augstākā daudzveidība.

Maskavas TV kanāls TV Centrs izceļas ar to, ka 2004.–2006. gadu posmā populārākie sižeti ir par fašisma tematu Latvijā. Uz citu kanālu fona *TV Centrs* izceļas ar agresivitāti un informatīvi uzbrūkošo raksturu. Tomēr vienlaicīgi tikai šis kanāls visplašāk ir atspoguļojis Rīgas un Maskavas pilsētu sadarbību ekonomikas jomā.

Lai gan temati par Latviju pārklājas, tomēr tajos skarto jautājumu loks ir apzināti sašaurināts ar mērķi kultivēt aizspriedumus un dogmas. Tā, piemēram, temati, kas sākumā “atklāj fašisma tendences Latvijā”, pēc noteikta laika jau tiek pieņemti kā vispārzināma fona informācija. Īpaša Krievijas TV aktivitāte bija vērojama saistībā ar izglītības reformas pretinieku pasākumiem, kā arī 16. marta notikumiem.

Kopumā Krievijas TV raksturo informatīva vienveidība un stereotipu projicēšana un to mērķtiecīga uzturēšana. TV ziņu sižeti dažādos kanālos ir līdzīgi, kas liecina par mediju cenzūru, Kremļa īstenotu vienotu informatīvo politiku un mediju brīvības ierobežošanu (skat. tabulu „Demokrātijas indekss NVS reģiona valstīs”). Starptautiskā organizācija “Žurnālisti bez robežām” uzskata, ka neatkarīgā žurnālistika Krievijā ir kļuvusi neiespējama, jo Krievijas prezidenta Vladimira Putina režīma kontrole pār masu medijiem ir pārāk intensīva (22.05.2007. LETA—APA).

Demokrātijas indekss NVS reģiona valstī

Valsts	Vēlēšanas	Pilsoniskā sabiedrība	Mēdiju brīvība	NVO	Pārvaldes Proces	Tiesu vara	Korupcija	Indekss Izmaiņas
Armēnija	5.7	3.5	5.5	5.0	5.5	5.2	5.7	5.1 -
Azerbaidžāna	6.2	4.7	6.0	6.0	6.0	5.7	6.2	5.8 -
Baltkrievija	7.0	6.7	6.7	6.7	6.5	6.7	6.0	6.6 -
Gruzija	4.7	3.5	4.2	5.5	6.0	5.0	5.7	4.9 =
Kazahstāna	6.5	5.5	6.5	6.5	6.2	6.2	6.5	6.3 -
Kirgizstāna	6.0	4.5	5.7	6.0	5.7	5.5	6.0	5.6 =
Moldova	4.0	5.0	5.7	5.7	5.7	4.7	6.2	5.0 =
Krievija	6.0	4.7	6.0	5.7	5.7	5.2	5.7	5.6 -
Tadžikistāna	6.0	4.7	6.0	6.0	5.7	5.7	6.2	5.8 =
Turkmēnija	7.0	7.0	7.0	7.0	7.0	7.0	6.5	6.9 =
Ukraina	3.5	3.0	4.7	5.0	5.2	4.2	4.2	4.5 +
Uzbekistāna	6.7	6.5	6.7	6.5	6.2	6.2	6.0	6.4 =

Avots: Freedom House. Indekss ir veidots skalā no 1 līdz 7. Indekss 1 nozīmē visaugstākos rādītājus, indekss 7 liecina par viszemākajiem demokrātijas attīstības rādītājiem. ES valstu indekss ir 1.5 – 2.0 ietvaros. Salīdzinājumam, piemēram, Latvijas demokrātijas indekss 2005. gadā saskaņā ar Freedom House skalu ir 2.1. Freedom House indeksa veidošanā piedalās vietējie nacionālo valstu un starptautiskie eksperti.

Krievijas TV kanālu reitingi liecina, ka Latvijas krievvalodīgie iedzīvotāji saglabā ciešu saikni ar krievu kulturālo un līdz ar to informatīvo telpu. Saskaņā ar Helsinku Universitātes politikas zinātnes doktorantu Viktoru Makarovu, orientācija uz šo telpu ir pievilcīga: tā padara pieejamus milzīgus kultūras kapitāla slāņus, kas dod priekšrocības vairākās dzīves jomās. Informācijas tehnoloģiju laikmetā šī telpa ir globāla

un līdzdalība tajā nav atkarīga no valsts robežām. Tomēr pastāv pamatotas bažas, ka tā tiks pārplūdināta ar antidemokrātisku un nacionālistisku saturu, un tas ir risks Latvijas drošībai. Krievijas valdība ir diezgan tālu pāvirzījies krievu informatīvās telpas pakārtošanā savām interesēm. Šodien krievu informatīvajā telpā Latvijā valda Krievijas mediju veidotais saturs. Krievvalodīgo identitāšu transformāciju ietekmē Krievijā notiekošie procesi. Pieaugoša krievu nacionālā pašapziņa kļūst par arvien svarīgāku faktoru Krievijā. Tās propagandas mašīnas manipulācijas ar notikumiem Igaunijā nerastu tik vērīenīgu un plašu atbalsi sabiedrībā, ja tās neskartu tieši jaunās krievu nacionālās pašapziņas pamatni – PSRS uzvaru Otrajā pasaules karā. Pašlaik Krievijas valdība kontrolē un izmanto krievu nacionālisma izpausmes pašā Krievijā un varētu censties manipulēt ar krievvalodīgo jūtām arī Latvijā un Igaunijā.

2. Tēmu raksturojums

Krievijas televīzijas kanāli laika posmā no 2004. līdz 2006. gadam visvairāk ziņu raidījumos uzmanību koncentrēja uz septiņām savstarpēji saistītām tēmām par Latviju, kas redzamas tabulā. Ņemot vērā, ka 2004. gadā Latvija īstenoja izglītības reformu politiku, Krievijas televīzijās dominēja asa un daudzveidīga Latvijas kritika (skat. tabulā “Izglītība”). Pateicoties 2005. gadā notikušajiem atceres pasākumiem saistībā ar Otrā Pasaules kara beigām, Krievijas televīziju ziņu raidījumi izvērsa pret Latviju vērstu kampaņu, kuras galvenais mērķis bija noraidīt Latvijas padomju laika okupāciju (skat. tabulā “Okupācija”), kā arī “atklāt” Latviju kā valsti, kur slavē un piemin fašistus, vienlaicīgi ar represijām vērsties pret tā sauktajiem “antifašistiem”. (skat. tabulā “Fašisms”). Nemainīgi populārs temats Krievijas televīzijās ir jautājums par krievu tautiešiem, nepilsoņiem un cilvēktiesībām un viņu sistemātisku un mērķtiecīgu diskrimināciju Latvijā (skat. tabulā “Tautieši”). Minētie temati Krievijas televīzijas ziņās kopumā ir izmantoti visvairāk, un tie viennozīmīgi dominē trīs gadu periodā.

Krievijas televīzijas ar mazāku intensitāti ir pievērsušās arī citiem ar Latviju saistītiem tematiem. Latvijas un Krievijas divpusējo attiecību dienaskārtībā uzmanība ir bijusi koncentrēta uz problēmām, ko saredz tikai Krievijas puse, piemēram, robežlīguma skaidrojošā deklarācija, Krievijas diplomāta izraidīšana no Latvijas u.c. (skat. tabulā “LR–KF”) Ziņu raidījumos periodiski ir kritizēta Latvijas īstenošana ārpolitika, sevišķi saistībā ar valsts iestāšanos NATO. Krievijas televīzijas kanāli savos ziņu raidījumos kritizē Latvijas un ASV attiecības un ironizē par tām (skat. tabulā “Ārpolitika”). Salīdzinoši mazāka un virspusēja uzmanība ir pievērsta iekšpolitiskajiem procesiem Latvijā (skat. tabulā “Politika”). Arī šajā gadījumā ziņas veido, piemēram, valdības demisijas vai vēlēšanu fakts, vadoties tikai šauri no krievu sabiedrības un nepilsoņu interesēm. Septiņi nosauktie ziņu temati nereti pārklājas, jo, runājot par izglītības reformu, sižetos tiek uzsvērta arī, viņuprāt, krievu tautiešu diskriminācija, valsts vērsšanās pret “antifašistiem” un ASV interesēm pieskaņotā Latvijas ārpolitika. Tāpēc atsevišķu ziņu sižetu saturs ietver vairākus no minētajiem tematiem vienlaicīgi. Analizējot citu tematu īpatsvaru, var secināt, ka to

skaitis ir necīgs bez kritizējošās kārtas (ofas). kanāls	(kat. tabulā “Dažādi”) Šajos sižetos ir atspoguļoti nepolitiski fakti interpretācijas (piemēram, Latvijas muzeji, sporta notikumi, dabas							
Uzticamība	59.9%	35.1%	30.5%	14.4%				
Ziņas par Latviju 2004. g.	36.1%	14.6%	12.1%	3.9%				
Ziņas par Latviju 2005. g.	127	136	121	101				
Ziņas par Latviju 2006. g.	130	127	88	109				
Sižetu skaits kopā	82	62	63	71				
Tēmu sadalījums (%)	341	365	272	281				
	Izglītība	20	Izglītība	20	Izglītība	17	Fašisms	19
	Okupācija	15	Tautieši	17	Tautieši	17	Izglītība	16
	LR-KF	15	Fašisms	15	Fašisms	13	Tautieši	16
	Fašisms	14	LR-KF	15	Okupācija	11	Okupācija	15
	Tautieši	14	Ārpolitika	10	Politika	10	Ārpolitika	15
	Ārpolitika	10	Okupācija	9	Ārpolitika	9	LR-KF	14
	Politika	6	Politika	6	LR-KF	7	Politika	2
	Dažādi	6	Dažādi	9	Dažādi	16	Dažādi	3

2.1. Izglītība

Krievijas TV sižetos par izglītības reformu tiek demonstrēti masu protesti, piketi un mitiņi, kurus organizē Krievu skolu aizstāvības štābs (KSAŠ). Kā Latvijas valdības atbilde tiek atklātas varas represijas pret skolniekiem. Šo situāciju papildina Krievijas amatpersonu kritiskie un patriotiskie viedokļi. Izglītības reformas pretinieku akcijas tiek translētas tiešraidēs, pieslēdzoties notikumu vietām. Runājot par izglītības reformas saturu, Krievijas mediji ir tendenciozi un nereti izmanto nepatiesu informāciju. Tā, piemēram, Krievijas televīzijas kanāli izplatīja ziņu, ka ”no 1. septembra visās Latvijas skolās, kurās mācās mazākumtautības, tajā skaitā krievvalodīgi republikas pilsoņi, mācības notiks tikai latviešu valodā”.

„NTV-Mir” 2004. gada augustā atspoguļoja sižetu par diennakts skolēnu nometni Rīgā, „kur skolēni tiek gatavoti un apmācīti cīņai pret izglītības reformu mazākumtautību programmas īstenojošās izglītības iestādēs un latviešu valodu skolās”. Pārraidē uzstājās KSAŠ aktīvistu, piemēram, Aleksandrs Kazakovs. Sižetā netieši uzsvērts, ka skolēnus apmāca prasmei cīnīties gudri, lai cīņa nenotiktu ar brutālām metodēm. Demonstrēti arī agresiju veicinoši „kaujinieku” jautājumi, piemēram, „Cik ilgi mēs cīnīsimies tikai ar piketiem?”. Dmitrijs Rogozins klāstīja, ka Latvijā slēdz skolas un viņam esot līdzekļi, kā pret to cīnīties, ka latviešiem vēl parādīšot, kas ir kas.

Krievijas TV kanāli uzsver, ka Krievija ir gatava atbalstīt krievu valodas mācīšanu Baltijas valstīs un cenšas radīt iespaidu, ka Latvijai būs starptautiska rakstura problēmas. To ilustrē sekojoši ziņu pieteikumi: “Ždanoka cer, ka pikets Strasbūrā palīdzēs ietekmēt izglītības reformu Latvijā”, “Krievu skolu aizstāvības štāba jaunieši Strasbūrā piketē pret Latvijas izglītības reformu”, “Krievu skolu aizstāvji tiek ar

EPPA cilvēktiesību komisāru Hilu-Roblesu”. TV atspoguļo Krievijas interpretācijas: „situācija saistībā ar Latvijā uzsākto diskriminējošo mazākumtautību vidējās izglītības skolu reformu ir sarežģīta”. Norādot, ka izglītības reforma ir pretrunā starptautiskajām rekomendācijām, Krievijas Ārlietu ministrija apsveic EDSO augstā komisāra minoritāšu jautājumos lēmumu 2004. gada oktobra sākumā veikt „inspekcijas braucienu uz Latviju”.

Krievijas TV slavē Krievijas centienus pret izglītības politiku Latvijā. Krievija starptautiskajās organizācijās ir norādījusi uz 1. septembra izglītības reformas pretnieku akcijām, kuras notikušas, neraugoties uz „bezprecedenta administratīvo un policejisko spiedienu”. Par piemēru Latvijas varas iestāžu “represijām” kalpojot arī A.Kazakova izraidīšana no valsts. Kaimiņvalsts uzstāj, ka izglītības reforma tiek īstenota vardarbīgi, tāpēc centusies šo jautājumu aktualizēt ES Padomes ģenerālsekretariātā, Eiropas Komisijā un Nīderlandes pārstāvēniecībā ES.

2.2. Okupācija

Kopš 2005. gada sākuma Krievijas TV ziņu sižetos arvien lielāku intensitāti un daudzumu iegūst ziņas, kas apšaubā Latvijas okupāciju 1940. gadā. Lai popularizētu šo viedokli, tiek izmantoti Krievijas prezidenta citāti, Otrā pasaules kara veterānu viedokļi, kas tiek konfrontēti ar Latvijas prezidentes pozīcijām. Šajā sakarā Krievijas TV cenšas radīt negatīvu informatīvo fonu par Vairu Viķi-Freibergu. Kopējā sižetiskā līnija parāda, ka Latvija apzināti kropļojot vēsturi, vai to izmantojot, lai izvirzītu Krievijai teritoriālas pretenzijas un prasības atvainoties par okupāciju. Krievijas TV ziņās tiek veidots priekšstats, ka vēstures problēmas ir mākslīgas, latvieši paši atbalstīja un veidoja PSRS, kopā cēla komunismu, vēsture ir līdzeklis, lai šķeltu sabiedrību un apspiestu krievus, okupācija notika ar Latvijas valdības atbalstu, pretestības nebija, jo tautai nepatika Ulmaņa režīms, PSRS atbrīvoja Latviju no fašisma, okupācijas cilašana iekšpolitiski ir izdevīga latviešu nacionālistiem. Latvijas vēsturnieku grāmatai „Latvijas vēsture: 20. gadsimts” esot „skaidri izteikts politiskā pasūtījuma raksturs”. Krievijas TV ziņās periodiski tiek izteikti viedokļi par to, ka okupācijas vispār nav bijis.

Krievijas TV kopumā aizstāv viedokli, ka Baltijas valstu pievienošana PSRS notika atbilstoši tā laika starptautiskajiem likumiem. „Lai pareizi novērtētu situāciju, kas pagājušā gadsimta trīsdesmito gadu beigās bija izveidojusies Baltijas valstīs, nevar lietot terminu „okupācija”, jo starp PSRS un Baltijas valstīm nebija kara stāvokļa un vispār nenotika nekāda karadarbība, bet armijas ieviešana notika pēc vienošanās un pēc skaidras šo republiku toreizējās vadības piekrišanas, lai arī kā pret šīm vadībām attiektos. Turklāt Latvijā, Lietuvā un Igaunijā visu to atrašanās laiku Padomju Savienībā, izņemot Vācijas okupācijas un Otrā pasaules kara laiku, darbojās nacionālā valdība. Un, kā zināms, tieši šī vadība, neskatoties uz to, kā tās tiek vērtētas šodien, kā attiecīgo republiku Augstākās Padomes 1990. gadā pieņēma lēmumu izstāties no PSRS sastāva. Tā kā apšaubot [Baltijas republiku] padomju perioda varas orgānu

likumību, rodas jautājums par Baltijas republiku pasludinātās neatkarības likumību. Centieni PSRS toreizējo politiku vienā līmenī ar hitleriskās Vācijas darbībām, kas Eiropā uzsāka agresīvu karu ar mērķi veselās tautas pakļaut verdzībai vai iznīcināt, ir absurdi, jo pateicoties galvenokārt PSRS centieniem, tika nodrošināta hitleriskās Vācijas sagraušana un Eiropas atbrīvošana no nacisma.”

2.3. „Fašisms” („nacisms”) Latvijā

Laika posmā no 2004. līdz 2006. gadam februārī un martā pastiprināta Krievijas TV kanālu uzmanība ir tematiem, kas saistās ar „fašisma (nacisma) popularizēšanu”. Mediji aktīvi pauž Krievijas nosodījumu saistībā ar leģionāru pasākumiem Latvijā un “par jauniem latviešu fašistu heroizēšanas mēģinājumiem”. Krievijas TV kanāli plaši un vērienīgi atspoguļoja 2005. gada nekārtības leģionāru atceres pasākumos Rīgā. Tā, piemēram, Krievijas telekomentētājs Mihails Leontjevs, komentējot leģionāru atcerei veltītos gājienus, sauc Baltijas valstis par „visādu skūtgolvaino neliešu Meku”. Leontjevs uzskata, ka Baltijas valstis patlaban ir vajadzīgas „kā spļāviens mūsu Krievijas zupā”, jo “spļāviens pats par sevi nevienam nav vajadzīgs”. Krievijas TV pozitīvi novērtē Krievijas centienus starptautiskajās organizācijās “cīnīties pret neofašismu Latvijā” un norāda, ka, piemēram, leģionāru gājieni ir pretrunā ar ANO rezolūcijām.

Fašisma tematika tiek attīstīta, atspoguļojot vēsturiskos notikumus, piemēram, “Rīgas atbrīvošanas gadadienu” 13. oktobrī. Īpaši emocionāli sakāpinātā veidā Krievijas TV ziņu sižetos vienpusīgi tendenciozi tiek parādītas Latvijas tiesu sistēmas vēšanās pret tā dēvētajiem antifašistiem. Uzskatāmi piemēri ir: Augstākās tiesas spriedums par genocīdu apsūdzēto bijušo Latvijas PSR Valsts drošības ministrijas darbinieku Nikolaju Tesu, bijušā sarkanā partizāna Vasilija Kononova atzīšana par vainīgu kara noziegumos, tiesas spriedums Mihailam Farbtuham par 31 Latvijas ģimenes izsūtīšanu uz Sibīriju 1940. un 1941. gadā. Ar 1999. gada 27. septembra spriedumu Rīgas apgabaltiesa atzina viņu par vainīgu noziegumos pret cilvēci un genocīdā un noteica sodu – brīvības atņemšanu uz septiņiem gadiem.

Ziņu sižetu pieteikumi “Rīgā tiesā antifašistus”, “Veterāniem aizliegts nēsāt kara ordeņus”, “Latvijā sit antifašistus”, “Latvijas likumi aizsargā nacistus”, “Latvija piemin SS un mežabrāļus kā varoņus” liecina par vēstures jautājumu specifisku interpretēšanu, kas saistās ar pašreizējo starpvalstu attiecību problēmu uzturēšanu.

2.4. Tautiešu diskriminācija un cilvēktiesības

Ja izglītības un fašisma tematika ir vairāk vai mazāk kampaņveidīga, tad kopumā 2004.–2006. gadā visplašāk Krievijas TV pievērsušās jautājumiem par krievu tautiešu tiesībām Latvijā. Mediji rada iespaidu, ka Latvijas varas iestādes cenšas „izdzīvot ārā” no valsts „okupantu ģimenes”. Kā piemērs tika minēta bijušā padomju armijnieka Sergeja Vikulova ģimene, kura par dzīvošanu Latvijā bez uzturēšanās atļaujas tika

aizturēta un „deportēta”, liedzot tās locekļiem tiesības piecus gadus iebraukt Latvijā.

Krievijas lielākie televīzijas kanāli savos ziņu raidījumos Tatjanas Sļivenko lietai Eiropas Cilvēktiesību tiesā (ECT) ir pievērsuši lielu uzmanību. Eiropas Cilvēktiesību tiesa (ECT) atzina, ka, izraidojot Tatjanas Sļivenko ģimeni no valsts, Latvija nesamērīgi iejaukusies Sļivenko privātajā dzīvē un tiesībās uz mājokli. Mediji noklusēja to, ka šīs ģimenes prasība atzīta par pamatotu tikai vienā no 12 sūdzībām, arī tiesas piespriedā kompensācijai ir 20 reizes mazāka nekā prasītā. Tiešraidēs no Francijas pilsētas Strasbūras un intervijās ar pašu Sļivenko Krievijas televīzijas plaši atstāstīja notikušo. Programma „Vesti” atzina, ka tiesas iznākums ir veiksmīgs gan Sļivenko, gan Krievijai, kura pierādījusi, ka var efektīvi aizstāvēt krievvalodīgo intereses ar dažādiem instrumentiem.

Vienlaicīgi Krievija kritizē Eiropas Cilvēktiesību tiesas lēmumu Tatjanas Ždanokas (PCTVL) prasībā pret Latvijas valsti. Krievijas Ārlietu ministrija to vērtē kā „Latvijas antidemokrātiskās un diskriminējošās likumdošanas attaisnošanu tiesā”. Kā uzskata Krievijas diplomāti, šis „lēmums pieņemts ar vienu vienīgu mērķi – bloķēt opozīcijas politisko aktivitāti Latvijā, kura, starp citu, jau sen nav komunistiska, kā arī pārējās Baltijas valstīs, uz mūžu sodīt cilvēkus par viņu uzskatiem un pārliecību”; „Neizpratni izraisa lēmuma sadaļa, kurā teikts, ka vēlēšanu tiesību ierobežošanu pēc politiskiem motīviem, kas ir principā nepieņemams valstīs ar attīstītām demokrātiskajām institūcijām, var uzskatīt par pieņemamu Latvijā”; „Rodas iespaids, ka, pieņemot šo lēmumu, ECT nav balstījusies uz pietiekami nopietnu, visaptverošu visu juridisko faktu analīzi,” pauž Krievijas ārlietu resora pārstāvis.

Krievijai bažas rada krievvalodīgo stāvoklis Baltijas valstīs. Par to regulāri saņirukumu pauž Krievijas amatpersonas, ieskaitot valsts prezidentu. Vladimirs Putins, valsts televīzijā atbildot uz skatītāju jautājumiem, sacīja: „Nevar runāt par Baltijas valstīs dzīvojošo krievvalodīgo pilsoņu tiesību un brīvību pilnīgu ievērošanu.” Uzturoties vizītē Somijā, V. Putins paziņoja, ka Maskava joprojām uzstāj uz Baltijas valstu krievvalodīgo iedzīvotāju „problēmas” atrisināšanu, aicinot to darīt „labvēlīgā režīmā”. „Mēs ļoti vēlētos, lai šie jautājumi tiktu risināti un atrisināti nevis ekskluzīvā kārtībā, bet gan uz vispārējiem pamatiem,” preses konferencē pēc sarunām ar Somijas prezidenti T. Halonenu norādīja Krievijas valsts galva. „Mūsdienu tiesību sistēma izstrādājusi vienotas pieejas, pastāv pamatjēdzieni „pilsonis”, „ārvalstnieks”, „apatrīds” [bezpavalstnieks], „bipatrīds” [cilvēks ar divām pilsonībām], bet mūsu partneri Baltijas valstīs izdomājuši kaut ko jaunu – „nepilsonis”.” „Tāda jēdziena nav,” uzsvēra V. Putins, piebilstot, ka Baltijas valstīs „dažos dokumentos rakstot „svešinieks”.” Uzskatu to par absolūti nepieņemamu, tas neatbilst prasībām,” norādīja Krievijas prezidents. Viņš aicināja šos jautājumus risināt „normālā, labvēlīgā režīmā”, pretējā gadījumā iespējams „tikai nodarīt kaitējumu”. Mierīgi, ritmiski strādāsim ar Eiropas partneriem, tai skaitā ar Somiju,” teica V. Putins.

Krievijas TV citē V. Putina izteikumus, ka Maķedonijā Eiropas Savienība ierosinājusi, lai valsts dienvidos, kur dzīvo 20% albāņu, viņi būtu pārstāvēti šādā attiecībā, tai skaitā policijas institūcijās. Pēc V. Putina teiktā, tādi paši noteikumi nacionālajām minoritātēm tiek piedāvāti arī Rumānijā. „Tas ir pareizi un labi,” piebilda Krievijas prezidents. „Bet, lūk, Rīgā, kur ir 60% krievu iedzīvotāju, kad mēs

sakām – ieviesīsim šādus standartus, mums atbild – tur ir cita situācija. Kāda cita situācija? Ir jābeidz ņirgāties par veselo saprātu,” pavēstīja V.Putins.

Krievijas mediji, atbalstot valdību, atbalsta Krievijas stratēģisko mērķi panākt, lai ārzemēs dzīvojošie tautieši kļūtu par savas mītnes zemes pilntiesīgiem pilsoņiem. Šādā kontekstā tiek ziņots par Latvijas krievu kopienas apvienoto kongresu. Lai gan kopumā Latvijas politikas objektīvs raksturojums netiek sniegts, atsevišķi notikumi piesaistīja Krievijas TV ziņu uzmanību, lai paustu savu faktu tulkojumu. Tā, piemēram, kad Latvija ratificēja EP Minoritāšu konvenciju, Krievijas mediji to kritizēja, jo Latvijas valdība šo konvenciju it kā neattiecinot uz vietējiem krieviem.

Tautiešu diskriminācija un cilvēktiesības tiek mērķtiecīgi saistītas ar Krievijas ārpolitiku. Kā norāda Krievija, tā sagaida, ka ES spers papildu soļus Latvijas krievvalodīgo situācijas uzlabošanā: “Krievija vēlas, lai ES spertu papildu soļus Latvijas krievvalodīgo sakarā”, “Krievija ANO vērsās pret Latviju un Igauniju”, “Krievija atgādina ES — par Baltijas minoritātēm”, “EDSO: nepilsoņiem jāpiedalās pašvaldību vēlēšanās”.

2.5. LR–KF divpusējās attiecības

Krievijas TV ziņās par Latviju apmēram 15% informācijas veido sižeti par Latvijas un Krievijas divpusējām attiecībām. Tiesa šo attiecību saturs ir samērā vienpusīgs un balstīts tikai uz Krievijas politikas interpretēšanu. No televīzijas skatupunkta abu valstu dienaskārtībā ir Latvijas radītas problēmas, piemēram, diplomāta P. Urzumova izraidīšana, politiķu un politologu D. Rogozina, T. Poloskovas, M. Demurina neielaišana Latvijā, B. Berezovska vizīte Rīgā, regulāra padomju karavīru kapu un piemiņas vietu apgānīšana, protesta piketi pie Latvijas vēstniecības Maskavā, kontrabandas kravas no Latvijas.

Līgumtiesisko attiecību jomā dominē tikai jautājums par abu valstu robežlīguma problēmu. Jautājums par robežlīguma parakstīšanu starp Krieviju un Latviju ir „iestrēdzis”, izteicās Krievijas ārlietu ministra vietnieks Vladimirs Čizovs, komentējot Latvijas premjerministra Aigara Kalviša paziņojumu, ka Rīga neatteiksies no vienpusējās paskaidrojošās deklarācijas. 2005. gada 31. augustā televīzijas kanāls NTV ziņu izlaidumā demonstrēja sižetu par Vecrīgā tirgotām māla krūzītēm ar attēlotu Latvijas karti, kurā Latvijas teritorijā ietverta arī tagad Krievijai piederošā Abrene jeb Pitalovas rajons. Šīs krūzītes labprāt iegādājoties ārzemnieki, kuri apmeklē Vecrīgu. Sižeta autori norāda, ka Abrene ir bijusi strīdīga Latvijas teritorija, taču abu valstu sagatavotajā robežlīgumā tā esot noteikta kā Krievijas teritorija.

Krievijas TV kanāli sabiedrības iespaidu par starpvalstu divpusējām attiecībām lielā mērā balsta uz valsts amatpersonu izteikumiem un paziņojumiem. 2005. gada 22. septembrī Krievijas televīzijas kanālu PBK un RTR veidotajā teletiltā (vienīgā pilsēta ārpus Krievijas teritorijas, kas tika pieslēgta teletiltam, bija Rīga), V. Putins izteica savu viedokli par Latvijas problēmām. Savukārt, Latvijas sabiedrības viedokli teletiltā pārstāvēja Latvijas krievu kopienu apvienotais kongress, Krievu kopiena Latvijā, Antihitleriskās koalīcijas cīnītāju koalīcija, Latvijas — Krievijas sadarbības

asociācija un Latvijas cilvēktiesību komiteja. Krievijas prezidents Vladimirs Putins, Kremlī tiekoties ar Latvijas skolēniem, atzinis, ka mīl Latviju un būtu jāuzlabo Latvijas un Krievijas divpusējās attiecības. Pēc V. Putina ielūguma Maskavā 2003. gada beigās ieradās 23 Rīgas Lomonosova ģimnāzijas 4. klases skolēni.

Bez valsts prezidenta attiecības ar Latviju komentē arī Valsts domes deputāti un partiju politiķi. Krievijas Valsts domes Ārlietu komitejas vadītājs D. Rogozins uzskata, ka pret Latvijas varas iestādēm vērstā kritika par krievvalodīgajiem iedzīvotājiem ir pilnībā pamatota. „Kas mums šodien Latvijā ir? Pavisam acīmredzami – pirmkārt, tā ir politika, lai izspiestu no šīs valstis aptuveni 30% iedzīvotāju, kas tiek saukti par okupantiem un nepilsoņiem. Otrkārt, faktiski slēgtās krievu skolas, kas šajā teritorijā eksistē gadsimtiem, un ne tikai 20. gadsimtā, bet gadsimtiem, kuros latviešu un krievu skolas ir sadzīvojušas kopā. Šodien tā nav,” apgalvoja D. Rogozins. Savukārt Maskavas mērs J. Lužkovs savas vizītes laikā Rīgā norādījis, ka Maskava aktīvi iesaistīsies divpusējo problēmu risināšanā. Tieši tāpēc Rīgā atklātais Maskavas Nams apvienošot Latvijas krievus.

2.6. Latvijas ārpolitika

Laika posmā no 2004.–2006. gadam Krievijas TV ziņu kanālos vidēji apmēram 10% no sižetu kopskaita ir vēstīts par Latvijas ārpolitiku. Kopumā šī informācija ir bijusi ar negatīvu raksturu. Krievijas mediji kritiski uztvēra NATO paplašināšanos 2004. gadā un līdz ar to tika kritizēta arī Latvijas ārpolitiskā izvēle. Pēc valsts iestāšanās NATO Krievijas televīzijas ziņu sižetos tika pausts satraukums un bažas par NATO lidmašīnu klātbūtni Baltijas valstu gaisa telpā. Ievērojamu mazāku nozīmi piešķirot ES paplašināšanās procesam 2004. gadā, arī šajā sakarā Krievijas ziņās ir izteikta kritika un ironija, piemēram, par to, ka Latvija ir ES nabadzīgākā valsts, Latvijas dzīvi izlems Brisele, Latvijai dārgi izmaksā dalība ES.

Krievijas žurnālisti īpaši kritiski un sakāpināti uztvēra ASV prezidenta Dž. Buša vizīti Latvijā 2005. gadā pirms 9. maija svinībām Maskavā. Krievijas ziņu kanāli kritizē Latvijas ārpolitiku par ārkārtīgu paklausību ASV un Dž. Bušam. Krievija žurnālisti ironizē, ka šī iemesla dēļ Latvija tērē daudzus miljonus latu Dž. Buša uzņemšanai, bet sabiedriskās kārtības nodrošināšanai Rīgā esot ieviests gandrīz kara stāvoklis. Visagresīvākā un kvantitatīvi lielākā kritika par Latvijas ārpolitiku ir „TV-Centrs” ziņu sižetos, kur kopsavilkumā tiek atzīmēts, ka “Latvija klausā ASV, dievina čekenu teroristus un sapņo par “oranžajiem apvērsumiem” NVS valstīs”.

2.7. Latvijas iekšpolitika

Salīdzinot ar citiem tematiem, Krievijas televīzijās mazāka uzmanība ir pievērsta Latvijas iekšpolitiskajiem procesiem. Galvenais uzstādījums ziņu sižetos ir atspoguļot tā saukto Krievijas tautiešu diskrimināciju. Tā, piemēram, skatītājiem

tiek apgalvots, ka tiesības balsot referendumos ir tikai latviešiem, bet krieviem, kuri ir ceturtnā daļa no iedzīvotājiem, tiesības balsot esot liegtas. Krievija ir satraukta par demokrātijas trūkumu Latvijas iekšpolitikā. 2005. gada 14. martā Krievijas Ārlietu ministrija aicina ES, Eiropas Padomi un Eiropas Drošības un sadarbības organizāciju veikt enerģiskākus pasākumus, lai novērstu demokrātijas deficītu Latvijā. Tā teikts Krievijas Ārlietu ministrijas komentārā, ko izplatīja TV kanāli saistībā Latvijā notikušajām pašvaldību vēlēšanām, kurās „piedalīties bija liegts gandrīz pusmiljonam šīs valsts iedzīvotāju”. Krievijas medijos īsumā tiek ziņots par valdības demisijām, „nacionālistu” lielo ietekmi politikā, sociālo nabadzību un VDK arhīvu publiskošanu.

2.8. Citas ziņas

Iepriekšminētās tēmas izteikti dominē Krievijas TV radītajā informatīvajā telpā. Cita rakstura ziņas ieņem mazu lomu kopējā sižetu klāstā (izņēmums ir NTV-Mir). Citu jeb dažādo ziņu saturu veido atsevišķi fakti, notikumi, parādības, kuras no TV kanālu puses netiek politiski interpretētas. Tā, piemēram, Krievijas TV ziņo par bargajiem autovadītāju sodiem Latvijā, par dabas stihijām, Latvijas sekmīgo līdzdalību Eiropas futbola čempionātā, Pasaules hokeja čempionātu, Jelgavas ledus skulptūru izstādi, Krievijas kino popularitāti Latvijā, gaisa balonu festivālu, Liepājas cietuma muzeju, tūristu interesi Jūrmalā, R. Paula koncertu, Eirovīzijas dziesmu atlasī, Ligo svētku svinēšanu un tamlīdzīgi.

3. Sabiedriskā doma

SKDS veiktā sabiedriskās domas aptauja liecina, ka mediju un politiskās vides radītie un uzturētie jautājumi pēc būtības arī šķēļ Latvijas sabiedrību. Sekojošās aptaujas rezultāti parāda, ka Latvijas krievvalodīgie iedzīvotāji sevi vērtē kā „otrās šķiras” pilsoņus Latvijā. Šādai pozīcijai kopumā piekrīt 62% krievvalodīgo iedzīvotāju un tikai 18% latviešu. Šajā jomā ir acīmredzams komunikācijas trūkums, kas vairo stereotipus un mītus. To apliecina arī pieņēmums, ka Latvija masveidīgi neievēro krievvalodīgo iedzīvotāju cilvēktiesības. Tā domā 12% latviešu un 54% krievvalodīgo iedzīvotāju. Politikas plānošanas un veidošanas jomā Latvijai ir jārēķinās ar viedokļu sakarību valodas politikas jomā. Kamēr tikai 20% latviešu uzskata, ka krievu valodai jābūt otrai valsts valodai, krievvalodīgo iedzīvotāju vidē šo viedokli atbalsta gandrīz 80%. Latviešus un cittautiešus daļa arī attieksme pret vēsturi, proti, PSRS okupācijas laiku. PSRS okupācijas laika novērtējums uzskatāmi šķēļ sabiedrību: 11% latviešu un 43% krievvalodīgo iedzīvotāju izsakās pozitīvi par padomju varas laikiem. Arī Latvijas ārpolitika tiek dažādi vērtēta, raugoties no etniskās piederības. Sekojošie SKDS aptaujas dati parāda, ka krievvalodīgie iedzīvotāji ir salīdzinoši daudz skeptiskāki, piemēram, par Latvijas un ASV sadarbību. Visi minētie temati saskan ar tiem

informatīvajiem uzstādījumiem, kas atklājās Krievijas TV kanālu satura analizē. Tāpēc var pieļaut, ka Krievijas informatīvās politikas mērķis ir apzināti uzturēt šos problēmjautājumus, lai tādējādi saglabātu Latvijas krievvalodīgo iedzīvotāju identitātes autonomiju un kavētu sabiedrības integrācijas procesu kopumā.

1. Lūdzu, novērtējiet, cik lielā mērā Jūs piekrītat šādiem apgalvojumiem: Krievvalodīgie Latvijā jūtas kā “otrās šķiras” pilsoņi

	Visi respondenti (n=2005)		Latviešu (n=1168)		Krievu (n=827)		Cita (n=10)	
	Nesvērts skaits	Kol%	Nesvērts skaits	Kol%	Nesvērts skaits	Kol%	Nesvērts skaits	Kol%
Pilnīgi piekrītu	229	11.5%	37	3.0%	192	23.2%	0	0.0%
Drīzāk piekrītu	506	25.6%	174	15.1%	326	39.4%	6	58.7%
Drīzāk nepiekrītu	531	26.5%	351	30.3%	179	21.5%	1	11.2%
Pilnībā nepiekrītu	486	23.8%	423	36.0%	60	7.3%	3	30.0%
Grūti pateikt/ NA	253	12.5%	183	15.5%	70	8.6%	0	0.0%

2. Lūdzu, novērtējiet, cik lielā mērā Jūs piekrītat šādiem apgalvojumiem: Latvijā neievēro krievvalodīgo cilvēktiesības

	Visi respondenti (n=2005)		Latviešu (n=1168)		Krievu (n=827)		Cita (n=10)	
	Nesvērts skaits	Kol%	Nesvērts skaits	Kol%	Nesvērts skaits	Kol%	Nesvērts skaits	Kol%
Pilnīgi piekrītu	176	8.9%	33	2.8%	143	17.3%	0	0.0%
Drīzāk piekrītu	419	21.2%	111	9.4%	305	37.1%	3	24%
Drīzāk nepiekrītu	590	29.6%	385	33.3%	201	24.4%	4	44.9%
Pilnībā nepiekrītu	542	26.6%	491	41.9%	49	5.9%	2	20.1%
Grūti pateikt/ NA	278	13.8%	148	12.6%	129	15.3%	1	10.3%

3. Lūdzu, novērtējiet, cik lielā mērā Jūs piekrītat šādiem apgalvojumiem: Latvijas valsts veicina krievvalodīgo integrāciju

	Visi respondenti (n=2005)		Latviešu (n=1168)		Krievu (n=827)		Cita (n=10)	
	Nesvērts skaits	Kol%	Nesvērts skaits	Kol%	Nesvērts skaits	Kol%	Nesvērts skaits	Kol%
Pilnīgi piekrītu	241	11.7%	197	16.6%	42	5.0%	2	19.5%
Drīzāk piekrītu	782	39.0%	504	43.4%	275	33.2%	3	32.1%
Drīzāk nepiekrītu	354	18.0%	138	11.8%	214	26.3%	2	18.0%
Pilnībā nepiekrītu	116	5.8%	40	3.5%	76	9.0%	0	0.0%
Grūti pateikt/ NA	512	25.5%	289	24.7%	220	26.4%	3	30.4%

4. Novērtējiet, lūdzu, zemāk minēto apgalvojumu: Krievu valodai vajadzētu būt otrai valsts valodai Latvijā

	Visi respondenti (n=2005)		Latviešu (n=1168)		Krievu (n=827)		Cita (n=10)	
	Nesvērts skaits	Kol%	Nesvērts skaits	Kol%	Nesvērts skaits	Kol%	Nesvērts skaits	Kol%
Pilnīgi piekrītu	379	19.2%	58	5.0%	316	38.1%	5	49.0%
Drīzāk piekrītu	498	25.2%	174	15.0%	321	38.9%	3	28.8%
Drīzāk nepiekrītu	348	17.2%	270	23.2%	77	9.9%	1	11.2%
Pilnībā nepiekrītu	593	29.0%	558	47.7%	34	4.0%	1	11.0%
Grūti pateikt/ NA	187	9.3%	108	9.1%	79	9.8%	0	0.0%

5. Vai, Jūsaprāt, tas, ka Latvija nonāca PSRS sastāvā, ir vērtējams?

	Visi respondenti (n=2005)		Latviešu (n=1168)		Sarunvaloda ģimenē Krievu (n=827)		Cita (n=10)	
	Nesvērts skaits	Kol%	Nesvērts skaits	Kol%	Nesvērts skaits	Kol%	Nesvērts skaits	Kol%
..ļoti pozitīvi	129	6.5%	21	1.8%	108	13.0%	0	0.0%
..drīzāk pozitīvi	373	18.8	117	10.0	255	30.9	1	8.2
..neitrāli	509	25.6	236	20.3	270	32.6	3	34.9
..drīzāk negatīvi	331	16.4	264	22.6	66	8.0	1	10.3
ļoti negatīvi	415	20.2	395	33.6	19	2.3	1	9.1
Grūti pateikt/ NA	248	12.4	135	11.6	109	13.2	4	37.5

6. Ir izskanējuši dažādi vērtējumi, apgalvojumi par laiku, ko Latvija pavadīja PSRS sastāvā. Lūdzu, atzīmējiet, kuri no tiem Jums šķiet atbilstoši patiesībai!

	Visi respondenti (n=2005)		Latviešu (n=1168)		Sarunvaloda ģimenē Krievu (n=827)		Cita (n=10)	
	Nesvērts skaits	Kol%	Nesvērts skaits	Kol%	Nesvērts skaits	Kol%	Nesvērts skaits	Kol%
Latvijā notika strauja rūpniecības attīstība	1011	50.4%	496	42.3%	511	61.6%	4	40.7%
Latvijā nebija starpnacionālu konfliktu	615	30.8%	223	19.1%	391	46.9%	1	8.2%
Latvijas iedzīvotājiem tika ierobežotas cilvēktiesības	580	28.6%	488	42.0%	88	10.5%	4	35.6%
Tika ierobežota latviešu kultūras attīstība	525	25.8%	463	39.5%	58	7.2%	4	35.6%
Latviju 1940.gadā okupēja PSRS	716	35.2%	626	53.5%	88	10.7%	2	19.5%
Latvijā pastāvēja sociālais taisnīgums	479	24.2%	151	13.0%	326	39.3%	2	20.1%
Neviens no šiem neatbilst patiesībai	76	3.7%	41	3.4%	35	4.2%	0	0.0%
Grūti pateikt/ NA	273	13.7%	145	12.4%	126	15.3%	2	20.9%

7. Novērtējiet, lūdzu, zemāk minēto apgalvojumu: Latvija ir ļoti atkarīga no ASV.

	Visi respondenti (n=2005)		Latviešu (n=1168)		Sarunvaloda ģimenē Krievu (n=827)		Cita (n=10)	
	Nesvērts skaits	Kol%	Nesvērts skaits	Kol%	Nesvērts skaits	Kol%	Nesvērts skaits	Kol%
Pilnīgi piekritu	329	16.4%	124	10.6%	204	24.4%	1	9.1%
Drīzāk piekritu	626	31.5%	346	29.9%	276	33.5%	4	41.7%
Drīzāk nepiekritu	529	26.3%	378	32.4%	146	17.8%	5	49.2%
Pilnībā nepiekritu	175	8.5%	121	10.1%	54	6.6%	0	0.0%
Grūti pateikt/ NA	346	17.3%	199	17.1%	147	17.8%	0	0.0%

Secinājumi un ekspertu rekomendācijas

1. Secinājumi

Ārvalstu un starptautisko organizāciju ietekme uz Latvijas sabiedrības etniskās integrācijas procesu ir dalāma divās daļās. Pirmkārt, ir jāņem vērā Rietumvalstu un starptautisko organizāciju loma, otrkārt, Krievijas valsts institūciju, nevalstisko organizāciju un masu mediju ietekme. Runājot par Rietumvalstu un starptautisko organizāciju lomu, jāsecina, ka tā ir izpaudusies galvenokārt trīs veidos.

Pirmkārt, Latvijas ārpolitiskā integrācija Rietumu struktūrās - Eiropas Padomē, Eiropas Savienībā, NATO lielā mērā tika saistītas ar iekšpolitisko stabilitāti, ko noteica minoritāšu politika un sabiedrības integrācijas gaita. Starptautiskās organizācijas, izvirzot etniskās integrācijas nosacījumus Latvijai, veicināja demokrātisku un līdzsvarotu politisko attīstību.

Otrkārt, Latvija ir saņēmusi ievērojamu starptautisko divpusējo un daudzpusējo palīdzību, lai stiprinātu tās valsts varas institūcijas, ka tieši ir iesaistītas sabiedrības integrācijas politikas veidošanā (piemēram, Naturalizācijas pārvalde, Latviešu valodas apguves valsts aģentūra, Sabiedrības integrācijas fonds).

Treškārt, starptautisko organizāciju ietekme ir izpaudusies nacionālās likumdošanas procesā. Ārpolitisko mērķu sasniegšanā Latvijas politiķiem nācās rēķināties ar starptautisko partneru rekomendācijām. Tās ir izpaudušās gan Pilsonības likuma, Valsts valodas, Izglītības likuma tapšanā. Kopumā var secināt, ka Rietumvalstu un starptautisko organizāciju loma ir bijusi pozitīva un uz ilgtermiņa mērķiem orientēta atbilstoši demokrātijas un pilsoniskās sabiedrības interesēm. Zīmīgi, ka starptautiskās palīdzības kontekstā nav piedalījusies Krievija, kas sabiedrības integrācijas procesu interpretē savādāk nekā Rietumos. Tas nosaka Krievijas atšķirīgo politiku, mērķus un intereses.

Krievijas ārvalstīs dzīvojošo tautiešu atbalsta politiku var nosacīti iedalīt trīs laika posmos:

- 1) 1991.–1999. gadā ārvalstīs dzīvojošo tautiešu tēma pārsvarā ir nacionālistiski noskaņoto Krievijas partiju dienas kārtībā, pārsvarā gadījumu tālāk par reto riku nekas nenotiek.
- 2) 1999.–2005. gadā iniciatīvu „tautiešu jautājuma” risināšanu pakāpeniski pārņem Krievijas varas struktūras. Tiek dibinātas jaunas institūcijas, intensificējas pētniecisko centru atbalsts, tiek veikti ārvalstīs dzīvojošo tautiešu stāvokļa monitoringi.
- 3) Kopš 2006. gada notiek „tautiešu jautājuma” risināšanas centralizācija, tautiešu organizāciju konsolidācija, mērķu precizēšana, ikgadējs budžeta pieaugums atbalsta politikas realizēšanai.

Pastāvošā tendence rāda, ka ārvalstīs dzīvojošo Krievijas tautiešu atbalsta politikas īstenošana kļūst aizvien intensīvāka un efektīvāka. Redzot procesā iesaistīto amatpersonu rangu, viņu uzskatus un mērķus, ieguldītā finansiālā atbalsta apjomu pieaugumu, var prognozēt, ka minētās politikas ietekme uz sabiedrības etnisko integrāciju Latvijā pastiprināsies. Tā kā paustie mērķi ir pretrunā ar Latvijas Sabiedrības integrācijas programmas nostādņēm, tad ietekme var būt etnisko integrāciju kavējoša.

Tā kā Krievijas institūcijas cenšas veikt „krievvalodīgo” Latvijas iedzīvotāju paralēlu integrāciju Maskavas virzienā visas postpadomju telpas reintegrācijas ietvaros, tad jāsecina, ka Krievija zināmā mērā ir kavējusi etniskās integrācijas procesu Latvijā. KF humanitārā ietekme ir vērsta un darbojas ne tikai pret Latvijas etniskās integrācijas politiku, bet ir arī pretrunā Latvijas Republikas Satversmei valsts valodas jautājumā (Satversme paredz tikai vienu valsts valodu, nevis oficiālu divvalodību) un divkopienu valsts veidošanas jautājumā (Latvijas valdības pieņemtā Sabiedrības integrācijas programma divkopienu valsti Latvijā neparedz).

Krievija atbalsta Latvijas “krievvalodīgo” iedzīvotāju daļas centienus panākt izglītības reformas atcelšanu, krievu valodas apstiprināšanu par otru valsts valodu Latvijā, divkopienu valsts situācijas juridisku noformēšanu. Krievija izmanto Latvijā padomju periodā ieceltojušo “krievvalodīgo” iedzīvotāju jautājumu Latvijas valsts regulārai un sistemātiskai apsūdzēšanai cilvēktiesību un nacionālo minoritāšu tiesību pārkāpumos.

Pēdējos gados Latvijā ir vērojama Krievijas informatīvās telpas pastiprināta iespēšanās un pārklāšanās ar Latvijas nacionālo informatīvo telpu. Pateicoties globalizācijas procesiem un modernajām tehnoloģijām (satelīttelevīzija, internets u.c.), krievu valodas informācijas vide Latvijā ir pašpietiekama un apjoma ziņā pārspēj informācijas vidi latviešu valodā. Rezultātā ir izveidojusies Latvijas interesēm nevēlama disproporcija krievvalodīgo iedzīvotāju iespējās iegūt informāciju Latvijas nacionālajā informācijas telpā. Latvijas krievvalodīgo iedzīvotāju vidū arvien noteiktāk tiek zaudēti Latvijas valstiskās identitātes orientieri un vērtības. To vietā Krievijas informatīvā telpa viņiem piedāvā lozungu – „Kur ir krievu valoda, tur ir Krievija”.

Krievijas prasības postpadomju valstīm krievu valodas un kultūras tiesību jautājumā atrodas zināmā tiešā korelācijā ar krievvalodīgo iedzīvotāju īpatsvaru attiecīgajā mītnes valstī – jo lielāks ir šis īpatsvars, jo lielākas prasības nodrošināt statusu. No tā netieši iznāk savdabīga pretruna ar nacionālo minoritāšu tiesību pastāvēšanas loģiku – it kā skaitliski lielākas minoritātes pastāvēšanai būtu nepieciešami plašāki pasākumi tās izdzīvošanas nodrošināšanai. Protams, vērigam analizētājam skaidrs varētu būt kas cits – jo lielāks krievvalodīgo īpatsvars, jo lielāks potenciāls un ambīcijas centienos nodrošināt ar titulnāciju vienādu statusu. Turklāt interesanti, ka krievvalodīgo iedzīvotāju tiesību aizstāvji nereti ir centušies runāt arī citu nacionālo minoritāšu vārdā, taču, piemēram, nekad nav ierosinājuši kādai citai minoritāšu valodai piešķirt oficiālas valodas statusu visā Latvijas teritorijā. Nav izdevies konstatēt, ka citu etnisko minoritāšu pārstāvji būtu pilnvarējuši krievu minoritātes pārstāvjus aizstāvēt arī viņu tiesības.

KF stratēģija balstās uz impēriskas politikas doktrīnām, kur tautiešu aizstāvība ir taktisks līdzeklis savas ietekmes vairošanai.

- Tautiešu jautājuma aktivizēšanā iesaistītas KF valstiskās un nevalstiskās organizācijas (katra no tām, ar KF augstākās vadības akceptu (caur pieeju valsts budžeta līdzekļiem), realizē tautiešu konsolidāciju un iesaisti KF tautiešu atbalsta programmās, – savu stratēģisko mērķu sasniegšanai.
- Tautiešu tēma ir pārstāvēta augstā politiskā un institucionālā līmenī (KF Prezidenta, Valdības, Parlamenta u.c. nozīmīga loma).
- KF iedala lielas finanses tautiešu atbalsta programmām (salīdzinot ar Latvijas finansējumu cittautiešu integrācijai).
- Ar tautiešu politisko aktivizēšanu nodarbojas plašs KF speciālistu loks – ierēdņi, politiķi, politologi, sociologi, polittehnologi, kultūras un zinātnisko aprindu pārstāvji, valsts kontrolēto biznesa struktūru vadība.
- Krievijas tautieši Latvijā tiek konsolidēti noteiktā veidā katrā no Latvijā izveidotajām prokrieviskajām (promaskaviskajām) struktūrām sadarbojas ar attiecīgā profila KF nevalstiskajām vai politiskajām struktūrām, izmantojot forumus, „apaļos galdu”, mediju diskusijas un citus resursus, to skaitā KF vēstniecības Latvijā un Maskavas nama atbalstu un iespējas.
- KF nevienlīdzīgi konkurē ar Latvijas integrācijas projektiem par cittautiešu lojalitāti un sabiedrības vienotību. Latvijas integrācijas programmas izpilde ir apdraudēta.
- Ņemot vērā KF stratēģisko interešu un Latvijas stratēģisko interešu dažādību (atšķirību), sabiedrības šķelšanās un konfrontācija saglabāsies arī nākotnē.
- Ņemot vērā 2007. gada aprīļa Tallinas notikumu piemēru, konfrontācija var pieņemt destruktīvas formas.

2. Ekspertu rekomendācijas

Latvijas ekspertu viedokļi par situācijas uzlabošanu sabiedrības etniskajā integrācijā veido plašu ideju spektru. Divi no ekspertiem norādīja, ka ir nepieciešams pārstrādāt integrācijas programmu atbilstoši laikam. Trešajā daļā atbilžu izskan doma par to, ka arī latvieši būtu jādefinē kā integrācijas mērķa grupa. Trešā daļa respondentu uzskata, ka jāmainās politiskajai gribai, lai uzlabotu integrāciju. Jāiesaista dažādas ministrijas integrācijas projektu īstenošanai.

Liela vienotība valda uzskatos par Latvijas sabiedrisko televīziju. Vairākums aptaujāto ekspertu uzskata, ka nepieciešams attīstīt kādu no esošiem kanāliem vai veidot jaunu Latvijas televīzijas kanālu krievu valodā, kurš varētu uzrunāt integrācijas mērķa auditoriju. Šajā pašā kontekstā tiek minēts Latvijas Radio. Tiek uzsvērts, ka TV kanālam jābūt augstā profesionālā līmenī, lai spētu konkurēt ar Krievijas TV kanāliem.

Aptuveni trešā daļa respondentu uzsver vēstures un civilizāciju mācīšanas lomu integrācijas procesa veicināšanā. Eksperti uzskata, ka nepieciešams rīkot diskusijas par vēstures notikumiem, un pārvērst vēsturi no šķelšanas instrumenta par vienojošu.

Vietējie politiķi tiek aicināti būt uzmanīgākiem izvēloties vārdus un veidu kā runāt, apzinoties, ka tas rada sekas sabiedrībā. Attiecībā uz Krieviju, tiek ieteikts rīkoties „ar vēsu prātu”.

Eiženija Aldermane: „Mazajām valstīm jābūt gudrām attiecībās ar lielajām. Lielie vienmēr grib dominēt. Jāpastāv uz labām kaimiņattiecībām, saglabājot savu pašcienu. Krievija nepildīs mūsu prasības, tas ir jāsaprot. Mums vajadzētu būt gudrākiem. Mēs varētu uzlabot situāciju integrācijas jomā ar pozitīviem lēmumiem un rīcību. Sadarbība ir labāka nekā karš, vajadzīga gudra ārpolitika un pārdomāta politika etniskajos jautājumos.”

Ilga Apine: „Vajag kultūras sadarbību ar Krieviju. Radīt labvēlīgu attieksmi Krievijā, meklēt sadarbību ar labvēlīgi noskaņotiem žurnālistiem. Jāturpina risināt nepilsoņu jautājumus. Vajag vēl vairāk mīkstināt likumdošanu. Varbūt vecajiem cilvēkiem mīkstināt naturalizācijas noteikumus?”

Marija Golubeva:

- 1) Pārtraukt pretnostatījumu „mēs” un „viņi”. Par tiem, kuri naturalizējas, vajadzētu teikt – „mēs”.
- 2) Jāturpina latviešu valodas apmācības politika, nepolitizējot to, bet akcentējot praktiskās nepieciešamības faktoru.
- 3) Vēsturi apskatīt, ka vienojošu pasākumu. Nepieciešamas diskusijas ar ideju izvērtēšanu. Nav labi iepotēt vienu nekritisku skatījumu. Diskusijās vajag iet vert ne tikai 20. gadsimta notikumus.”

IlzeŠulmane: „Vajagaudzināt profesionālus žurnālistus, kas strādātu TV, kur apiesaištītu uzmanību ar profesionāliem oriģinālrādījumiem, diskusiju raidījumiem u.c.”

„Latvijā trūkst stratēģiskas domāšanas. Mediju loma un iespējas netiek izvērtētas. Krievijas informatīvajā telpā grūti iekļūt, caur Rietumiem gan ir iespējams ietekmēt situāciju. Aktīvi jārikojas, lai informētu Rietumu sabiedrību. Valstij jādomā par informatīvo drošību un informatīvās telpas iespējām ietekmēt notikumus Latvijā.”

Nīls Sakss: „Vajag savu TV kanālu krievu valodā. Valstij vajag uzrunāt sabiedrību tiešā veidā.”

Nīls Muižnieks: „Svarīgi pievērsties krievvalodīgo bērniem un jauniešiem. Jādara viss iespējams, lai jaunieši gribētu naturalizēties. Svarīgi novērst segregāciju. Konflikta varbūtība pieaug, ja nav kontaktu. Ja kontakti ir, tad notiek vērtību maiņa. Kopīgas vērtības integrācijā ir vitāli svarīgas.”

Reinis Āboltoņš: „Nepieciešams vienojošs ideoloģisks vēstījums: droša nākotne katram Latvijā. Personiskā drošība, ideja par labklājības valsti, tas apvienos visus.”

Austrumeiropas Politisko Pētījumu centrs
Brīvības iela 183-6, Rīga, LV-1012, Latvija
Tālr.: 67282124
Fakss: 67282101
www.appc.lv
e-pasts: andis.kudors@appc.lv